

Nr 13

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring i vattenlagen; given Stockholms slott den 16 december 1960.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed jämlikt 87 § regeringsformen föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag om ändring i vattenlagen.

GUSTAF ADOLF

Herman Kling

Propositionens huvudsakliga innehåll

Det i propositionen framlagda förslaget till ändringar i vattenlagen syftar främst till att vid företag enligt nämnda lag bereda ökat skydd för vissa allmänna intressen, bl. a. naturskyddsintresset. I anslutning härtill föreslås, att kronan och kommun skall få initiativrätt att i vattenområde tvångsvis genomföra åtgärder, vilka är önskvärda från naturskydds- eller hälsosynpunkt.

Förslaget innebär vidare, att i vattenlagen skall införas bestämmelser med förbud mot igångsättande av vissa större arbeten på land, innan vattendomstolen prövat frågan om tillstånd att bygga i vatten.

Slutligen föreslås i propositionen ändrade regler i fråga om rättegångskostnaderna i vattenöverdomstolen och högsta domstolen.

Förslag
till
Lag
om ändring i vattenlagen

Härigenom förordnas, att 2 kap. 3, 9, 12, 14, 20, 31 och 36 §§, 6 kap. 26 §, 7 kap. 5 och 39 §§, 11 kap. 106 § samt 13 kap. 8 och 11 §§ vattenlagen den 28 juni 1918 (nr 523)¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

2 KAP.

3 §.

<p>Ej må — — — — — 9 kap. skils.</p> <p>Skulle byggande i vatten hava till följd, att ett avsevärt antal bofasta personer berövas sina bostäder, eller att större fabrik eller annan anläggning, varav många hava uppehålle, måste nedläggas eller dess drift väsentligt minskas, eller att odlad jord till en efter ortsförhållandena betydande omfattning sättes under vatten eller eljest väsentligt skadas, eller att <i>fiskerinäring</i> av större betydenhet lider väsentligt förfång, må byggnaden, ändå att nyttan uppgår till värde, som ovan sagts, icke ske. Lag samma vare, där genom byggande i vatten skulle förorsakas sådan bestående ändring av naturförhållandena, varigenom väsentligt minskad trevnad för närboende eller betydande förlust <i>för landets djur- eller växtvärld</i> är att befara.</p>	<p>Skulle byggande i vatten hava till följd, att ett avsevärt antal bofasta personer berövas sina bostäder, eller att större fabrik eller annan anläggning, varav många hava uppehålle, måste nedläggas eller dess drift väsentligt minskas, eller att odlad jord till en efter ortsförhållandena betydande omfattning sättes under vatten eller eljest väsentligt skadas, eller att <i>fiskeri- eller annan näring</i> av större betydenhet lider väsentligt förfång, eller att <i>befolkningen eljest får sina levnadsförhållanden väsentligt försämrade</i>, må byggnaden, ändå att nyttan uppgår till värde, som ovan sagts, icke ske. Lag samma vare, där genom byggande i vatten skulle förorsakas sådan bestående ändring av naturförhållandena, varigenom väsentligt minskad trevnad för när-</p>
--	---

¹ Senaste lydelse, se beträffande 2 kap. 14 och 20 §§ SFS 1952: 235, beträffande 6 kap. 26 § 1954: 124, beträffande 7 kap. 5 och 39 §§ 1920: 459, beträffande 11 kap. 106 § 1960: 304 samt beträffande 13 kap. 8 och 11 §§ 1956: 581.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

Prövas byggnad i vatten vara av synnerlig betydelse för näringslivet eller för orten eller eljest från allmän synpunkt, må Konungen, ändå att hinder mot byggnaden skulle möta av vad i första och andra styckena sägs, efter hemställan av vattendomstolen på sätt i 20 § 2 mom. stadgas, lämna medgivande till byggnaden.

Om byggande — — — — — finnes stadgat.

boende eller betydande förlust från naturskyddssynpunkt är att befara.

Prövas byggnad i vatten vara av synnerlig betydelse för näringslivet eller för orten eller eljest från allmän synpunkt, må Konungen, ändå att hinder mot byggnaden skulle möta av vad i första och andra styckena sägs, efter hemställan av vattendomstolen på sätt i 20 § 3 mom. stadgas, lämna medgivande till byggnaden.

9 §.

Kronan, kommun eller hushållningssällskap äge rätt att i eller invid vattendrag, där till följd av naturförhållandena eller uppförd byggnad fiskens upp- och nedgång hindras, för fiskens framkomst anordna särskild fiskväg eller eljest vidtaga anstalter för fiskets befrämjande ävensom taga i anspråk det vatten, som för ändamålet erfordras. *Beträffande företag, som nu nämnts, gälla vad angående byggande i vatten i denna lag finnes föreskrivet; dock utgöra icke hinder för sådant företag, där ej genom detsamma synnerligt men tillskyndas den, som äger råda över vattnet, eller annan.*

Vad nu stadgats skall äga motsvarande tillämpning i fråga om utvidgande eller förbättrande av befintlig fiskväg eller annan anordning till fiskets befrämjande.

Kronan, kommun eller hushållningssällskap äge rätt att i eller invid vattendrag, där till följd av naturförhållandena eller uppförd byggnad fiskens upp- och nedgång hindras, för fiskens framkomst anordna särskild fiskväg eller eljest vidtaga anstalter för fiskets befrämjande ävensom taga i anspråk det vatten, som för ändamålet erfordras. *Vad nu sagts skall jämväl gälla i fråga om utvidgande eller förbättrande av befintlig fiskväg eller annan anordning till fiskets befrämjande.*

Kronan eller kommun äge ock rätt att i eller invid vattenområde vidtaga åtgärd som är önskvärd från naturskydds- eller hälsosynpunkt samt taga i anspråk för sådant ändamål erfordrerligt vatten.

Beträffande företag, som avses i första eller andra stycket, skola tillämpas bestämmelserna i denna lag angående byggande i vatten; dock gälla i stället för vad i 3 § första stycket stadgas om hinder mot byggande, att företaget ej må utföras, om det

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

medför skada eller olägenhet, som står i missförhållande till nyttan.

12 §.

Ej må ————— mån förnärmas.
 Är naturminnesmärke ej i laga ordning fridlyst, böra likväl till bevarande därav vid byggande i vatten vidtagas sådana anordningar, som utan att för företaget medföra kostnader av betydelse för ändamålet lämpliga.

Är område eller naturföremål av betydelse för kännedomen om landets natur eller genom sin skönhet, egenart eller eljest av märklig beskaffenhet, böra, ändå att det ej blivit i laga ordning fridlyst såsom naturminne, till bevarande därav vid byggande i vatten vidtagas sådana anordningar, som utan att för företaget medföra oskälig kostnad må anses för ändamålet lämpliga.

14 §.

Tarvas för ändamålsenligt tillgodogörande av vatten, att å annan tillhörig fastighet lägges damm, vall eller väg eller ledning för vattnet eller ock verkställes grävning, sprängning eller annan åtgärd till strömbäddens reglerande eller till förebyggande eller minskande av skada, vare fastighetens ägare pliktig att tåla sådant intrång mot ersättning, som i 9 kap. skils. Samma lag vare, där det för utförande av byggnad för vattnets tillgodogörande och därmed förenade anläggningar eller eljest av åtgärd, som ovan nämnts, prövas nödigt, att annans mark tillfälligt tages i anspråk för arbetarbostäder eller andra byggnader, väg, upplagsplats, arbetsmaskiner eller dylikt. Om rätt att över annans mark framdraga ledning för vatten till husbehovsbrukning gälle vad särskilt är stadgat.

Tarvas för ändamålsenligt tillgodogörande av vatten eller för åtgärd som avses i 9 §, att å annan tillhörig fastighet lägges damm, vall eller väg eller ledning för vattnet eller ock verkställes grävning, sprängning eller annan åtgärd till strömbäddens reglerande eller till förebyggande eller minskande av skada, vare fastighetens ägare pliktig att tåla sådant intrång mot ersättning, som i 9 kap. skils. Samma lag vare, där det för utförande av byggnad för vattnets tillgodogörande och därmed förenade anläggningar eller eljest av åtgärd, som ovan nämnts, prövas nödigt, att annans mark tillfälligt tages i anspråk för arbetarbostäder eller andra byggnader, väg, upplagsplats, arbetsmaskiner eller dylikt. Om rätt att över annans mark framdraga ledning för vatten till husbehovsbrukning gälle vad särskilt är stadgat.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

Där vid — — — — — motsvarande tillämpning.
 Erfordras till — — — — — finnes föreskrivet.

20 §.

1 mom. Ej må — — — — — byggnaden förnärmās.
 Äro i — — — — — vattnets lopp.
 Tarvas till — — — — — av arbetet.
 Där någon — — — — — sådan prövning.

2 mom. När enligt 1 mom. byggande i vatten ej må ske utan föregående prövning, varigenom medgivande till arbetet erhållits, må dessförinnan ej heller annat arbete av större omfattning påbörjas å anläggningen.

2 mom. Finner vattendomstolen vid prövning, som i 1 mom. sägs, tillämnad byggnad, mot vilken hinder skulle möta av bestämmelserna i 3 § första och andra styckena, med hänsyn till stadgandet i tredje stycket i samma § ändock böra tillåtas, skall frågan därom av domstolen hemställas Konungens avgörande.

3 mom. Finner vattendomstolen vid prövning, som i 1 mom. sägs, tillämnad byggnad, mot vilken hinder skulle möta av bestämmelserna i 3 § första och andra styckena, med hänsyn till stadgandet i tredje stycket i samma § ändock böra tillåtas, skall frågan därom av domstolen hemställas Konungens avgörande.

31 §.

Ägare av byggnad i vatten må, vare sig särskilda regler för vattenhushållningen vid byggnaden blivit meddelade eller icke, hos vattendomstolen söka fastställande av ändrade eller nya bestämmelser i ämnet. Enahanda rätt tillkomme ock annan än byggnadens ägare för bättre utnyttjande av vattenkraften i honom tillhörigt strömfall. Ärende, som nu nämnts, prövas i enlighet med de för byggande i vatten stadgade grunder, och gälle om verkan av vattendomstolens beslut i tillämpliga delar vad ovan finnes sagt beträffande beslut i byggnadsmål.

Ägare av byggnad i vatten må, vare sig särskilda regler för vattenhushållningen vid byggnaden blivit meddelade eller icke, hos vattendomstolen söka fastställande av ändrade eller nya bestämmelser i ämnet. Enahanda rätt tillkomme ock annan än byggnadens ägare för bättre utnyttjande av vattenkraften i honom tillhörigt strömfall samt kronan, kommun eller hushållningssällskap för ändamål, som omförmåles i 9 §. Ärende, som nu nämnts, prövas i enlighet med de för byggande i vatten stadgade grunder, och gälle om verkan av vattendomstolens beslut i tillämpliga delar vad ovan finnes sagt beträffande beslut i byggnadsmål.

Saknas beträffande — — — — — förebygga skadan.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

må jorden ej läggas så, att vattnets avrinnande hindras eller fara uppstår för ras. Vill *markens ägare* göra sig dikesjorden till godo, äge rätt därtill; vill han det ej, vare den dikande berättigad att bortföra jorden. *Lider markens ägare men av upplaget, nju-te ersättning, som i 9 kap. sägs.*

må jorden ej läggas så, att vattnets avrinnande hindras eller fara uppstår för ras *eller eljest avsevärd olägenhet uppkommer. Markens ägare skall i förväg underrättas.* Vill *denne* göra sig dikesjorden till godo, äge rätt därtill; vill han det ej, vare den dikande berättigad att bortföra jorden. *För skada och intrång av upplaget skall ersättning givas efter vad i 9 kap. sägs.*

39 §.

Skulle åtgärd, som i 37 § sägs, hava till följd, att större fabrik eller annan anläggning, varav många hava uppehälle, måste nedläggas eller dess drift väsentligt minskas eller att *fiskerinäring* av större betydelse lider väsentligt förfång, må åtgärden, ändå att nyttan uppgår till värde, som i 38 § omförmäles, icke ske. Lag samma vare, där genom dylik åtgärd skulle förorsakas sådan bestående ändring av naturförhållandena, varigenom väsentligt minskad trevnad för närboende eller betydande förlust för *landets djur- eller växtvärld* är att befara.

Skulle åtgärd, som i 37 § sägs, hava till följd, att större fabrik eller annan anläggning, varav många hava uppehälle, måste nedläggas eller dess drift väsentligt minskas eller att *fiskeri- eller annan näring* av större betydelse lider väsentligt förfång *eller att befolkningen eljest får sina levnadsförhållanden väsentligt försämrade*, må åtgärden, ändå att nyttan uppgår till värde, som i 38 § omförmäles, icke ske. Lag samma vare, där genom dylik åtgärd skulle förorsakas sådan bestående ändring av naturförhållandena, varigenom väsentligt minskad trevnad för närboende eller betydande förlust *från naturskyddssynpunkt* är att befara.

Prövas företaget — — — — — till företaget.

11 KAP.

106 §.

Bestämmelserna i — — — — — behandling därstädes.
Vattenöverdomstolen må — — — — — motsvarande tillämpning.
Då på — — — — — fullföljt talan.
Med avseende — — — — — av statsverket.

I mål som avses i 17 § 1—11 skall, med tillämpning i övrigt av 18 kap.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

rättegångsbalken, gälla att sökanden, där ej annat föranledes av 18 kap. 6 och 8 §§ samma balk, städse själv skall vidkännas sina kostnader i vattenöverdomstolen, så ock kostnad som åsamkas motpart genom att sökanden fullföljt talan.

13 KAP.

8 §.

Bygger någon i vatten eller anlägger någon vattentäkt utan föregående prövning i laga ordning, varigenom medgivande till arbetet erhållits, och finnas förhållandena uppenbarligen vara sådana, att dylik prövning skolat enligt stadgande i denna lag föregå, äge överexekutor förbjuda arbetets fortsättande, intill dess sådan prövning ägt rum, så ock, när skäl därtill äro, förordna om handräckning till rättelse i vad olagligen skett.

Om någon, utan föregående prövning i laga ordning, varigenom medgivande till företaget erhållits, bygger i vatten eller mot stadgandet i 2 kap. 20 § 2 mom. utför arbete, som där avses, eller anlägger vattentäkt, och förhållandena finnas uppenbarligen vara sådana, att dylik prövning skolat enligt stadgande i denna lag föregå, äge överexekutor förbjuda arbetets fortsättande, intill dess sådan prövning ägt rum, så ock, när skäl därtill äro, förordna om handräckning till rättelse i vad olagligen skett.

Där byggande — — — — — rätt kränkes.
Vad ovan — — — — — därvid meddelats.
I fråga — — — — — avsedda fall.

11 §.

Den, som mot bestämmelserna i 2 kap. 20 § första eller andra stycket bygger i vatten utan därtill av vattendomstolen lämnat medgivande

Den, som mot bestämmelserna i 2 kap. 20 § 1 mom. första eller andra stycket bygger i vatten utan därtill av vattendomstolen lämnat medgivande

eller mot — — — — —
eller mot föreskriften i 2 kap. 20 § tredje stycket underlåter att söka vattendomstolens godkännande av verkställd ändring å byggnad i vatten

— — — — — stadgad ordning
eller mot föreskriften i 2 kap. 20 § 1 mom. tredje stycket underlåter att söka vattendomstolens godkännande av verkställd ändring å byggnad i vatten

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

eller mot bestämmelsen i 2 kap. 20 § 2 mom. utför arbete, som där avses, innan medgivande till företaget lämnats

eller mot stadgandet i 2 kap. 34 § — — — — — sex månader.
Till samma — — — — — fjärde stycket.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1961.

Lagen äger ej tillämpning beträffande mål eller ärende, som av första domstol eller av synemän eller skiljemän avgjorts före ikraftträdandet.

Har arbete, som enligt 2 kap. 20 § 2 mom. nya lagen icke är tillåtet, påbörjats före ikraftträdandet, må arbetet, ändå att prövning av vatten-domstol ej ägt rum, fortsättas i den omfattning som medgives av länsstyrelsen.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementetsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Regenten, Hertigen av Halland, i statsrådet å Stockholms slott den 7 oktober 1960.

N ä r v a r a n d e:

Statsråden NILSSON, STRÄNG, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, EDENMAN, AF GEIJERSTAM, NORDLANDER.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Kling, fråga om *vissa ändringar i vattenlagen* och anför därvid följande.

Den betydande utbyggnad av landets vattenkrafttillgångar som ägt rum under senare år har föranlett att vattenlagstiftningen på flera punkter reviderats. Det föreligger emellertid några utredningsförslag som ännu ej resulterat i lagstiftning. Jag vill nu anmäla vissa frågor, som i huvudsak berör vattenlagens regler angående tillåtligheten av vattenkraft- och vattenregleringsföretag.

Med skrivelse till chefen för justitiedepartementet den 5 maj 1955 har *Svenska naturskyddsföreningen* överlämnat en promemoria med förslag till vissa ändringar i vattenlagen. Förslaget, som har utarbetats av föreningen i samråd med ett flertal av naturskyddet intresserade ämbetsverk och organisationer, avser i huvudsak att främja en översiktlig planering och allsidig bedömning vid den fortsatta utbyggnaden av landets vattenkraft, så att jämsides med de ekonomiska faktorerna även andra allmänna intressen, bl. a. naturskyddet, vinner tillbörligt beaktande. Vid promemorian fogat *förslag till lag om ändring i vissa delar av vattenlagen* torde få fogas såsom bilaga till detta protokoll (*bilaga B*).

Över promemorian med därvid fogat lagförslag har efter remiss yttranden avgivits av vattenöverdomstolen, vattenfallsstyrelsen, kammarkollegiet, riksantikvarieämbetet, domänstyrelsen, fiskeristyrelsen, länsstyrelserna i Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands, Västernorrlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Värmlands, Kronobergs och Blekinge län, norrländska vattenkraftutredningen, Riksförbundet Landsbygdens folk, Svenska turistföreningen, Samfundet för hembygdsvård, Svenska landskommunernas förbund, Samarbetsdelegationen för de fyra nordligaste länen, Sveriges lantbruksförbund, Svenska fiskerivårdsförbundet, Norrlands naturvårn, Svenska vattenkraftföreningen, Vetenskapsakademiens naturskyddskommitté, Svenska samernas riksförbund och Norrlandsförbundet.

Vattenöverdomstolen har överlämnat yttranden från vattendomstolarna. Vid det av länsstyrelsen i Norrbottens län avgivna yttrandet har fogats utlåtanden av fiskeriintendenten i övre norra distriktet, landsantikvarien i länet, stadsfullmäktige i Kiruna, kommunalfullmäktige i Gällivare landskommun och länets naturskyddsråd. Länsstyrelsen i Västerbottens län har överlämnat yttranden från kommunalfullmäktige i Vilhelmina, Tärna, Sorsele, Stensele och Lycksele. Länsstyrelsen i Jämtlands län har vid sitt yttrande fogat utlåtanden av kommunalfullmäktige i Frostviken, lantbruksnämnden i länet och länets naturskyddsråd. Länsstyrelsen i Västernorrlands län har överlämnat yttranden från stadsfullmäktige i Sollefteå samt kommunalfullmäktige i Långsele och Ådals-Liden, varjämte länsstyrelsen förklarar sig ha vid avfattningen av sitt utlåtande samrätt med länets naturskyddsråd. Vid det av länsstyrelsen i Gävleborgs län avgivna yttrandet har fogats utlåtanden från kommunalfullmäktige i Bollnäs landskommun och länets naturskyddsråd. Länsstyrelsen i Värmlands län har givit sitt yttrande formen av tillstyrkande av ett av naturskyddsrådet i länet avgivet yttrande. Vidare har länsstyrelsen i Kronobergs län överlämnat yttranden från landstingets förvaltningsutskott, hushållningssällskapet och Kronobergs läns naturvetenskapliga förening, varjämte länsstyrelsen i Blekinge län överlämnat yttranden av landstingets förvaltningsutskott, hushållningssällskapets förvaltningsutskott och Olofströms kraftaktiebolag. Sistnämnda båda länsstyrelser har jämväl bifogat yttrande av Sydsvenska kraftaktiebolaget.

För utredning av vissa med de norrländska vattenkraftutbyggnaderna sammanhängande frågor tillkallade den 4 februari 1955 dåvarande chefen för kommunikationsdepartementet, statsrådet Andersson, med Kungl. Maj:ts bemyndigande särskilda utredningsmän. Utredningen, som antog benämningen *norrländska vattenkraftutredningen*, har med avgivande av ett den 25 september 1957 dagtecknat betänkande (stencilerat) slutfört sitt uppdrag. Betänkandet är undertecknat av generaldirektören N. A. E. Malmfors, ordförande, kraftverksdirektören C. D. Bredberg, förutvarande ledamöterna av riksdagens första kammare, bruksdisponenten J. G. G. De Geer och elverkschefen K. E. Hesselbom, byråchefen J. M. Hägglund, ledamoten av riksdagens andra kammare, skogsinspektören H. Larsson, kraftverksdirektören J. E. Molin samt förste vice talmannen i riksdagens andra kammare, hemmansägaren J. M. Skoglund. I betänkandet har bl. a. behandlats frågor om vattenbyggnadsföretagens tillåtlighet och om ersättning för rättegångskostnader.

Över betänkandet har efter remiss yttranden avgivits av vattenöverdomstolen och samtliga vattenrättsdomare (efter hörande av bl. a. vattenrättsingenjörerna), vattenfallsstyrelsen, Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut, statens prisregleringsnämnd för elektrisk ström, kammarkollegiet, riksantikvarieämbetet, domänstyrelsen, lantbruksstyrelsen, fiskeristyrelsen, kommerskollegium, lantmäteristyrelsen, länsstyrelserna i Södermanlands, Kronobergs, Kalmar, Blekinge, Värmlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Väster-norrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, elektrifieringsbered-

ningen, Svenska vattenkraftföreningen, Svenska elverksföreningen, Svenska flottledsförbundet, Sveriges industriförbund, styrelsen för Svenska landskommunernas förbund, styrelsen för Sveriges advokatsamfund, Riksförbundet Landsbygdens folk, Landsbygdens elnämnd, Svenska naturskyddsföreningen, Samfundet för hembygdsvård, Vetenskapsakademiens naturskyddskommitté, Norrlands naturvårn, Norrlandsförbundet och Svenska samernas riksförbund. Fiskeristyrelsen har jämväl inkommit med yttrande från föreståndaren för sötvattenslaboratoriet. Kommerskollegium har vid sitt utlåtande fogat yttrande från Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare samt Norrbottens och Västerbottens läns handelskammare. Länsstyrelsen i Kronobergs län har överlämnat av Smålands och Blekinge handelskammare samt konsulenten hos länets elektricitetsförening avgivna yttranden. Vid länsstyrelsens i Kopparbergs län utlåtande har fogats yttranden av länsarkitekten och landsantikvariern i länet, varjämte länsstyrelsen i Gävleborgs län bifogat yttranden från drätselkammaren i Gävle, kommunalfullmäktige i Ljusdals köping och Bollnäs och Söderala socknar, handelskammaren i Gävle och Gävleborgs läns elektriska förening. Länsstyrelsen i Västernorrlands län har överlämnat yttranden från bl. a. länets elektriska förening, länets naturskyddsråd, Västernorrlands länsavdelning av Svenska landskommunernas förbund och Indals älvs och Ljunga älvs flottningsföreningar. Länsstyrelsen i Jämtlands län har vid sitt utlåtande fogat yttrande från överlantmätaren i länet. Länsstyrelsen i Norrbottens län har inkommit med yttranden från lappfogdarna i länet, fiskeriintendenten i övre norra distriktet, kommunalfullmäktige i Arjeplogs, Arvidsjaur och Jokkmokks kommuner, Norrbottens elförening och Norrbottens länsavdelning av Svenska landskommunernas förbund samt Lule älvs flottningsförening. Vid utlåtandet från styrelsen för Sveriges advokatsamfund är fogat yttrande från styrelsen för norra avdelningen av advokatsamfundet. Ett av Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare avgivet yttrande har fogats vid utlåtandena från kommerskollegium och länsstyrelsen i Västernorrlands län. Med de utlåtanden, som avgivits av länsstyrelsen i sistnämnda län och Norrlands naturvårn, har överlämnats en promemoria av Fjällkommunernas samarbetskommitté.

Yttranden har därjämte inkommit från samarbetsdelegationen för de fyra nordligaste länen, Västerbottens läns fiskareförbund och södra Kalmar läns kustfiskareförbund.

Riksdagen har i anledning av väckta motioner i skrivelse den 3 december 1959 (nr 331) anhållit om skyndsamt utredning i syfte att stärka skyddet för vissa allmänna intressen i vattenmål. Till Kungl. Maj:t har även inkommit ett flertal framställningar i hithörande frågor från olika organisationer.

Sedan de nu avsedda frågorna varit föremål för övervägande i justitiedepartementet, anhåller jag att få upptaga desamma.

I. Översikt av gällande bestämmelser m. m.

Vattenlagen den 28 juni 1918 innehåller bestämmelser om byggande i vatten huvudsakligen i 2 kap. Lagen ger den som vill bygga i vatten vidsträckta möjligheter att taga annans egendom i anspråk eller eljest utföra åtgärder som innebär intrång i annans rätt och intressen.

En grundläggande regel för allt byggande i vatten är enligt 2 kap. 2 §, att byggnad skall göras så, att ändamålet må utan oskäligen kostnad vinnas med minsta intrång och olägenhet för annan. Enligt vad som framhållits i motiven till bestämmelsen bör åt densamma givas den tolkningen, att det däri brukade ordet »annan» begagnas såsom ett gemensamt uttryck för alla motstående intressen, såväl enskilda som allmänna.¹ I motiven har den grundläggande betydelsen av bestämmelsen understrukits. Riksdagen uttalade vid behandlingen av vattenlagen, att angelägenheten av en riktig och väl avvägd tillämpning av lagrummet icke kunde nog framhåvas.

De allmänna förutsättningarna för sådant byggande i vatten, som medför skada å annans egendom eller berör allmänna intressen, finnes upptagna i 2 kap. 3 §. I paragrafens första stycke stadgas förbud att så bygga i vatten, att genom inverkan på vattenförhållandena skada tillfogas eller intrång göres å annan tillhörig egendom, med mindre nettoytan av åtgärden uppgår till dubbla värdet av skadan och intrånget å egendom som tillhör annan, i fråga om skada och intrång å åker och äng det tredubbla. Från denna regel finns emellertid i paragrafens andra stycke ett viktigt undantag, avseende sådana företag, som medför väsentliga skadeverkningar ur allmän synpunkt. Detta undantagsstadgande lyder:

Skulle byggande i vatten hava till följd, att ett avsevärt antal bofasta personer berövas sina bostäder, eller att större fabrik eller annan anläggning, varav många hava uppehälle, måste nedläggas eller dess drift väsentligt minskas, eller att odlad jord till en efter ortsförhållandena betydande omfattning sättes under vatten eller eljest väsentligt skadas, eller att fiskerinäring av större betydelse lider väsentligt förfång, må byggnaden, ändå att nyttan uppgår till värde, som ovan sagts, icke ske. Lag samma vare, där genom byggande i vatten skulle förorsakas sådan bestående ändring av naturförhållandena, varigenom väsentligt minskad trevnad för närboende eller betydande förlust för landets djur- eller växtvärld är att befara.

I dessa fall — liksom då förutsättningar för tillåtlighet enligt första stycket saknas — kan emellertid enligt paragrafens tredje stycke Kungl. Maj:ten efter hemställan av vattendomstolen lämna medgivande till byggnaden, om den prövas vara av synnerlig betydelse för näringslivet eller för orten eller eljest från allmän synpunkt.

Utöver de i 3 § intagna bestämmelserna om den generella tvångsrätten till förmån för vattenbyggnadsföretag har även regler om tvångsrätter av mera speciell innebörd givits i 2 kap. Där återfinnes sålunda föreskrifter om rätt att tillgodogöra annans strömfall eller del av strömfall (5—7 §§),

¹ Bet. med förslag till vattenlag m. m., avglivet år 1917, s. 190.

rätt till vissa servitut å annans fastighet (14 §), rätt att begagna annans byggnad i vatten (15 §), rätt till utmål för byggnad för vattnets tillgodogörande (16 §) och rätt att framdraga kraftledning (18 §).

Till de särskilda tvångsrätterna i 2 kap. hör också den i 9 § åt kronan, kommun och hushållningssällskap lämnade befogenheten att anordna fiskväg eller eljest vidtagna anstalter för fiskets befrämjande m. m. Beträffande sådant företag skall vattenlagens regler om byggande i vatten gälla med den inskränkningen, att bestämmelserna i 2 kap. 3 § första stycket icke utgör hinder för företaget, om ej genom detsamma synnerligt men tillskyndas den som äger råda över vattnet eller annan.

Bestämmelser som angår fisket har meddelats jämväl i 8 och 10 §§ i 2 kap. Dessa regler har jämte vissa andra föreskrifter rörande fisket genom lagstiftning vid 1954 års riksdag ändrats i syfte att stärka skyddet för fisket vid vattendragens exploatering för kraftändamål m. m. (se prop. 1954: 23, tredje lagutskottets utl. 1954: 2).

Regler till skydd för de av vattnet beroende kommunikationsintressena har meddelats i 2 kap. 11 §. Där i stadgas förbud mot byggande i eller vid allmän farled och i allmän flottled, om icke byggnaden utföres på sådant sätt eller sådana anordningar vidtages, att leden fortfarande kan användas för sitt ändamål utan olägenhet av någon betydelse. Vad särskilt angår allmän flottled stadgas därjämte, att genom bestämmelser om fördelningen av vattentillgången mellan vattenverk och flottning eller annorledes skall så jämkas mellan stridiga intressen, att det ena intresset kan behörigen tillgodoses utan förfång eller väsentligt omak för det andra.

En viktig bestämmelse avseende allmänna intressen meddelas i 2 kap. 12 §. Enligt denna bestämmelse får ej i vatten byggas så, att menlig inverkan på klimatet eller på allmänna hälsotillståndet vållas eller eljest allmänna intressen i avsevärd mån förnärmas. Samma paragraf innehåller vidare en regel om skyddande av sådant naturminne, som ej blivit i laga ordning fridlyst.

De nu berörda bestämmelserna om byggande i vatten är i det stora hela tillämpliga även å v a t t e n r e g l e r i n g (3 kap. 2 och 26 §§).

För byggande i vatten och vattenreglering kräves regelmässigt tillstånd av v a t t e n d o m s t o l. Den grundläggande bestämmelsen om tillståndsprövning meddelas i 2 kap. 20 § 1 mom. För uppförande av dammbyggnad är enligt detta stadgande tillståndsprövning alltid obligatorisk. Om vattendomstolen vid sin prövning skulle finna att byggnad, mot vilken hinder skulle möta av bestämmelserna i 2 kap. 3 § första och andra styckena, med hänsyn till stadgandet i tredje stycket av samma paragraf ändock bör tillåtas, skall enligt 2 mom. i 20 § frågan underställas Kungl. Maj:ts avgörande. I vissa särskilt angivna fall skall underställning alltid ske. Här om meddelas bestämmelser i 4 kap. 13 §. Därest fråga är om reglering av vattnets avrinning ur någon av sjöarna Vänern, Vättern, Mälaren, Hjälaren,

Storsjön i Jämtland eller Siljan, äger Kungl. Maj:t pröva, huruvida av militära skäl eller av hänsyn till viss orsts allmänna ekonomiska intressen eller på grund av vad som stadgas i 2 kap. 3 § andra stycket samt 11 och 12 §§ hinder möter mot företaget eller särskilda villkor bör föreskrivas för dess utförande. För detta ändamål skall frågan, innan den slutligen avgöres av vattendomstolen, hemställas Kungl. Maj:ts prövning. Kung. Maj:t äger också rätt att förbehålla sig prövningsrätt beträffande annan vattenreglering, som med hänsyn till sin inverkan på vattnets avrinning är av synnerlig omfattning. Om Kungl. Maj:t vill utnyttja denna befogenhet, skall besked därom lämnas vattendomstolen före det målet av domstolen slutligen avgjorts.

Den som vill erhålla tillstånd till byggande i vatten eller vattenreglering skall hos vattendomstolen anhängiggöra talan genom ansökan. Närmare bestämmelser om ansökningsförfarandet meddelas i 11 kap. vattenlagen. De enskilda sakägare som beröres av företaget liksom myndigheter och organ som företräder skilda allmänna intressen — bl. a. kammarkollegiet — skall beredas tillfälle att utföra sin talan och anföra sina synpunkter i målet. När ansökningen ingives, skall den enligt 11 kap. 27 § vara åtföljd av utredning om det planerade företagens beskaffenhet och verkningar i olika avseenden. Det må även nämnas, att sökanden enligt lagstiftning som genomfördes 1952 (se prop. 1952: 52, tredje lagutskottets utl. 1952: 12) i vissa fall är skyldig att, redan innan han ingiver ansökningen till domstolen, träda i kontakt med myndigheter och företrädare för motstående intressen för att bereda dem tillfälle att på detta förberedande stadium framföra sina synpunkter på det planerade företaget. Närmare bestämmelser om detta förberedande förfarande har utfärdats genom *kungörelse den 24 april 1953 angående förberedelse av vissa företag enligt vattenlagen*. I kungörelsen stadgas bl. a., att under förberedelsen såvitt möjligt bör genom företagarens försorg inhämtas upplysning om vilka större företag som förberedes eller eljest kan antagas komma i fråga för utförande i vattendraget med tillhörande vattensamlingsområden och att samråd bör äga rum med företrädarna för de till vattendraget knutna viktigare intressena i syfte att främja en ur allmän synpunkt ändamålsenlig planering av olika åtgärder för utnyttjande av vattendraget. Vidare gäller enligt kungörelsen, att det ankommer på kammarkollegiet att under förberedelsen föranställa om sådan utredning som kan anses erforderlig med hänsyn till företagets planering ur allmänna naturskyddssynpunkter.

De bestämmelser som gäller om torrläggning av mark genom dikning, vattenavledning och invallning är i många stycken likartade med reglerna om byggande i vatten och vattenreglering. De återfinnes i huvudsak i 7 kap. vattenlagen. Torrläggningsärendena handlägges regelmässigt vid syneförrättning enligt 10 kap. vattenlagen. Synemännens utlåtande skall i vissa fall underställas vattendomstolens prövning.

Av visst intresse i förevarande sammanhang är vattenlagens regler om k u n g s å d r a. Enligt den före vattenlagen gällande rätten (förordningen

den 30 december 1880 om jordägares rätt över vattnet å hans grund med däri sedermera vidtagna ändringar) innebar kungsådrebegreppet att i vissa större vattendrag en del av utrymmet skulle lämnas fritt från byggnad, dock att för tillgodogörande av vattenfall eller fors byggande i kungsådra fick ske efter tillstånd av Kungl. Maj:t. Numera gäller enligt 1 kap. 6 § vattenlagen, att i vattendrag, där kungsådra finnes, vattenområdets ägare är skyldig att utan ersättning avstå en tredjedel av den framrinnande vattenmängden i den mån det erfordras för tillgodoseende av vissa allmänna intressen. De intressen som uppräknas i det nämnda lagrummet är allmän farled, allmän flottled, fisket samt torrläggning och bevattning av mark. Denna uppräkningsavser att vara fullständig. Med hänsyn till att framtida förhållanden icke kan bestämt överblickas har emellertid genom stadgande i 1 kap. 12 § — såvitt fråga är om utrivande och ändrande av byggnad i vattendrag där kungsådra finnes — med de i 6 § angivna intressena likställts annat allmänt ändamål, som är beroende av vattnets fria framrinnande.

Om rättegångskostnader i ansökningsmål vid vattendomstol har bestämmelser meddelats i 11 kap. 65 § vattenlagen. Huvudregeln är att sökanden, ändå att hans talan bifalles, skall gottgöra motparten sådana kostnader å målet, som prövas ha varit nödiga för tillvaratagande av hans rätt. Rör målet företag avseende allmän farled eller allmän flottled är emellertid sakägare ej berättigad till gottgörelse i annat fall än att han måst vidkännas kostnad för tillvaratagande av sin rätt till skadeersättning i målet. Även i mål om torrläggning och avloppsvatten gäller undantag från huvudregeln. Delägare är sålunda aldrig berättigad till ersättning för sin talans bevakande. Om annan sakägare måst vidkännas särskild kostnad för tillvaratagande av sin rätt till skadeersättning i målet eller eljest för bevakande av sin rätt, skall han tillerkännas skälig ersättning härför. I mål om avloppsvatten är sakägare, som fört talan endast med hänsyn till befarad olägenhet genom förening, berättigad till gottgörelse blott om sökanden påfordrat fastställande av ersättning till honom för olägenheten eller det eljest varit av betydelse för sakägaren att bevaka sin rätt i målet.

De nu nämnda bestämmelserna gäller ej processen i överrätterna. Fullföljes ett vattenmål från vattendomstol, skall frågan om gäldande av rättegångskostnaderna i överinstansen avgöras enligt reglerna i rättegångsbalken. Enligt 18 kap. 15 § denna balk, som har avseende å tvistemål, skall kostnadsfrågan bedömas med hänsyn till rättegången i den högre instansen.¹ Vid bedömandet skall de i kapitlet i övrigt meddelade bestämmelserna tillämpas. Härigenom kan en sakägare i vattenmål, vilken tappar i sista instans, bli ålagd att betala såväl sina egna som sökandens kostnader i överinstans och detta oavsett om talan fullföljts av honom själv eller av sökanden. I detta avseende avviker reglerna angående vattenmålen från vad som gäller i expropriationsmålen. *Expropriationslagen den 12 maj 1917* upptager sålunda i 67 § bestämmelsen, att den exproprierande är pliktig att ersätta motparten hans kostnader å expropriationsmålet, vid expropriations-

¹ Enligt 31 kap. 10 § rättegångsbalken gäller motsvarande regel i brottmål.

ersättningens fördelning och eljest i anledning av expropriationen. Denna bestämmelse gäller i alla instanser. I sammanhanget torde jämväl böra erinras om motsvarande stadgande i *lagen den 1 december 1950 om ersättning för mistad fiskerätt m. m.* Enligt 6 § nämnda lag skall kronan efter fullföljd av talan mot fiskevärderingsnämnds dom städse själv vidkännas sina kostnader i hovrätten ävensom kostnad som åsamkas motpart genom att kronan fullföljt talan. Denna bestämmelse skall även gälla rättegången i högsta domstolen.

Här må även erinras om vissa bestämmelser i *naturskyddslagen den 21 november 1952*. I 1 § i denna lag fastslås, att naturen utgör en nationell tillgång som skall skyddas och vårdas samt att envar bör i sitt umgänge med naturen visa varsamhet, så att onödig skada ej uppkommer. Enligt 5 § i lagen må såsom naturminne fridlysas område eller till fastighet hörande naturföremål, som på grund av sin betydelse för kännedomen om landets natur, sin skönhet, egenart eller eljest märkliga beskaffenhet finnes böra särskilt skyddas. Vidare kan enligt 12 § såsom naturpark fridlysas område, som på grund av sin egen eller omgivningens beskaffenhet är av väsentlig betydelse för befolkningens umgänge med naturen. Beslut om fridlysningsmeddelas av länsstyrelse. Rörande naturskyddslagens föreskrifter i övrigt må slutligen anmärkas, att särskilda bestämmelser meddelats i lagens 19—25 §§ till skydd för landskapsbilden.

II. Förslagets allmänna grunder

Svenska naturskyddsföreningens framställning och förslag. I den tidigare omnämnda framställningen av Svenska naturskyddsföreningen framhålles, att utbyggnaden av vattenkraften i våra vattendrag nått så långt att kravet på en allsidig bedömning av frågan hur det skall förfaras med återstående orörda fall och sjöar blivit utomordentligt trängande. Härtill kommer att de ekonomiska faktorer som hittills anförts såsom motiv för den hårda exploateringen på senare tid undergått en betydelsefull omvärdering genom möjligheten att medelst atomkraftverk alstra energi. Även bortsett från det alternativ som sålunda erbjudit sig är det oundgängligt att snarast taga under övervägande vad som måste sparas för att ej vårt land skall gå en definitiv utarmning till mötes i det hänseende som nu är i fråga. För att resultatet av en översiktlig allsidig bedömning skall kunna befästas torde det vara ofrånkomligt att vattenlagen i vissa hänseenden ändras eller kompletteras på annat sätt.

Naturskyddsföreningen framför till en början vissa allmänna synpunkter på sitt förslag och anmärker därvid inledningsvis, att utnyttjandet av våra naturtillgångar enligt vad numera är allmänt erkänt måste

ske efter ett allsidigt bedömande med beaktande av såväl ekonomiska som sociala, kulturella och estetiska faktorer. Föreningen fortsätter:

I och med den nya naturskyddslagstiftningen har jämväl hos oss den synpunkten definitivt slagit igenom att naturvärdena, även om de icke kan direkt omräknas i penningar, skall betraktas och om möjligt bevaras såsom en nationens gemensamma tillgång. Att naturskönheten, liksom ett bevarat rikt växt- och djurliv, för övrigt representerar stora värden även rent ekonomiskt kan vitsordas bl. a. av turistnäringen. I vad mån naturupplevelsena är en förutsättning för eller eljest bidrager till fysisk och psykisk hälsa och jämväl därigenom är av ekonomiskt värde kan måhända icke tills vidare statistiskt bevisas. För ett folk, vilket som det svenska hittills haft ganska rikliga möjligheter att röra sig fritt i naturen, borde det dock vara självklart att denna källa till hälsa och förströelse icke får förspillas. Hårtill kommer att naturskyddssynpunkten går hand i hand med befolkningspolitiska, kulturhistoriska och icke minst näringsekonomiska hänsyn.

Föreningen betonar, att teknikens utveckling tillfört befolkningen utomordentliga materiella tillgångar och möjliggjort att stora befolkningsgrupper fått en helt annan ekonomisk standard än förut. Utvecklingen har emellertid gått så snabbt, att man knappast givit sig tid att närmare överväga i vad mån det varit rätt att offra andra värden, som av gammalt skattats högt eller som eljest kunnat bli av stor betydelse för våra efterkommande. Mycket hade utan ekonomiska uppoffringar kunnat räddas, om större intresse i tid hade ägnats åt en granskning av exploateringen med hänsyn till de allmänna intressena bl. a. ur naturskyddssynpunkt.

Föreningen berör härefter 1952 års naturskyddslagstiftning och påpekar, att frågan om behovet av ändringar i 1918 års vattenlag icke blev föremål för någon inlysande behandling i samband med genomförandet av denna lagstiftning. De genomgripande omvälvningar som vattenkraftföretagen medför har därefter kommit alltmer i blickpunkten, och uppmärksamheten har i allt högre grad fästats vid vattenlagens föråldrade ståndpunkt med hänsyn till naturskyddet. Lagen innehåller visserligen flera bestämmelser som avser bl. a. att skänka beaktande åt naturvärdena, men dels kommer denna avsikt i allenast ringa mån till tydligt uttryck och dels har skyddet i praktiken visat sig vara av ringa värde. Att vattenlagen kommit att bli omodern är i ljuset av den tekniska utvecklingen och den förändrade synen på naturvärden ej att förvåna sig över. Motsatsen hade varit mera anmärkningsvärd.

I fortsättningen behandlar föreningen vattenlagens expropriationsmöjligheter och möjligheterna till planering. Här om anföres till en början, att vattenlagen gav strömfallsägarna mycket vittgående möjligheter att göra intrång i allmänna och enskilda intressen. Väl torde framsynta män bland teknikerna redan vid tiden för lagens tillkomst ha räknat med att vatten dragen och sjöarna kunde komma att framdeles tagas i anspråk på ett sätt som man i vårt land då haft föga erfarenhet av. I allmänhet var man dock antagligen ej fullt medveten om hur utomordentligt långtgående medel man skänkte vattenkraftintresset. Vidare anför föreningen bl. a. följande:

I sista omgången före lagens genomförande uppstod viss tvekan om lämpligheten av att så oreserverat som skett giva vattenkraftintresset en så gott som oemotståndlig förmånsställning, och ett försök gjordes att genom vissa inskränkningar tillgodose motstående allmänna intressen bättre än som i då föreliggande förslag var förhållandet. I praktiken har dessa inskränkningar hittills varit tämligen betydelselösa.

En jämförelse med utvecklingen på andra områden synes betyga att vattenlagen — som otvivelaktigt varit ett högst verkningsfullt instrument i teknikens tjänst — till sin allmänna uppläggning numera är efterbliven. Det har t. ex. beträffande annan byggnadsverksamhet blivit tydligt, att den ej kan få fortgå ensidigt efter de byggandes önsknings utan kräver allsidig förberedelse. Ett uttryck härför är bland många andra de olika planinstitut som innehålles i byggnadslagen (regionplan, generalplan m. m.). Även på landsbygden gäller i viss utsträckning kontroll av byggnadsverksamheten. Behovet av omsorgsfull översiktlig planläggning i god tid är trängande; nedslående erfarenheter föreligger av det lättsinne som rått i detta hänseende, med icke minst utomordentliga ekonomiska påkänningar för samhället som följd.

Inom vattenbyggandet råder alltjämt i huvudsak det gamla systemet. Likvisst försiggår utbyggandet i forcerad takt. Möjligheten till långväga kraftöverföring gör att ingen kraftkälla numera är ur teknisk synpunkt för avlägset belägen. Strömfallsägaren bestämmer, när han önskar utbygga vattenkraften, och tager initiativ till vattenregleringar med de mest vittgående verkningar för ofta mycket långt därifrån befintlig bygd. Han är visserligen underkastad vattendomstolens kontroll, men domstolens möjligheter att vägra tillstånd till företaget, om detta tillfredsställer vissa matematiska regler om förhållandet mellan nytta och skada, är ganska begränsade. Vattendomstolen har icke heller någon möjlighet att dirigera utvecklingen utan skall behandla ansökningarna allteftersom de strömmar in. I fråga om mera ingripande företag har avgörandet, huruvida de må komma till stånd, lagts i Kungl. Maj:ts hand efter underställning. Denna prövning träder emellertid i allmänhet in på ett relativt sent stadium och ingalunda vid den tidpunkt, då frågan vid en översiktlig planering kunnat bli föremål för ett objektivt och välgrundat allsidigt bedömande. Erfarenheten har icke visat att föreskriften om tillstånd av Kungl. Maj:t utgjort något verkningsfullt skydd mot omvälvningar av naturförhållandena.

I nuvarande läge är det praktiskt taget uteslutande vattenbyggarna som planerar och de facto bestämmer hur vattendragen skall tagas i anspråk och i vilken omfattning hela bygder skall omvandlas samt hur välkända, ofta i hela landet högt skattade naturvärden skall skövlas. Vattenbyggarnas planering lärer så gott som enbart följa strikt ekonomiska linjer. Vattenkraften tages där den är billigast, och någon tanke på att exempelvis systematiskt skona några naturtillgångar i varje landskap har icke kommit till synes. I stället skrider utbyggandet, fränsett vissa språng, fram från älv till älv med resultat att älvarna avtrappas från källsjöarna ned till havet. Det är först på senare tid som allmänheten i de berörda landskapen fått klart för sig, med vilken förgörande konsekvens och fart denna förändring går fram över vad som uppfattats som omistliga värden.

Ingen skall bestrida, att vattenkraftens tillgodogörande har varit av utomordentlig betydelse för den förut berörda materiella standardhöjningen liksom för det allmänna bästa överhuvudtaget. Att det nuvarande tillvägagångssättet strider mot modern samhällsordning synes emellertid tydligt. Det borde vara ett självfallet krav, att det framtida ödet exempelvis för de väldiga landskap som beröres av de norrländska vattendragen blir föremål för

ett noggrant gemensamt övervägande av ansvariga centrala och lokala myndigheter samt kommunala organ innan något göres av mera ingripande beskaffenhet. Ett steg i denna riktning har tagits genom en kungörelse om förberedelse av vissa vattenmål men hittills har ingen ansvarig myndighet eller något samarbetsorgan vederligen gjort något försök att i god tid studera, hur långt det är möjligt att tåla utbyggnad av vattenkraften i landskapen, hur de olika intressena — kraftproduktionen, skogs- och jordbruket, fisket, turistnäringen och naturskyddet i övrigt — borde tillgodoses osv. Eljest borde det ju ligga nära till hands att inom de olika landskapen söka samfällt göra det bästa möjliga av situationen och reservera vissa delar eller objekt ofördärvade åt våra efterkommande och turistlivet.

I anslutning till vad sålunda anförts betonas, att hela befolkningen blivit långt rörligare än förr och att frågan om naturens skydd därför har en bred social bas.

Naturskyddsföreningen berör i sammanhanget även frågan om regleringsföretagens inverkan på samernas renskötsel. Det framhålls därvid, att den ekonomiska betydelsen av denna näring icke är ringa och att förlusten ur andra synpunkter är än större, om samerna såsom ett säreget folk med utpräglade intressanta vanor skulle försvinna.

Föreningen yttrar vidare, att utbyggnaden av vattenkraften från och med början av det andra världskriget hos oss gått med en snabbhet och effektivitet som ur teknisk synpunkt är berömlig men ur planeringssynpunkt och ett vidare perspektiv är ganska skrämmande. Man har därvid icke sällan gått händelserna i förväg och gjort stora investeringar innan något tillstånd av vattendomstolen inhämtats. Härom anför föreningen:

Det har sålunda ej varit tillfyllest med de extraordinära expropriationsmöjligheter som givits vattenkraftindustrien; denna har tilltrött sig att själv bedöma lämpligheten av olika ingripande kraftverk och regleringar utan att ens avvakta bedömningen inom den ram som vattendomstolarna har att iakttaga. I viss utsträckning har industriens målsmän till nöds varit formellt försvarade av att förbudet mot byggande utan vattendomstols tillstånd fått en formulering som icke enligt ordalagen gäller annat än byggande »i vatten». I 2 kap. 20 § 1 mom. vattenlagen stadgas allenast förbud att uppföra eller förändra damm i älv, ström, å eller större bäck. Vittgående åtgärder med investering av belopp å många miljoner har under skydd av denna formalistiska täckmantel vidtagits vid sidan av vattendraget utan att detta tills vidare förändrats och utan att vattendomstolen fått tillfälle att i förväg bedöma den slutligt planerade anläggningens laglighet. Det ligger i sakens natur att möjligheterna till en fullt objektiv och allsidig bedömning av ett kraftverks tillåtlighet i hög grad reducerats, om kraftverket redan är till hälften färdigt. Även om det måste antagas att vattendomstolarna sökt värja sig mot att påverkas av förfarandet, har allmänheten svårt att förstå att en efterhandsprövning, som vid avslag å ansökningen skulle innebära att miljonbelopp formligen kastats i sjön, kan förbli helt opåverkad av det skedda. Vad särskilt angår den prövning som ligger i Kungl. Maj:ts hand och som är mera skönsmässig, är det synnerlig anledning antaga att Kungl. Maj:t ej kan blunda för de skedda investeringarna — särskilt om de gjorts av kronan genom vattenfallsstyrelsen — och förutsättningslöst bedöma företaget med hänsyn till alla andra viktiga synpunkter som gör sig gällande.

En mera radikal omläggning av vattenlagstiftningen är enligt naturskyddsföreningens mening icke möjlig; en sådan lagstiftning skulle kanske icke föreligga färdig förrän allt är förlorat. Föreningen inskränker sig därför till att förorda viss påbyggnad av den nuvarande lagstiftningen, innebärande relativt begränsade åtgärder i syfte att något bättre tillgodose de allmänna intressen som icke direkt eller åtminstone icke synligt tar sig uttryck i stora penningvärden. För de sålunda önskvärda lagändringarna redogör föreningen i särskilda punkter.¹

1. Frågan, om vårt land skall i väsentliga hänseenden behålla sin nuvarande karaktär eller om det skall tillåtas att landskapet mer eller mindre i grunden omvandlas till det sämre, är en hela folkets angelägenhet. Riksdagen måste därför få taga ställning till frågan om skydd för kvalificerade objekt. Föreningen erinrar om att frågor om koncession för tillgodogörande av vattenkraft i Norge prövas av stortinget och där omfattas med det intresse som deras vikt påkallar. I enlighet med det nu sagda föreslår föreningen, att riksdagen och Kungl. Maj:t under vissa förutsättningar skall kunna gemensamt besluta att särskilda sjöar och vattendrag icke får exploateras utan att tillstånd givits i samma ordning. Visserligen har Kungl. Maj:t redan nu i viss utsträckning en dylik kontrollbefogenhet, men förläggning av kontrollen till folkrepresentationen beträffande särskilda objekt måste otvivelaktigt ge större trygghet mot att kraftexploateringen sker utan den förhandsplanering och den moderation som på lång sikt är nödvändig. En motsvarande kontroll bör gälla för vissa vattenavlednings- eller invallningsföretag för torrlägningsändamål. Kungl. Maj:ts förslag vid nu nämnda riksbedömning måste ges först efter gemensamma överläggningar med representanter för alla de viktigaste berörda intressena.

Föreningen föreslår enligt det anförda, att i 2 kap. 3 § tredje stycket vattenlagen och motsvarande bestämmelse i 7 kap. 39 § samma lag skall införas ett stadgande, enligt vilket Kungl. Maj:t med riksdagen må förklara, att av hänsyn till allmänna intressen byggande i strid mot paragrafens andra stycke får ske endast efter samtycke av riksdagen. En liknande komplettering förslås i fråga om 4 kap. 13 §.

2. Vid bedömande av de intrång i allmänna intressen — däribland naturskyddsintresset — som kraftexploateringen medför bör enligt föreningens uppfattning varje särskilt företag av vattendomstolen icke bedömas för sig. Hänsyn bör om möjligt tagas till de sammanlagda olägenheter som redan utförda, aktuella och framtida företag kan medföra för nederbördsområdet och angränsande bygder. Ett sådant samfällt hänsynstagande skulle givetvis bättre kunna ske vid en lagstadgad formlig planering för hela nederbördsområdet, men även om man nöjer sig med en jämkning av vattenlagens bestämmelser av antydd begränsad innebörd, torde den i sin mån tvinga till att vattenbyggnadsföretagen ställas in i ett större sammanhang och ej längre behandlas huvudsakligen som en vattenbyggarnas ex-

¹ I en av punkterna begäres jämkning av bestämmelserna om användningen av regleringsavgiftsmedel. Se därom prop. 1959: 31 s. 8 och 33 samt tredje lagutskottets utl. 1959: 5 s. 18 f.

klusiva angelägenhet. En samfällad bedömning bör ske ej blott i vattenmål av vattendomstolen utan även översiktligt länsvis eller för varje nederbördsområde vid överläggningar under länsstyrelsens ledning. Resultatet härav bör underställas dem som skall ha översynen över det hela. Att svårigheter är förenade med en mera samfällad bedömning kan icke bestridas, men de får icke stå hindrande i vägen för att den riktiga principen tränger igenom. Beträffande förhållandet mellan olika företag inbördes måste som eljest jämkas så att skälig hänsyn tages till olika intressenters berättigade intressen (jfr 2 kap. 38 § vattenlagen). Även det nu sagda har i huvudsak tillämpning å torrläggningföretag.

Föreningen har i anslutning till det sagda föreslagit, att till 2 kap. 3 § andra stycket och motsvarande bestämmelse i 7 kap. 39 § skall fogas ett tillägg av innebörd, att vid bedömande av allmänna olägenheter hänsyn i görlig mån skall tagas jämväl till vad andra företag inom samma eller närliggande nederbördsområden förorsakat eller kan komma att förorsaka. Såsom exempel på olägenheter beträffande vilka en samfällad bedömning är påkallad nämner föreningen särskilt skada på fisket och klimatologiska olägenheter. I fråga om fisket kan det förhålla sig så att intill ett visst stadium utbyggnaden av vattenkraften icke medför några katastrofala verkningar men att så småningom den effekten inträder, att vandringsfisk över huvud ej kan produceras i vattendraget.

3. Såsom förut anmärkts förordar föreningen förprovning innan någon investering av betydelse ägt rum i företaget. Angående denna fråga anför föreningen.

Ett av de mera stötande utslagen av den forcerade utbyggnaden av vattenkraften är det förut nämnda missförhållandet att stora investeringar göres innan vattendomstolen hunnit pröva tillåtligheten av en anläggning, ofta innan ens ansökan ingivits till domstolen. Det enda riktiga måste vara att vattendomstolen kan objektivt pröva anläggningens tillåtlighet innan sådana åtgärder vidtagits att provningen på något sätt snedvrides. Hur vattendomstolen skall kunna opåverkad bestämma det ur alla synpunkter bästa dammläget, om kraftstationen redan är utsprängd i berget, är exempelvis svårt att förstå. Och hur skall domstolen kunna objektivt pröva tillåtligheten av ett regleringsmagasin, när avloppskanal redan är utförd för miljoner kronor och jordmassorna för stora kostnader upplagda eller bortskaffade? Dylika åtgärder kan vidtagas utan att vattenförhållandena påverkas. Ur naturskyddssynpunkt kan det vara mer till skada än nytta att efteråt påyrka ändring, enär en omfattande skadegörelse ju redan skett där kraftstationen utsprängts eller avloppskanalen utförts. Vid en flyttning blir antagligen den sammanlagda skadan väsentligt större än om man resignerar inför vad vattenkraftindustrien redan utfört. Den nuvarande ordningen är oförsvarlig och måste utan uppskov ersättas av effektiva regler som utesluter ett uppreparande.

I det angivna syftet föreslår föreningen komplettering av stadgandet om förprovning i 2 kap. 20 § 1 mom.

4. Kronan, kommun och hushållningssällskap har redan nu enligt 2 kap.

9 § vissa möjligheter att till fiskets främjande påkalla åtgärder i vattendragen även utan samband med aktuella byggnadsföretag. Denna initiativrätt för kronan och kommun föreslås bli utvidgad till en allmän rätt att låta utföra åtgärder som finnes önskvärda för att befrämja djur- eller växtlivet eller motverka olägenheter ur naturskydds- eller hälsosynpunkt. En möjlighet att verkligen ge en sådan befogenhet kraft är att utvidga de ändamål, för vilka skyldighet föreligger att få tillsläppa vatten i vattendrag där kungsådra finnes. Den inskränkning i strömfallsägarens rätt som kungsådran innebär torde, möjligen fränsett flottningsintresset, knappast någonsin ha tagits i anspråk. Att utöka exemplifieringen av allmänna intressen som bör skyddas genom kungsådran, kan vid första ögonkastet synas stötande men torde vid närmare övervägande icke möta något avgörande hinder om tillbörlig försiktighet iakttages. Dylika tillägg skedde genom 1918 års lagstiftning och 1 kap. 12 § omfattar redan nu alla allmänna ändamål som ej redan omnämnts i 6 §.

I fråga om vissa sjöar har redan behov yppats av att efter torrläggning kunna återställa dem i tidigare skick eller att eljest vidtaga vissa åtgärder till djur- eller växtlivets fromma. Detta behov kommer naturligen att framdeles bli ännu mer framträdande, eftersom befolkningens krav på naturupplevelser icke kan eller bör avvisas. En sådan befogenhet för kronan eller kommun som nyss nämnts kan användas även på det sätt som sist antytts.

Även i övrigt synes det påkallat med vissa expropriationsmöjligheter för det allmänna naturskyddsintresset. I den allmänna expropriationslagen finnes möjlighet att skydda naturminnen genom expropriation. Naturskyddslagen innehåller också tvångsmöjligheter. Det är konsekvent att vattenlagen ger möjlighet att göra de förändringar i vattenförhållandena som påkallas ur naturskyddssynpunkt.

5. Ändringar i förtydligande syfte och smärre tillägg till olika stadganden i vattenlagen är enligt föreningen påkallade. Ändringsförslagen berör bl. a. den allmänna regeln i 2 kap. 2 §, uppräkningsdelen av allmänna intressen i 2 kap. 3 § andra stycket, bestämmelsen om skyddande av naturminnen i 2 kap. 12 § samt vissa stadganden om upplag av rensningsmassor.

Vad först beträffar 2 kap. 2 § stadgas däri, såsom förut anmärkts, för närvarande, att byggnad i vatten skall göras så att ändamålet må utan oskäligh kostnad vinnas med minsta intrång och olägenhet för annan. I förarbetena till stadgandet har, såsom jämväl framgår av den föregående redogörelsen, uttalats, att ordet »annan» begagnas som ett gemensamt uttryck för alla motstående intressen, såväl enskilda som allmänna. Naturskyddsföreningen anför, att det berörda uttalandet i förarbetena antagligen är känt för de initierade men att det lätt kan förbises av andra. Ett förtydligande torde därför vara önskvärt. Föreningen framhåller vidare lämpligheten av att därvid särskilt erinra om naturskyddssynpunkten.

Föreningen anser det angeläget, att uppräkningsdelen i 2 kap. 3 § andra stycket av de allmänna intressen som ej utan Kungl. Maj:ts tillstånd får trädas för när kompletteras i enlighet med nutida uppfattning om naturvård. Sålunda föreslås bl. a. sådan ändring i bestämmelserna, att hinder mot en åtgärd kommer att föreligga, när betydande förlust för landskapsbilden eller eljest ur naturskyddssynpunkt är att befara till följd av åtgärden. Rörande detaljerna i detta förslag samt i fråga om föreningens förslag med avseende å 2 kap. 12 § och stadgandena om upplag av rensningsmassor torde få hänvisas till den speciella motiveringen.

I anslutning till de framförda lagändringsförslagen yttrar föreningen, att en utveckling i angiven riktning beträffande vattenkraftföretagen måhända kan synas komplicera verksamheten. Ett öppet och förtroendefullt samarbete på planeringsstadiet bör dock vara ägnat att förekomma onödigt dröjsmål. Frågan om, utöver ändringar i vattenlagen, fordras även annan författning som säkerställer ett allmänt översiktligt bedömande är ett spörsmål som synes kräva ytterligare övervägande. Föreningen tänker sig att ett frivilligt samarbete möjligen kan vara tillfyllest. En viss kontroll bedömes även kunna tills vidare utövas i samband med investeringsrestriktioner.

Naturskyddsföreningen berör även frågan om ekonomisk kompensation i sådana fall då exploatering hindras av naturskyddshänsyn. Promemorian innehåller i denna del bl. a. ett förslag att en särskild naturskyddsavgift skall upptagas av alla större vattenkraftproducenter för beredande av kompensation främst åt strömfallsägare som går miste om möjligheten att utnyttja sitt strömfall.

Yttranden över Svenska naturskyddsföreningens förslag. De allmänna synpunkter på föreningens förslag som framförts vid remissbehandlingen går i flertalet yttranden i en för förslaget gynnsam riktning. Majoriteten av remissinstanserna tillstyrker sålunda i princip förslaget och anser det ägnat att läggas till grund för lagstiftning, ehuru på skilda håll föreslås ändringar eller jämkningar i olika avseenden.

Vattenöverdomstolen understryker, att det måste anses vara en viktig angelägenhet att vattenlagstiftningen utformas så att, samtidigt som möjligheterna för en fortsatt teknisk utveckling hålles öppna, naturvärdena beredes allt tänkbart skydd. Redan i sin nuvarande utformning ger vattenlagen stort utrymme åt möjligheten att tillvarata dessa värden. Otvivelaktigt är också, att under senare år vattendomstolarnas prövning av frågor om intrång i allmänna intressen blivit grundligare. Det synes emellertid önskvärt att genom ändringar i vattenlagen kraftigare framhäva förefintliga möjligheter att beakta de med naturskyddet förenade intressena och beträffande såväl dessa som övriga kraftintresset motstående allmänna intressen utvidga möjligheterna till erforderligt skydd. *Västerbygdens vattendomstol* konsta-

terar, att man i föreningens allmänna uttalanden i föreliggande förslag icke torde kunna undgå att märka ett visst ensidigt framhållande av vattenkraftens exploaterande såsom lagd på ekonomisk vinning, under det att den stora betydelsen av ett tillgodoseende av elkraftbehovet i landet kommit mera i skymundan, varvid — i förbigående sagt — teknikernas mycket värdefulla insatser för detta behovs fyllande ej synes tillräckligt beaktade. Jämväl frågan om ett tillbörligt tillgodoseende av elkraftbehovet är ett spörsmål av stor betydelse ur det allmännas synpunkt. Härmed är emellertid icke alls sagt, att de ändringar i vattenlagen, som av föreningen föreslagits, icke torde vara av behovet påkallade och i stort sett ändamålsenliga. *Domänstyrelsen* framhåller, att nu gällande vattenlag av år 1918 i vissa avseenden får anses föråldrad. Det kontinuerligt stegrade behovet av elektrisk energi samt den elektrotekniska vetenskapens framsteg, som möjliggjort överförande av elektrisk kraft i helt annan omfattning än tidigare, är faktorer, som ej var möjliga att förutse vid tiden för vattenlagens tillkomst. Likaledes var erfarenheterna av mera omfattande vattenregleringar ringa. De ingrepp, som förorsakats av ditills utförda regleringar, var relativt skonsamma i sina verkningar på allmänna intressen i jämförelse med de projekt, som nu genomföres. Sedan vattenlagens tillkomst har ej vidtagits nödiga kompletteringar i nu ifrågakommande avseenden, varför en översyn nu är befogad. *Fiske-
ristyrelsen* understryker särskilt det snara och stora behovet av en översiktlig planering av våra vattendrags utnyttjande under hänsynstagande till samtliga berörda intressen. Styrelsen erinrar om att man tidigare från fiskets sida uttalat önskemål om dels generalplan för utbyggandet av vattenkraften inom landet under tillbörligt hänsynstagande till jordbruk, skogsbruk, fiske m. m. och dels älvplan för varje större vattendrag omfattande alla ingrepp och nödiga kompensationsåtgärder i älven. Varje kraftverk och ingrepp skulle alltså icke bedömas för sig såsom hittills i vattenmål. Liknande synpunkter framföres av *Svenska fiskevårdsförbundet*.

Länsstyrelsen i Norrbottens län betonar att det av föreningen framlagda förslaget måste bedömas ur olika synpunkter. Å ena sidan måste man med tillfredsställelse hälsa de bestämmelser, som avser att begränsa vattenbyggarnas nuvarande möjligheter att »i förskott», innan vattendomstolens eller Kungl. Maj:ts beslut ännu föreligger, genom ibland mycket omfattande arbeten på land påbörja kraftverksbyggen och vattenregleringar. De förslag till ändringar, som avser ett bättre skydd för vissa allmänna intressen såsom hälsovården, fisket, renskötseln och önskemålet att vattenbyggarna håller rent i naturen, synes väl grundade. Å andra sidan måste man trots de invändningar, som med visst berättigande göres från företrädarna för naturskyddsintressena, acceptera, att den gamla landskapsbilden delvis måste försvinna och ersättas med ett kulturlandskap av annan gestaltning i de bygder, där våra vattendrag kan utbyggas för produktion av elektrisk kraft. Det får dock icke bli ett okritiskt jasägande till varje av kraftverksbyggarna aktualiserat projekt. *Länsstyrelsen i Västerbottens län* tillstyrker livligt föreningens förslag och framhåller — med utförliga exempel från

länsstyrelsens verksamhetsområde — betydelsen av de i promemorian framförda förslagen i olika hänseenden.

Länsstyrelsen i Jämtlands län framhåller, att naturskyddsföreningens promemoria för länsstyrelsen i stort sett icke innehåller något nytt. Där anlägges och framhäves liknande synpunkter som under de senaste åren i skilda sammanhang hävdats av bl. a. länsstyrelsen i vissa till Kungl. Maj:t avlåtna skrivelser och remissyttranden på här ifrågavarande område. Den i promemorian framförda kritiken av kraftverksindustriens målsmän och dess tekniker synes emellertid vara något överdriven sedd mot bakgrunden av det tvångsläge, som under det senaste världskriget förelåg med avseende å nödvändigheten av att tillgodose vårt lands i ett allt mera accelererat tempo växande energibehov. Länsstyrelsen kan ej heller helt ansluta sig till den underskattning, som i skilda sammanhang kommit till uttryck i promemorian beträffande vattendomstolarnas möjligheter att inom ramen för gällande lagstiftning taga hänsyn till naturskyddssynpunkterna. Därmed är emellertid ingalunda sagt, att vattenlagens bestämmelser rörande bl. a. avvägningen mellan de motstående intressen, som kräver beaktande vid genomförandet av omfattande sjöregleringar och stora kraftverksbyggen, lämnar tillräckligt utrymme för tillgodoseende även av andra allmänna intressen än tillfredsställandet av vårt lands energibehov. Tvärtom kan med fog hävdas att så ej är fallet. *Länsstyrelsen i Västernorrlands län* anför, att behovet av att genomföra sådana ändringar i vattenlagen, att däri infogas ett väsentligt ökat skydd för naturskyddssynpunkterna, måste anses trängande. Vid vattenlagens tillkomst räknade man säkerligen ej med en sådan expansion i fråga om vattendragens och sjöarnas utnyttjande för produktion av elektrisk kraft, som särskilt under det senaste decenniet ägt rum. De intressegrupper i samhället, som därvid med naturnödvändighet framträtt för att söka giva motvikt mot exploateringen och ge skydd åt natur och bygdeliv, synes därför i princip böra få ett sådant stöd i lag, som i den framlagda promemorian föreslås. Behovet av ett sådant ökat skydd för naturintressena torde få anses än mera påtagligt vid beaktande av den alltmer forcerade utbyggnadstakt, som speciellt våra norrländska älvar och sjöar — uppenbarligen med nödvändighet — utsättes för. De för närvarande eftersatta naturskyddsintressena är av sådan betydenhet, att en mer genomarbetad ändring i vattenlagen än den föreslagna måhända varit påkallad, men en dylik ändring av lagen torde icke vara möjlig att genomföra inom rimlig tid. *Länsstyrelsen i Kopparbergs län* betonar, att naturskyddsintresset i våra dagar allt mer trätt i förgrunden, samtidigt som utbyggnaden av våra kraftverk fortgår i alltmer forcerad takt. Enligt länsstyrelsens mening är förslaget i alla dess delar välmotiverat. *Länsstyrelsen i Värmlands län* tillstyrker förslaget under betänande av att naturskyddets krav knappast kan tillgodoses utan att beaktande skänkes åt andra, i princip likaberättigade intressen. Denna synpunkt framhäves jämväl av *länsstyrelsen i Blekinge län*. *Länsstyrelsen i Kronobergs län* understryker att vattenkraftens tillgodogörande uppenbarligen varit av utomordentlig betydelse

för den materiella standardhöjningen i landet. Man kan dock icke komma ifrån, att exploateringen av vattendragen fortskrider med en sådan intensitet, att fara föreligger för att de skönhetsvärden, som en oberörd natur skänker, samt den nytta och trivsel, som är förenade därmed, skall spolieras i en omfattning, som icke är önskvärd. Kraftproduktionen förutsätter vidare en rad ingrepp i vattendragen, som är till men för fisket och som kan påverka grundvatten- och andra förhållanden, vilka i sin tur kan inverka på djur- och växtlivet och kanske även klimatet på ett sätt, vars betydelse först efter förhållandevis lång tid kan bedömas. Länsstyrelsen kan fördensskull ansluta sig till den av föreningen uttalade principuppfattningen, att utnyttjandet av våra naturtillgångar måste framdeles ske efter ett allsidigt bedömmande med beaktande av såväl ekonomiska som sociala, kulturella och estetiska faktorer.

Riksförbundet Landsbygdens folk förklarar sig förutsätta, att de föreslagna ändringarna icke kommer att medföra att jordbrukets legitima intressen hindras eller belastas med kostnader som kan anses oskäligen. Såvitt av det framlagda förslaget framgår har detta, anför förbundet, ej heller varit meningen.

Samfundet för hembygdsvård uttalar, att det för de flesta som arbetar inom naturvården och även för många andra numera torde stå klart, att den nuvarande vattenlagen i viktiga avseenden är föråldrad. Den tekniska expansionen har medfört ett ständigt ökat kraftbehov, och utbyggnaden av våra vatten har skett i en takt, som man aldrig räknat med. 1918 års vattenlag motsvarar därför icke dagens läge och behov. 1939 års lag, som nu är ur kraft, tillkom för de särskilda behov som skapades av kristiden. Bristerna i dessa lagar har möjliggjort att det flerstädes åstadkommits mycket svåra och ej sällan onödiga ingrepp i det svenska naturlandskapet. *Samarbetsdelegationen för de fyra nordligaste länen* anför, att nu gällande bestämmelser i vattenlagen i ett flertal punkter måste anses vara otillfredsställande. Allmänt kan konstateras, dels att de rena naturskyddssynpunkterna ej i egentlig mening är företrädda, dels att flera bestämmelser på grund av vattenlagens ålder och teknikens utveckling numera kommit att te sig otidsenliga och oklara. Rätt avsevärda tillägg och omformuleringar är redan av dessa orsaker nödvändiga. *Sveriges lantbruksförbund* liksom även *Svenska turistföreningen* och *Norrlandsförbundet* understryker kraftigt behovet av en översiktlig planering i syfte att nå fram till en för större områden enhetlig avvägning av exploaterings- och naturskyddsintressena. *Norrlands naturvårn* betonar angelägenheten av snara åtgärder. Ett dröjsmål med förslagens behandling skulle av vida kretsar i Norrland icke kunna uppfattas annat än såsom ett åsidosättande av statens plikt såsom rättsstat att sörja för att lagarna skyddar de enskilda undersåtarna och kulturella intressen även i fall där staten har privatekonomiska intressen, vilka sedda ensidigt för sig står i motsats till de enskildas rättigheter och de kulturella intressena.

En mer eller mindre avvisande hållning till det av naturskyddsföreningen framlagda förslaget intages av *Österbygdens och Söderbygdens vattendomstolar, vattenfallsstyrelsen* samt *Svenska vattenkraftföreningen*. Starka invändningar mot förslaget framföres även i de yttranden som avgivits av *Olofströms kraftaktiebolag* och *Sydsvenska kraftaktiebolaget*.

Österbygdens och Söderbygdens vattendomstolar betonar i sitt gemensamma yttrande, att vårt lands naturvärden bör bevaras såsom en nationens gemensamma tillgång och att därför allt utnyttjande av naturtillgångarna måste ske med sådan varsamhet att dylika värden icke utan tvingande skäl upppoffras. Även om vattenkraftens utbyggnad och förädling mången gång skett och fortfarande sker på bekostnad av naturvärden, förtjänar det dock framhållas, att byggnadsarbetena icke sällan tillskapar nya skönhetsvärden och ofta gör trakten och naturen mera tillgängliga för en större allmänhet. Det är icke alltid den orörda naturen ensam som bereder tillfredsställelse. Det moderna kraftverksbygget kan under lyckliga omständigheter åt landskapet skänka en bild som med sitt inslag av ny kultur ger det ett annat och ibland kanske större skönhetsvärde än tidigare. En torrlagd älvsträcka innebär oftast ett svårt och störande ingrepp i landskapsbilden, men i gengäld kan t. ex. en nybildad dammsjö skapa stor trevnad och bli en ny skönhetstillgång för bygden. För de flesta av de synpunkter föreningen framfört finns otvivelaktigt visst fog, men som ett allmänt omdöme synes böra uttalas, att föreningen med sin ställning som part i saken icke har lyckats att alltigenom åt förslaget ge ett objektivt innehåll utan i flera avseenden gått längre i sina anspråk än som kan anses vara motiverat.

Vattenfallsstyrelsen förklarar att från styrelsens sida icke finnes något att erinra mot överläggningar med representanter för naturskyddsorganisationer m. fl. för bedömning, om och i vad mån vissa vattendrag och sjöar kan undantagas från exploatering, och samarbete i sådant syfte har för övrigt redan upptagits mellan vattenkraft- och naturskyddsorganisationerna. Om och i den mån enighet härvid kan uppnås om att vissa sjöar eller vattendrag icke skall exploateras finnes naturligtvis från vattenfallsstyrelsens sida ej något att invända emot, att skydd särskilt utverkas för objektet i fråga, t. ex. på så sätt, att en utbyggnad därav skall kräva riksdagens godkännande. Ej heller är vattenfallsstyrelsen emot tanken att vid projektering av ett nytt företag samråda med länsstyrelse och naturskyddsrepresentanter angående företagets utförande och erforderliga naturvårdande åtgärder. Vad vattenfallsstyrelsen däremot icke kan acceptera är, att domstolsbehandlingen i vattenmålen ytterligare försvåras och fördröjes genom att en underställning hos riksdagen av ansökningsmål göres till en mera allmän regel, liksom icke heller att hos vattendomstolarna sker »allmänna bedömningar» av vilka utbyggnadsobjekt eller regleringsobjekt, som bör komma i fråga. Skall över huvud taget en samfällad bedömning ske av vilka vattenfall eller sjöregleringar, som bör komma till utförande, synes det vattenfallsstyrelsen uppenbart, att en sådan bedömning icke bör äga rum vid

vattendomstolarna. Förutom att domstolsbehandlingen därigenom skulle tyngas och fördröjas, talar häremot domstolarnas begränsade jurisdiktionsområden och det förhållandet, att fråga blir om bl. a. näringspolitiska bedömanden, för vilka frågors behandling domstolarnas sammansättning icke är avpassad. Skall det ena företagens vikt och betydelse vägas gentemot det andras, vilket naturligtvis blir ofrånkomligt vid den samfälliga bedömningen, måste avgörandena i fråga om tillåtligheten avlastas domstolarna och läggas hos Kungl. Maj:t eller något för ändamålet bildat särskilt organ, vari ej blott vattenkraftintresset och naturskyddsintresset är representerade utan jämväl den mångfald andra intressen, som beröres av vattenkraftföretagen.

Svenska vattenkraftföreningen anför i sitt yttrande:

De svenska kraftföretagen, statliga, kommunala och enskilda, framställas av naturskyddsföreningen såsom sammanslutningar, vilka utan hänsyn till andra intressen än rent tekniska och ekonomiska, strävar att exploatera landets naturtillgångar för uppnående av högsta möjliga vinst. Det borde dock vara allmänt känt, att kraftproducenterna är företag, vilka har ansvar för tillgodoseendet av ett allmänt konsumtionsbehov inom sina verksamhetsområden (»public utility»). Det är sålunda deras skyldighet gentemot allmänheten och näringslivet att tillhandahålla elektrisk kraft i erforderlig kvantitet, och konsumenterna kräver, att kraften tillhandahålles till lägsta möjliga kostnad. De senare årtiondenas expansion av vårt lands produktion har möjliggjorts därigenom att billig elektrisk kraft stått till förfogande tack vare utbyggnad av vår vattenkraft.

Vattenkraftföreningen vill gärna vitsorda naturskyddets stora betydelse. Naturskyddsföreningen synes emellertid anse, att naturskyddsintresset är viktigare än de flesta andra intressen, som påverkar frågor om utbyggnad av vattenkraft. (Se t. ex. förslaget om tillägg i 2 kap. 2 § vattenlagen att »särskild hänsyn» skall tagas till naturskyddssynpunkten). Över huvud taget innehåller naturskyddsföreningens framställning en väsentlig överdrift i dessa frågor. Naturskyddsföreningens förslag, att vissa strömfall och sjöar enligt en tidigare uppgjord särskild förteckning skulle undantagas från åtgärder för kraftproduktionen, vilar på den uppfattningen, att den orörda naturen skulle vara särskilt värdefull. Denna utgångspunkt är icke utan vidare riktig. Den förändring av naturen, som ofrånkomligt medföljer allt materiellt framåtskridande, kan även skapa nya kulturella värden. En förändring framstår ofta, när den sker, som störande, men det störande momentet kan bortfalla, när förhållandena stabiliseras. Det avgörande i detta sammanhang synes emellertid vara, att ett tillvaratagande av den naturtillgång, som vattenkraften utgör, med nödvändighet medför en förändring av naturen. Vill man erhålla den viktiga produktionsfaktor som billig elektrisk kraft utgör, kan denna konsekvens icke undvikas.

Vattenkraftföreningen tillfogar, att de ofrånkomliga förändringar i naturen, som kraftverk och sjöregleringar medför, likväl bör göras så litet störande som möjligt, och hänsyn bör tagas till naturskyddssynpunkter vid företagens planerande och utförande. Dessa synpunkter beaktas allt mer och mer. Enligt vattenkraftföreningens uppfattning är det förfarande, varigenom dessa frågor för närvarande prövas, lämpligt och ändamålsenligt. Ansökningarna till vattendomstolen beträffande större förelag föregås av

en förberedelse inför länsstyrelsen jämlikt 11 kap. 27 § vattenlagen, varvid naturskyddssynpunkten har tillfälle att göra sig gällande. Vattendomsstolarna tar sedan hänsyn till naturskyddet. Slutligen kan Kungl. Maj:t jämlikt 4 kap. 13 § vattenlagen pröva frågor om större sjöregleringar. Vid utförande av byggnadsarbeten beaktar även företagarna numera naturskyddet. Naturskyddsföreningen synes emellertid icke ha tilltro till detta förfarande. Framför allt underskattar naturskyddsföreningen vattendomsstolarnas kompetens och förmåga att bedöma dessa frågor. Det i vårt land utformade systemet med en speciell myndighet för sådana tekniskt och ekonomiskt komplicerade mål som byggandet i vatten torde emellertid vara vida överlägset de tillvägagångssätt som tillämpas i de flesta andra länder. I Sverige finnes nu en kår av inom detta område erfarna domare, ingenjörer och sakkunniga, och det torde utan tvekan vara lämpligast att bygga på denna organisation och se till att den utökas i takt med det växande antalet uppgifter.

Norrländska vattenkraftutredningens inställning till hithörande frågor framgår av utredningens i det följande redovisade förslag.

Det av naturskyddsföreningen under *punkten 1* framförda förslaget om medverkan i vissa fall av riksdagen vid tillståndsgivningen har i allmänhet tillstyrkts eller lämnats utan erinran av de remissinstanser, som enligt vad förut anförts i princip har en välvillig inställning till föreningens förslag i dess helhet. *Vattenöverdomstolen* betonar dock att riksdagens medverkan bör begränsas till ett förhållandevis litet antal objekt. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* anför att länsstyrelsen och naturskyddets representanter i Jämtland utverkat beslut av Kungl. Maj:t, meddelat den 5 september 1942, att frågan om en eventuell exploatering av Åreälven skall underställas Kungl. Maj:ts prövning. Det synes länsstyrelsen icke osannolikt, att detta beslut räddat Åreälven från anspråk på exploatering enligt 1939 års numera upphävda krislag. Därest emellertid även andra lika eller mera känsliga objekt skulle komma i fråga till exploatering bör även dessa beredas det förstärkta skydd, som kan vinnas genom särskild tillståndsprövning av vissa exploateringsfrågor. Med tanke på de starka meningsbrytningar, som i vissa fall kommit till uttryck beträffande behovet och lämpligheten av att för utbyggnad eller reglering taga i anspråk vissa sjöar och vattendrag, anser länsstyrelsen lämpligt, att riksdagen medverkar vid angivandet av de sjöar och vattendrag, för vilkas exploatering sådan särskild prövning erfordras. Huruvida man bör gå så långt att även riksdagen bör lämna sitt medgivande till tillståndet, kan vara föremål för delade meningar och bör närmare övervägas.

Naturskyddsföreningens förslag i förevarande del avstyrkes av *kammarkollegiet* samt *länsstyrelserna i Norrbottens och Kronobergs län*. Förslaget avstyrkes jämväl av *Österbygdens och Söderbygdens vattendomsstolar, vattenfallsstyrelsen, norrländska vattenkraftutredningen* och *Svenska vattenkraftföreningen*, vilka såsom framgår av den tidigare redogörelsen ställer sig i princip avvisande till naturskyddsföreningens förslag i dess helhet.

Kammarkollegiet motiverar sitt avstyrkande med att den föreslagna ordningen icke innebär ett starkare skydd och förordar i stället att man genom en särskild lag från exploatering undantar de mest skyddsvärda objekten.

Länsstyrelsen i Norrbottens län ifrågasätter, om de föreslagna reglerna framför allt med hänsyn till de praktiska konsekvenserna är förenliga med den utformning, som förhållandet mellan regeringsmakt och riksdag fått inom vårt statsskick. *Länsstyrelsen i Kronobergs län* anser det kunna förut-sättas, att de avsevärda ingripanden i naturen, varom här är fråga, blir föremål för en så ingående utredning, att det icke torde vara erforderligt att jämväl riksdagen inkopplas i prövningen, helst som därigenom ärendenas slutförande skulle ytterligare fördröjas. *Österbygdens och Söderbygdens vattendomstolar* anser tillfredsställande möjligheter finnas att tillbörligen skydda naturintresset utan riksdagens medverkan. Förutom att en sådan medverkan skulle i hög grad tynga och fördröja ärendenas handläggning måste det befaras att — utan att stor skillnad i slutresultaten uppnås — en riksdagsbehandling skulle giva anledning till mycken onödig agitation och till anläggande av politiska och andra ovidkommande synpunkter. *Svenska vattenkraftföreningen* anser det ej lämpligt, att riksdagen skulle avgöra administrativa frågor. Om vattenområden först skulle undantagas från byggande i den omfattning naturskyddsföreningen tänkt sig, och riksdagen sedan behandla varje fråga om byggnad i dessa vattenområden, skulle detta medföra en avsevärd tidsutdräkt för utbyggnaderna.

Naturskyddsföreningens under *punkten 2* upptagna förslag om lagändringar till främjande av en samfällid bedömning i fråga om in-trång i allmänna intressen har vunnit anslutning i majoriteten av remissyttrandena.

Bland dem som uttryckligen tillstyrker förslaget i denna del märkes till en början *vattenöverdomstolen*, som anser det stå utom tvivel, att särskilt med hänsyn till det lämpliga tillgodoseendet av de allmänna intressena mycket av värde står att vinna med en regionplanering även beträffande byggande i vatten. I fråga om sjöregleringar — där de olika regleringsföretagen inom ett och samma nederbördsområde regelmässigt handhas av i stort sett samma intressenkrets — kan det näppeligen bli förenat med större svårigheter att genomföra den föreslagna ordningen. Man har där, åtminstone i de fall då regleringsverksamheten kan väntas bli av större omfattning, i regleringsföreningarna tillgång till personal, skickad att upprätta och framlägga planer för regleringsverksamheten inom verksamhetsområdet. Med ledning av dylika översiktsplaner bör vattendomstolen ha betydligt vidgade möjligheter att beträffande motstående allmänna intressen för varje företag åstadkomma på sikt lämpligaste avvägning. Mera tveksamt synes vara om man beträffande förestående kraftverksutbyggnader i ett vattendrag — särskilt i fall dessa skall ombesörjas av skilda, inbördes konkurrerande intressenkretsar — i mer betydande utsträckning skall kunna få till stånd någon framtidsplanering av egentligt värde. Även här torde det dock för vatten-

domstolen i vissa lägen vara av betydelse att kunna åberopa ett stadgande av föreslaget innehåll. Uppenbart är att det beträffande särskilt de framtida reglerings- och kraftverksföretagen endast kan bli tal om en försiktig tillämpning av stadgandet. Av vikt vid tillämpningen är att vattendomstolarnas redan för närvarande hårt ansträngda läge icke till följd av lagstiftningens genomförande förvärras — och avgörandena försenas — genom umbärliga utredningar i hithörande hänseenden. Rättvisa och billighet får anses kräva att, om vid tillämpningen av stadgandet ett strömfall av hänsyn till naturskyddsintresset skulle undantagas från utbyggnad, detsamma inlöses. *Norrbygdens vattendomstol* anför att — ehuru tillåtligheten och frågor om intrång i princip enligt vattenlagen bör bedömas för varje företag och för varje etapp i kraftutbyggnadsprogrammet för sig — man i åtskilliga lägen jämväl måste överblicka den samlade inverkan av ett flertal etapper under den fortgående kraftutbyggnadsverksamheten. Att man inom *Norrbygdens vattendomstol* är väl medveten härom framgår bl. a. av det sätt, varpå regleringsmålen inom Indalsälven och Luleälv hittills behandlats. I rättsskipningen vid *Norrbygdens vattendomstol* har man länge observerat nödvändigheten att i vissa lägen beakta de sammanlagda olägenheter, som vållas av olika företag inom samma och eventuellt även andra nederbördsområden. Att taga hänsyn till framtida företag, om vilka utredning i vanlig ordning ej förebragts, torde i allmänhet ej vara lämpligt eller möjligt. *Mellanbygdens vattendomstol* konstaterar, att förslaget i första hand innebär en mellan alla intressen på föreberedelsestadiet under länsstyrelsernas ledning företagen översiktlig bedömning. Om denna uppgift, såsom naturligt är, tages på allvar, skulle måhända ett flertal frågor, t. ex. beträffande kommunikationer, kunna lösas redan i detta stadium. Man torde dock få akta sig att allt för hårt binda sökandepartens möjlighet att senare ändra sina planer. Utvecklingen går snabbt på många områden och en projekterad anläggning eller åtgärd kan genom senare tillkomna omständigheter behöva ändras eller utgå. Resultatet av detta förberedande arbete kan bli av värde för den samfälliga bedömning, som i ett senare stadium enligt förslaget skall verkställas av vattendomstolen. Vad vattendomstolen beträffar måste emellertid framhållas att med den nuvarande tendensen att förstärka vattendomstolarnas arbetskraft med flera domare och ingenjörer allt eftersom arbetsbördan ökar, det torde vara svårt att tillgodose syftet med förslaget i förevarande del. Ju färre mål en ledamot av vattendomstolen har att syssla med desto svårare måste det vara för honom att få den önskvärda överblicken. Utvecklingen borde i stället ledas därhän, att detaljvärderingar framtogs vattendomstolarna och att dessa bibehölls vid prövningen av de stora och betydelsefulla sammanhangen, varigenom man lättare skulle kunna tillgodose förslagets synpunkter på ett samfällt hänsynstagande till alla olägenheter av redan utförda, aktuella och framtida företag inom de nederbördsområden och angränsande bygder, som de skilda vattendomstolarna omfattar. Tillämpningen kommer under alla förhållanden att bli förenad med synnerliga vanskligheter.

Kammarkollegiet uttalar beträffande möjligheterna till en gemensam bedömning, att uppgiften att göra en sådan bedömning visserligen är svår men likväl icke omöjlig. Hos sökandena i vattenmål finnes en naturlig tendens att begränsa ansökningarna till det för dagen aktuella programmet och denna tendens tillmötesgås av vattendomstolarnas processuella skyldighet att begränsa sin prövning till det som ansökningen avser. Ett mera fritt och allsidigt bedömande kan icke påräknas vid vattendomstolarna utan skulle först åvägabringas, därest tillåtlighetsprövningen gjordes administrativ genom en eller annan form av koncessionsförfarande. En bestämmelse sådan som den föreslagna kommer likvisst att underlätta tillvaratagandet av motstående allmänna intressen i vattenmål och torde få sin särskilda verkan i de fall, i vilka tillåtlighetsfrågan underställes Kungl. Maj:ts prövning. Ytterligare ett steg skulle kunna tagas i denna riktning genom att göra underställningen obligatorisk beträffande större företag. Avgränsningen av de företag, beträffande vilka underställningen skulle vara obligatorisk, torde kunna ske på samma sätt, som 1953 års förberedelsekungörelse anger för företag, i fråga om vilka förberedelse skall äga rum.

Länsstyrelsen i Jämtlands län biträder tanken att en gemensam bedömning bör ske men ifrågasätter om icke ställningstagandet till hithörande frågor i första hand bör ankomma icke på länsstyrelsen utan på vederbörande vattendomstol förstärkt med en på olika områden hemmastadd expertis. Frånsett att länsindelningen ej följer gränserna för nederbördsområdena, torde det med förberedelserna till det avsedda samfällda hänsynstagandet förenade utredningsarbetet vara väl ägnat att tillföra respektive vattendomstolar mycken värdefull information utöver den som eljest står dem till buds eller kan inhämtas av ett i annan ordning sammanbragt utredningsmaterial. Att länsstyrelsen skulle, utöver de uppgifter, som enligt 1953 års kungörelse angående förberedelse av företag enligt vattenlagen pålagts den, kunna med nuvarande personella resurser åtaga sig jämväl de omfattande uppgifter som förslaget i denna del innebär, torde närmast kunna rubriceras som ett önskelänkande.

Även *länsstyrelsen i Västernorrlands län* ansluter sig i princip till att de sammanlagda verkningarna av redan utförda och planerade företag inom ett vattensystem bör klarläggas vid varje större planerad förändring. Hur detta önskemål skall kunna genomföras i praktiken utan att vattenmålen avsevärt fördröjes, måste emellertid anses som en olöst fråga. Varken länsstyrelserna eller vattendomstolarna har resurser för att kunna möta sådana ökade arbetsuppgifter. Likaså torde det bli mycket svårt att precisera, hur långt utredningen i det enskilda fallet bör sträcka sig.

Österbygdens och Söderbygdens vattendomstolar finner förslaget i viss mån berättigat i fråga om sjöregleringar. Sålunda synes det lämpligt att vederbörande regleringsföreningar upprättar och framlägger allmänna planer för regleringsverksamheten inom större eller mindre delar av sina verksamhetsområden, när denna kan väntas bli av större omfattning. Vat-

tendomstol bör med ledning av dylik plan och den utredning i övrigt som vattenlagen förutsätter ha möjlighet att välja den med hänsyn till olika omständigheter lämpligaste förläggningen av regleringsmagasinen. Beträffande utbyggnad av vattenkraft synes lagförslaget leda till att godtycke och slump många gånger blir, i stället för rättssynpunkter, avgörande för ett företags tillåtlighet. Uppenbart obilligt torde det vara, att den som till gagn för bl. a. naturskyddsintresset dröjer med utbyggnaden av sitt strömfall därefter blir bestraffad med utbyggnadsförbud på den grund att andra strömfall i samma eller t. o. m. andra vattendrag under tiden blivit utbyggda. Anses ett strömfall av hänsyn till naturskyddsintresset böra undantagas från utbyggnad, synes rättvisa och billighet kräva att det inlöses av statsverket. Ersättning bör därvid utgå efter samma grunder som åsyftas i 1 kap. 14 § vattenlagen.

Länsstyrelsen i Blekinge län anser att förslaget torde komma att medföra nära nog oöverkomliga svårigheter för vattendomstolen och andra myndigheter samt i varje fall avsevärt fördröja ärendenas handläggning. Även *Svenska vattenkraftföreningen* avstyrker förslaget. Vattenkraftföreningen uttalar liksom Österbygdens och Söderbygdens vattendomstolar, att principen om en gemensam bedömning i viss mån kan vara berättigad vid sjöregleringar. Vattendomstolarna torde emellertid redan nu ha möjlighet att tillämpa principen, och någon lagändring synes icke vara erforderlig härför. Härvid bör dock vid bedömande av framtida företag en viss försiktighet iakttagas. Det kan visserligen vara önskvärt, att sökandena i stora drag redogör för i vilken omfattning framtida regleringar i vattendraget planeras, och vattendomstolen torde ha möjlighet att — om en dylik utredning icke är alltför omfattande och tidsödande — fordra dylika uppgifter. Därmed kan dock icke anses avgjort att ej även andra regleringar än de som medtagits i dylik redogörelse framdeles skulle kunna begäras och tillåtas. Beträffande utbyggnad av vattenkraft är däremot knappast rimligt att taga hänsyn till verkningarna av andra företag. En dylik princip skulle ställa den fallägare, som dröjt med utbyggnad av sitt fall, i ett sämre läge och icke överensstämma med skälighet och rättvisa.

Vattenfallsstyrelsens inställning till nu ifrågavarande del av förslaget framgår av dess allmänna synpunkter på förslaget.

Det förslag som naturskyddsföreningen framlagt under *punkten 3*, nämligen införande av krav på tillståndsprovning innan investering av betydelse äger rum, tillstyrkes i flertalet remissyttranden och har knappast i något yttrande mött invändning i princip; dock må nämnas, att *Västerbygdens vattendomstol* — ehuru domstolen tillstyrker förslaget — anmärker att förslaget innebär en allvarlig inskränkning i friheten att disponera egen eller, efter överenskommelse, annans mark.

Erinringar mot förslaget med hänsyn till de praktiska möjligheterna att genomföra detsamma har emellertid framförts i åtskilliga yttranden. Det framhålls sålunda att ett genomförande av förslaget kan medföra starkt dröjsmål med utbyggnaderna. Denna synpunkt kommer bl. a. till uttryck

hos *vattenöverdomstolen*, som framhåller, att den åsyftade lagändringen sannolikt medför en i förhållande till tidsschemat för utbyggnadsprogrammet måhända icke obetydlig förskjutning av tidpunkten för anläggningsarbetenas påbörjande och därmed även en minskning av utbyggnadstakten.

Österbygdens och Söderbygdens vattendomstolar betonar i sitt gemensamma yttrande, att om domstolarna snart ställes inför uppgiften att omedelbart och snabbare än nu kan ske pröva tillåtligheten av och meddela byggnadstillstånd för de anläggningar som ingår i de närmaste årens byggnadsprogram, detta skulle kräva en mycket betydande förstärkning av såväl den juridiska som den tekniska arbetskraften vid vattendomstolarna. Lagändringen skulle naturligen även föranleda, att kraftverksbyggen måste planeras avsevärt längre tid i förväg än nu sker för att betryggande tidsfrist skall erhållas för domstolsprövningen. Under de närmaste åren efter lagändringen måste därför ske en kraftig forcering av planeringsverksamheten. De orimliga krav som sålunda, i vart fall under en avsevärd övergångstid, skulle ställas med avseende på domstolsprövningen och planeringsverksamheten måste befaras äventyra möjligheterna att tillgodose det ökade kraftbehovet. Skulle en lagändring ändå komma i fråga, bör den göras mindre vittgående än förslaget förutsätter. *Mellanbygdens vattendomstol* uttalar att för förslagets genomförande erfordras antingen kraftig personalförstärkning eller, ännu hellre, en omläggning av förfarandet vid vattendomstolarna så att mera tid kan ägnas åt stora och betydelsefulla frågor såsom tillåtlighetsprövning, vattenhushållningsbestämmelsernas utformande m. m. i stället för att nu en stor del av arbetstiden åtgår till prövning av smärre ersättningsfrågor. Även *vattenfallsstyrelsen* understryker att antingen en sådan förstärkning av vattendomstolsorganisationen måste ske, att framställningar om tillåtlighetsprövning snabbt kan behandlas, eller att en sådan prövning utan längre dröjsmål kan komma till stånd utanför domstolarna, exempelvis hos Kungl. Maj:t eller ett organ av den art som styrelsen antytt i sina allmänna synpunkter på förslaget. *Svenska vattenkraftföreningen* förklarar att förslaget skulle kunna äventyra kraftförsörjningen. Personalbrist råder vid vattendomstolarna, arbetsbalansen är stor och sökandena kan få vänta mycket lång tid innan målen behandlas. Om kraftföretagen dessutom skulle förbjudas att under denna väntetid företaga förberedande åtgärder med åtföljande investeringar, skulle en avsevärd tidsutdräkt med färdigställandet av nya kraftverk bli följden.

Förslaget om utsträckning av initiativrätten för kronan och kommun, upptaget under *punkten 4* i naturskyddsföreningens förslag, har undantagslöst i princip tillstyrkts eller lämnats utan erinran. Den av föreningen i detta sammanhang förordade utvidgningen av reglerna om kungsådra har emellertid blivit föremål för diskussion. Bland de remissinstanser som tillstyrker förslaget märkes *vattenöverdomstolen*. En avvisande hållning till förslaget intages av *norrländska vattenkraftutredningen*, *vattenfallsstyrelsen* och *Svenska vattenkraftföreningen*.

Vad angår *punkten 5*, avseende ändringar och förtydliganden i vissa särskilda stadganden, har i remissyttrandena framförts en del erinringar, varjämte från några håll upptagits särskilda spörsmål, som icke behandlats i naturskyddsföreningens förslag.

Mot den av föreningen förordade förtydligande ändringen i 2 kap. 2 § har i allmänhet icke gjorts några invändningar i remissyttrandena. Ändringen avstyrkes emellertid såsom onödig av *Österbygdens och Söderbygdens vattendomstolar, vattenfallsstyrelsen, norrländska vattenkraftutredningen och Svenska vattenkraftföreningen*. Förslaget att i sammanhanget särskilt erinra om naturskyddssynpunkten avstyrkes — förutom av de nu nämnda remissinstanserna — av *vattenöverdomstolen, Västerbygdens vattendomstol, kammarkollegiet, länsstyrelserna i Jämtlands och Västernorrlands län* samt *Sveriges lantbruksförbund*. Såsom motiv för avstyrkandet åberopas genomgående, att förslaget leder till en överbetoning av naturskyddssynpunkten.

Förslaget om komplettering av uppräknigen i 2 kap. 3 § andra stycket och 7 kap. 39 § första stycket av allmänna intressen, som skall beaktas vid tillåtlighetsprövningen, godtages av flertalet remissinstanser; beträffande den närmare utformningen framföres dock åtskilliga ändringsförslag.

Den av naturskyddsföreningen föreslagna kompletteringen av förevarande paragraf avstyrkes av *Österbygdens och Söderbygdens vattendomstolar*, som anser att lagen genom den föreslagna lagtexten får ett svävande och alltför tänjbart innehåll och att syftet med förslaget väl kan tillgodoses med lagtextens nuvarande avfattning. Även *Svenska vattenkraftföreningen* anser att det avsedda ändamålet bör kunna uppnås med nuvarande lagstiftning. *Vattenfallsstyrelsen* uttalar, att den föreslagna utvidgningen av prohibitivt verkande förhållanden är så omfattande och allmänt hållen, att invändningar med stöd av paragrafen kan väntas i fråga om snart sagt varje kraftprojekt.

Till de spörsmål som utan att ha upptagits av föreningen behandlas i remissyttrandena hör frågan om skärpta bestämmelser rörande straff för olaga byggande i vatten. Härom anför *Norrbygdens vattendomstol*, att det nuvarande straffmaximum, fängelse i högst sex månader, är alltför ringa i förhållande till de kränkningar av allmän och enskild rätt, som enligt vad erfarenheten visat kan ifrågakomma vid större kraftutbyggnadsföretag. Vid bedömande huruvida olaga vattenbyggnad skall anses som grov bör bl. a. beaktas, om brottet begås av person under utövande av allmän tjänst, vilket bör anses såsom en försvårande omständighet. Dessutom är önskvärt att brottsbeskrivningarna i nuvarande straffbestämmelser om olaga vattenbyggnad överses och kompletteras så att de — i önskvärd utsträckning — täcker alla förfaranden, som bör vara kriminaliserade. Det bör, bl. a., tydligt framgå att byggande i vatten utan iakttagande av alla de villkor, som förknippats med ett byggnadsmedgivande, är belagt med straff.

Samfundet för hembygdsvård och Norrlands naturvård ger uttryck åt samma uppfattning. Även *naturskyddsrådet i Gävleborgs län* ifrågasätter

om icke straffbestämmelserna är för lindriga. Rådet föreslår föreläggande av kännbara viten.

Länsstyrelsen i Västerbottens län påpekar olägenheterna av förhandsupp-
görrelser. Då en exploatör igångsätter kraftverks- eller regleringsföretag, sö-
ker han ofta snarast möjligt träffa förhandsuppgörrelser med motstående
intressen. Om sådana uppgörrelser träffas i stor omfattning innan tillåtlig-
hetsfrågan prövats, kan förfaringssättet inverka på tillåtlighetsprövningen
av företaget. Det ligger i sakens natur att risken för dylika förhandsupp-
görrelser är särskilt stor, där byggnadsarbetet påbörjas innan tillåtligheten prö-
vats av vattendomstolen.

Beträffande frågan om ekonomisk kompensation för att ett
vattenbyggnads- eller regleringsföretag hindras av naturskyddshänsyn har
delade meningar kommit till uttryck i yttrandena. Flertalet av de remiss-
instanser som uttalat sig om förslaget om en särskild naturskyddsavgift
har utan närmare diskussion utgått från att ekonomisk kompensation bör
ske eller icke alls givit uttryck åt någon uppfattning i denna fråga. I några
fall göres emellertid gällande, att gottgörelse ej bör utgå. Sålunda framhål-
ler *Norrbygdens vattendomstol*, att ägare av strömfall ingalunda kan anses
ha någon ovillkorlig rätt att få utbygga fallet för kraftändamål. Ännu mind-
re föreligger anledning att i något som helst fall tillerkänna strömfallsäga-
re sådan ersättning för inskränkningar i strömfallsägarens möjlighet att
taga initiativ till sjöregleringar. I samma riktning uttalar sig *Samfundet
för hembygdsvård*.

Förslaget om naturskyddsavgift har i övrigt i de flesta yttrandena god-
tagits utan invändningar. Med modifikationer tillstyrkes förslaget av *vat-
tenöverdomstolen*. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* anser det icke vara obe-
fogat att i promemorian avsedda vattenkraftproducenter åläggas att bidra
till kostnaderna för ett förbättrat naturskydd. Emellertid ifrågasätter
länsstyrelsen, om icke detta spørsmål äger ett sådant samband med frågan
hur bestämmandet av regleringsavgifter samt villkoren och sättet för de-
ras användning bör för framtiden utformas, att alla dessa av varandra in-
hördes nära avhängiga problem bör bli föremål för en samordnad och sam-
tidig utredning och bedömning. *Länsstyrelsen i Kronobergs län* anser det
principiellt tveksamt, huruvida energiproducenterna bör överlag belastas
med den föreslagna avgiften.

Österbygdens och Söderbygdens vattendomstolar, som är av den uppfatt-
ningen, att frågan om förbud mot uthyggnad av visst strömfall med hän-
syn till naturskyddet bör avgöras efter naturskyddslagen eller eventuellt
genom en särskild fridlysningslag, anser att ersättning bör gäldas av stats-
medel. Även *Svenska vattenkraftföreningen* anser att ifrågavarande kost-
nader skall betalas av allmänna medel. *Länsstyrelsen i Norrbottens län*
framhåller, att avgiften skulle få karaktären av en indirekt skatt, som i
sista hand komme att vila på strömförbrukarna och som icke behövde ha
något samband med den bygd, där kraftanläggningen är belägen eller där

strömmen utnyttjas. Det synes riktigare att tillräckliga medel för naturskyddets olika ändamål uttages skattevägen. *Länsstyrelsen i Blekinge län och samma läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott* anser i första hand att medel bör anvisas på statsbudgeten men tillstyrker förslaget, om denna väg ej skulle visa sig framkomlig.

Norrländska vattenkraftutredningens betänkande. Det avsnitt av norrländska vattenkraftutredningens betänkande vari behandlas frågor om förberedelse och planering av utbyggnadsverksamheten inledes med en redogörelse för 1953 års förberedelsekungörelse. Enligt utredningens mening har kungörelsen, såvitt avser Norrland, väl motsvarat sina syften. Önskemål om en klarare planering när det gäller vattenkraftens utbyggnad kan sålunda, försåvitt de endast åsyftar skälig information, i avsevärd mån sägas vara tillgodosedda. Den möjlighet till ytterligare utvidgning av informationsverksamheten, som förberedelsekungörelsen kan medge, bör enligt utredningen beaktas av länsstyrelserna.

Efter att ha avisat tanken på en enhetlig planering av utbyggnadsverksamheten innebärande att denna verksamhet skulle bedrivas efter ett i förväg fastställt program, riksomfattande eller regionalt, kommer utredningen in på frågan om lämpligheten av en planering bestående däri, att vissa vattendrag eller delar därav undantages från utbyggnad med hänsyn främst till naturvårdsintressena. En dylik reform, varigenom en ram skulle fastställas för vattenkraftutbyggnaderna, skulle enligt utredningens åsikt ej innebära någon planering i egentlig mening. De invändningar som kan resas mot ett på förhand fastlåst utbyggnadsprogram synes därför icke vara tillämpliga i detta fall. Utredningen vill dock ej underlåta att i sammanhanget påpeka faran för att en lagstiftning, varigenom vissa vattendrag med hänsyn till naturvårdssynpunkter undantages från utbyggnad, kan medföra, att dessa synpunkter icke blir tillräckligt beaktade i andra vattendrag. Hänsyn bör vidare tagas till att motiven för en forcerad utbyggnad är starka. På grund härav kan en lagstiftning av ifrågasatt innehåll väntas bli mycket restriktiv gentemot naturskyddsintressena. Utredningen anser det därför vara att föredraga, att dessa intressen tillgodoses genom att naturskyddssynpunkten bättre beaktas vid tillståndsgivningen. Härigenom ökas möjligheterna både att snabbt anpassa naturskyddet efter ändrade förhållanden — situationen kan beträffande kraftförsörjningen redan om några år vara ljusare — och att intaga en restriktiv hållning till utbyggnadsprojekt, som från naturskyddssynpunkt är särskilt olämpliga. Utredningen kan därför ej förorda en lagstiftning av ifrågasatt innehåll.

Rörande tillåtlighetsbestämmelserna i 2 kap. 3 § vattenlagen framhåller utredningen, att de endast undantagsvis föranlett hinder mot olika företags genomförande. Däremot har enligt utredningens mening avsevärd tidsutdräkt kunnat vållas av de ofta omfattande förundersökningar som erfordrats. I de fall då företagen befunnits icke uppfylla

fordringarna i paragrafens två första stycken och utbyggnaderna gällt tillgodogörande av betydande vattenkrafttillgångar, har frågan om tillåtligheten oftast hemställts Kungl. Maj:ts avgörande och tillstånd därefter meddelats. Mot denna bakgrund anser utredningen det förklarligt, att företrädare för de intressen, som tillfogas skada vid vattenkraftens utbyggande, hävdar att tillåtlighetsreglerna alltför mycket gynnar kraftintresset och att reglerna därför bör omarbetas. Med anledning av kritik från norrländskt håll mot nuvarande bestämmelser har utredningen därför övervägt vissa spörsmål rörande tillåtlighetsprövningen. Till en början anför utredningen därvid följande:

Vid bedömning av hithörande frågor bör beaktas, att vattenkraften — — — fått en allt större betydelse för landets energiförsörjning, sedan vattenlagen tillkom, och att vårt nuvarande försörjningsläge kännetecknas av en hotande kraftbrist. Gäller det att pröva, om ett företag skall komma till stånd, kan det i ett dylikt läge inte längre vara huvuduppgiften att göra en avvägning mellan enskilda intressen. Det gäller fastmer att bedöma, huruvida företaget är av synnerlig vikt för kraftförsörjningen samt — därest denna fråga besvaras jakande — huruvida det är så angeläget, att eventuella allmänna intressen av annan art i förhållande därtill bör stå tillbaka. Om så befines vara fallet, bör enligt utredningens mening det nuvarande systemet med uppskattning av ett utbyggnadsföretags nytto- och skadeverkningar icke vidare tillämpas. Dylika jämförelser är visserligen ägnade att åt prövningen giva ett drag av exakthet. Vid närmare undersökning kan emellertid denna exakthet, när det gäller större företag, te sig endast som ett sken. Detta beror självfallet på att jämförelserna är resultat av förhandsbedömningen. Vid åtskilliga tillfällen har det visat sig, att icke ens byggnadskostnaderna kunnat rätt uppskattas i förväg. Av uppgifter, som utredningen inhämtat, framgår sålunda, att de verkliga byggnadskostnaderna inklusive skadeersättningar vid flera tillfällen — även med beaktande av penningvärdets fall — väsentligt överstigit de av domstolen beräknade beloppen. Här må också framhållas de olika resultat, som erhålles, allt efter den räntefot, som tillämpas vid tillåtlighetsberäkningar. Tidigare utgick man från en räntefot av fem procent, men under senare år har man tillämpat en räntefot av fyra procent. Följes den lägre räntesatsen, blir den kapitaliserade bruttonyttan 25 procent större än om den högre räntesatsen ansetts riktig. (Även de beräknade kostnaderna för ett företag blir beroende av en sådan ränteändring, dock ej i samma grad.) Det förefaller icke tillfredsställande, att tillåtligheten av ett för landets kraftproduktion nödvändigt företag skall kunna vara avhängig av den procentsats, som tillämpas i det givna fallet. Härtill kommer slutligen, att man vid bedömning av nyttan utgår från gällande kraftpris. Detta är emellertid — — — lågt. Skulle man bedöma nyttan av en utbyggnad från allmän samhällsekonomisk synpunkt, borde man räkna med ett väsentligt högre värde å den utvunna kraften.

Trots de sålunda påtalade bristerna anser sig utredningen icke kunna tillstyrka att tillåtlighetsberäkningen enligt 2 kap. 3 § första stycket slopas helt. Ett bibehållande av denna föreskrift i fråga om mindre företag innebär nämligen för dessa en trygghetsgaranti, som eljest icke skulle stå att ernå. Riktigare anser utredningen vara att till paragrafen foga ett nytt stycke med innehåll, att domstol oberoende av föreskrifterna i paragrafens

första stycke må lämna tillstånd till företag för utbyggnad av strömfall eller genomförande av vattenreglering, om företaget prövas vara av synnerlig vikt för kraftförsörjningen samt om de därmed förenade fördelarna kan anses i väsentlig grad överstiga uppkommande nackdelar. Utredningen förordar vidare den jämkningen av första stycket, att skada på företagarens egendom skall behandlas likadant som skada på annan egendom. Med hänsyn till bygdens intresse av att markskadorna begränsas i största möjliga utsträckning, oberoende av vem som för tillfället må vara ägare till marken, anser utredningen det oriktigt att göra åtskillnad i detta hänseende.

Utredningen har i detta sammanhang, utan att föreslå lagändringar, gjort vissa uttalanden angående de grunder som bör tillämpas vid beräkningen av nyttan av vattenkraft- och vattenregleringsföretag.

Vidkommande härefter skyddsbestämmelserna i 2 kap. 3 § andra stycket bör dessa enligt utredningens åsikt ej uppmjukas. Tvärtom anser utredningen det böra övervägas, huruvida icke en komplettering i vissa hänseenden bör ske. Intressen som ofta ter sig svåra att värdera i penningar synes understundom vara av den art att de förtjänar lagligt skydd. Detta gäller de trevnads- och skönhetsvärden som naturen kan erbjuda. I detta hänseende ansluter sig utredningen i huvudsak till det förslag som framlagts av Svenska naturskyddsföreningen. Men det gäller även de indirekta, kanske framför allt ekonomiska, verkningarna för en bygd och dess invånare som ett utbyggnadsföretag kan medföra. Härom anför utredningen bl. a. följande:

Vad — — — gäller de indirekta verkningarna för en bygd, avser utredningen därmed sådana följder av ett utbyggnadsföretag, som uppstått t. ex. vid Tresund i Vilhelmina socken efter reglering av Vojmsjön. Vissa markägare erhöll här ersättning för inträdande skada och lämnade orten. Deras avflyttning ledde till att underlaget för befintliga skolor vart för litet med påföljd att skolorna drogs in. Den affär, som fanns på platsen, förlorade en del av sin kundkrets och måste stängas. Detta efterföljdes av att ännu ett antal bybor lämnade trakten. Dessa förändringar inträdde ett fåtal år efter regleringens genomförande. Även om orsakssammanhanget beträffande utvecklingen vid Tresund icke är fullt klarlagt, synes det dock uppenbart, att regleringen påskyndat befolkningens utflyttning från orten. Enligt utredningens uppfattning bör dylika indirekta skadeverkningar såvitt möjligt beaktas vid tillåtlighetsprövningen samt — därest de kan bedömas drabba ett större antal personer — föranleda, att företaget icke må komma till stånd utan Kungl. Maj:ts medgivande.

Utredningen föreslår sålunda lagändring som leder till förbättrat skydd för naturen och som motverkar försämringar i befolkningens levnadsförhållanden av det slag utredningen behandlat.

Utredningen förordar vidare, att i 2 kap. 3 § vattenlagen skall införas bestämmelse om skyldighet för domstol att hänskjuta fråga om ett företags tillåtlighet till Kungl. Maj:ts avgörande. Sådan skyldighet skall enligt förslaget föreligga om bestämmelserna i nuvarande andra stycket skulle befinnas medföra hinder mot kraftverks- eller sjöregleringsföretag av synnerlig vikt för kraftförsörjningen. Prövas företaget vara av synnerlig bety-

delse från allmän synpunkt, bör Kungl. Maj:t äga befogenhet att lämna tillstånd därtill, ändå att hinder enligt andra stycket föreligger.

I anslutning till sin behandling av vattenlagens tillåtlighetsregler berör utredningen även frågan om förprovning innan någon investering av betydelse ägt rum i ett företag. Utredningen framhåller, att det vid kraftutbyggnadsföretag understundom förekommit, att omfattande arbeten utförts på land, innan vattendomstolen meddelat tillstånd till företaget. Utredningen anmärker, att kostnaderna för dylika arbeten har kunnat uppgå till många miljoner kronor samt fortsätter:

Det har ifrågasatts, om icke dessa betydande investeringar kunnat påverka domstolarna vid tillåtlighetsprövningen. Det torde emellertid ej föreligga något fog för en sådan tanke. Som exempel på att domstolarna vid sin prövning icke tagit intryck av att stora kostnader redan nedlagts, kan anföras vattendomstolens avgörande i målet om Bergforsens kraftstation; trots att förberedande arbeten utförts på land till betydande belopp, avslod domstolen sökandens begäran att få anlägga kraftverket. Att olika utbyggnadsföretag påbörjats i viss omfattning, innan vattendomstolen prövat tillåtligheten, torde regelmässigt ha berott på tidsutdräkten vid behandling av vattenmål. Sedan en ansökan ingivits, förflyter en tid av ett å tre år — i vissa fall betydligt mer — innan domstolen prövar frågan om företagens tillåtlighet och meddelar tillstånd till erforderliga arbeten, och därefter dröjer det ytterligare tre å fyra år, innan s. k. huvuddom meddelas. I dagens läge, som kännetecknas både av kraftigt stigande anspråk på elkraft och av utdragna utredningar och förhandlingar, är det förklarligt, att vissa stora kraftutbyggnader påbörjats utan att domstolens besked avvaktats.

Utredningen anser det icke vara tillrådligt att förhindra ifrågavarande förfaringssätt genom att stadga förbud även mot byggande på land utan förordar i stället åtgärder, varigenom förfarandet vid vattendomstolarna underlättas och påskyndas.

Bestämmelserna i 2 kap. 11 § vattenlagen om skydd för flottningssintresset bör enligt utredningens mening ändras. I detta hänseende framhåller utredningen det starka skydd mot kraftintresset som flottningen tillförsäkrats genom dessa bestämmelser. Med hänsyn till den övergång från flottning till biltransport som ägt rum under de senaste årtiondena och som alltfört pågår bör det enligt utredningens åsikt övervägas, om ej andra möjligheter för virkestransport än flottning i vissa fall borde få anvisas av vattendomstol. Kraftintressena borde sålunda kunna åläggas bidra till kostnaderna för byggnad och underhåll av erforderliga vägar. Betydande fördelar kunde vinnas härigenom, dels direkt genom eliminerande av de skador å virket och för fisket, som flottning kan medföra, dels indirekt genom det gagn för befolkningen, som en väg alltid innebär. Med hänsyn till sistberörda omständighet borde det kunna förväntas, att även vederbörande vägmyndighet i förekommande fall direkt medverkade till en lösning enligt de skisserade riktlinjerna.

Såsom inledningsvis anmärkts har utredningen i sitt betänkande även behandlat frågan om rättegångskostnader i vattenmål. Efter en redogörelse för gällande rätt framhåller utredningen, att den gottgörelse för rättegångskostnad varom talas i 11 kap. 65 § vattenlagen avser ersättning till såväl juridiskt som tekniskt biträde. Det kan synas, anför utredningen, som om skäliga hänsyn därigenom tagits till det självfallna kravet, att en person icke skall behöva vidkännas några kostnader, om han blir sakägare i ett vattenmål. Utredningen anser likväl, att sakägarens ställning bör förbättras i två avseenden, nämligen dels i fråga om förhållandet mellan sakägaren och det av honom anlitade ombudet och dels i vad angår rättegången i överinstanserna.

Vad först beträffar förhållandet mellan sakägaren och hans rättegångsombud anför utredningen följande:

Det har — — — förekommit, att en sakägare själv fått betala rättegångskostnader vid vattendomstol, oaktat han för egen del förfarit korrekt. Härvid har det kunnat tillgå på följande sätt. Sakägaren har anlitat ett ombud. Ombudet har fått fullmakt att företräda sin huvudman i alla frågor, som sammanhänger med vattenmålet. Vid målets avslutande har ombudet begärt ersättning för rättegångskostnaderna med ett visst belopp. Vattendomstolen har funnit ett mindre belopp skäligt. Detta mindre belopp utbetalas av sökanden till ombudet. Samtidigt utger sökanden ersättning för uppstående skador. Av skadeersättningen behåller ombudet emellertid en del, motsvarande det nedprutade beloppet på kostnadsräkningen, medan återstoden utbetalas till sakägaren. Resultatet blir alltså, att ombudet får den ersättning, som han begärt men domstolen funnit för hög, medan sakägaren får en ersättning, som är mindre än den domstolen funnit riktig. Detta missförhållande torde kunna undanröjas genom en föreskrift, att ombud skall vara skyldiga att åtnöja sig med det belopp, domstolen fastställt som skäligt. En liknande regel finnes för närvarande i lagen om fri rättegång, som stadgar, att rättegångsbiträde ej må förbehålla sig ersättning utöver vad domstol bestämt; har sådant förbehåll skett, är det utan verkan. Motsvarande gäller ock om offentlig försvarare, som äger uppbära ersättning av allmänna medel enligt vad domstol finner skäligt men är betagen rätt att förbehålla sig ytterligare ersättning av den åtalade.

Beträffande rättegångskostnaderna i överinstanserna betonar utredningen att — såsom i det föregående anmärkts — rättegångsbalkens vanliga regler är tillämpliga. Om en sakägare överklagar vattendomstolens dom men överinstansen fastställer denna, skall sakägaren sålunda ersätta sökanden hans kostnader å målet i överinstansen; dessutom får han betala sina egna kostnader för rättegången i överinstansen. Härutinnan avviker reglerna i vattenmål från vad som gäller i expropriationsmålen, vilka ju till sin art är vattenmålen närstående. Enligt lagen om expropriation skall nämligen den exproprierande ersätta »motparten hans kostnader å expropriationsmålet, vid expropriationsersättningens fördelning och eljest i anledning av expropriationen», och vad sålunda stadgats gäller i alla instanser. Utredningen anser det skäligt, att sökandepart även i vattenmål städse skall svara för sina rättegångskostnader, oberoende av i vilken instans processen

förts och den utgång målet fått. Vad åter gäller frågan om sakägarnas rättegångskostnader vid process i högre instans anser utredningen icke rätten till ersättning böra bli lika vidsträckt som enligt expropriationslagen. Mot regeln i sistnämnda lag invänder utredningen att den kan leda till onödigt processande. Enligt utredningens åsikt bör sakägaren, i överensstämmelse med vad nu gäller, vid process i högre instans erhålla gottgörelse för sina rättegångskostnader, om han vinner målet, men eljest själv stå för desamma.

Yttranden över norrländska vattenkraftutredningens betänkande. Vad utredningen anfört om förberedelse och planering av utbyggnadsverksamheten har icke föranlett någon gensaga från *vattenfallsstyrelsen* eller *Svenska vattenkraftföreningen*. Mot utredningens uttalanden i dessa frågor har dock erinringar framställts från vissa håll. Vad angår 1953 års förberedelsekungörelse bekräftar *kammarkollegiet* att det däri föreskrivna förfarandet i stort sett fungerat väl. Under senare år har dock enligt kollegiet förekommit fall, då en sökande vid underrättandet av kollegiet och länsstyrelsen om ett tillämnat företag meddelat sin avsikt att redan inom några månader ingiva ansökan till vattendomstolen. I dylikt fall torde projekteringsarbetet vara så långt framskridet, att förändringar i utformningen endast kan, såsom fallet var före förberedelseförfarandets tillkomst, utverkas under domstolshandläggningen. Enligt kollegiets mening står ett dylikt tillvägagångssätt ej i överensstämmelse med lagstiftningens syfte. *Samfundet för hembygdsvård* framhåller, att kammarkollegiet bör få underrättelse om ett företags planering på ett tidigare stadium än för närvarande. *Styrelsen för norra avdelningen av Sveriges advokatsamfund* framhåller vikten av att de kommunala organen får möjlighet att påverka företagets planering.

Stor uppmärksamhet har i remissyttrandena ägnats frågan om behovet av planering till naturskyddets fromma. För tillmötesgående av bl. a. naturskyddsintresset anser *länsstyrelsen i Norrbottens län* det önskvärt, att kraftföretagarna och representanterna för motstående intressegrupper kan ena sig om den framtida utbyggnaden av vattendragen. En sådan överenskommelse bör utmynna i en angelägenhetsgradering av de vattendrag, som i fortsättningen bör komma i fråga för utbyggnad. Först i sista hand bör en utbyggnad ske av de vatten som enligt överenskommelsen anses mest skyddsvärda. Enligt *domänstyrelsen* bör en planläggning som syftar mot bättre samordning av frågorna om kraftproduktion och naturskydd icke hindra ett rationellt utbyggande av vattenkraften utan snarare främja en snabb utbyggnad av de projekt som skall komma till utförande. Samtidigt skulle den utgöra en garanti för att de mest känsliga och skyddsvärda delsträckorna icke blir exploaterade.

Flera remissinstanser anser att vissa vattendrag eller delar därav bör undantagas från utbyggnad. Dit hör *vattenöverdomstolen* och *några vattendomstolar*, *kammarkollegiet*, *länsstyrelserna i Kopparbergs, Västernorr-*

lands, Jämtlands och Västerbottens län, Svenska naturskyddsföreningen. Vetenskapsakademiens naturskyddskommitté, Norrlands naturvårn samt Norrlandsförbundet.

Mellanbygdens vattendomstol anför följande:

Utredningen har till en början uttalat, att en lagstiftning, varigenom vissa vattendrag med hänsyn till naturvårdssynpunkter undantoges från utbyggnad, kunde medföra, att naturskyddssynpunkter icke bleve tillräckligt beaktade i fråga om andra vattendrag. Gentemot detta låter med minst samma fog säga sig, att en dylik lagstiftning kunde såsom ett uttryck för samhällets värdesättning av naturskyddsintressena komma att bana väg för ett mera allmänt beaktande av dessa intressen även i sådana fall, som ej omfattades av den ifrågavarande lagstiftningen. Såsom ett ytterligare argument mot en lagstiftning av hithörande slag har utredningen anfört, att en sådan lagstiftning, om den genomfördes nu, kunde förväntas bli mycket restriktiv gentemot naturskyddsintressena, enär motiven för en forcerad utbyggnad för närvarande vore synnerligen starka. Även om detta i och för sig tvivelaktiga antagande skulle vara riktigt, utgör det intet skäl mot en lagstiftning av ifrågavarande slag. Vid förändringar i gynnsam riktning är något alltid bättre än intet. Framför lagstiftning av berörda slag säger sig utredningen föredraga, att naturskyddssynpunkter bättre beaktas vid tillståndsgivningen. Det ena behöver emellertid icke utesluta det andra, och tanken på en dylik lagstiftning synes oss vara förtjänt att närmare övervägas.

Icke heller *kammarkollegiet* känner sig övertygat av utredningens argumentering mot förslaget att genom lagstiftning undantaga ett representativt antal, ur naturskydds- och landskapsvårdssynpunkt värdefulla fallsträckor och sjöar. För den som icke kan godtaga tanken, att all vattenkraft som kan utbyggas också skall utbyggas, har enligt kollegiets mening en sådan lagstiftning avgörande förtjänster. De undantagna fallsträckorna och sjöarna skulle icke längre komma att utgöra potentiella kraftkällor. All projektering finge göras med bortseende från dem. Motsättningarna vid exploateringen av övrig vattenkraft skulle väl icke försvinna men bli märkligt mindre. För kammarkollegiet står det klart, att denna speciella naturskyddslagstiftning bör komma till stånd snarast möjligt.

Svenska naturskyddsföreningen anser det ytterligt angeläget att vissa särskilt värdefulla skyddsobjekt undantages från exploatering och skyddas på ett varaktigt sätt, lämpligen såsom föreningen föreslagit genom beslut av Kungl. Maj:t och riksdagen. Vattenkraftutbyggnaden måste vidare enligt föreningens åsikt planeras så att exploateringen av älvar, som är särskilt värdefulla för naturskydd, renskötsel och laxfiske, ställs på framtiden i avvaktan på vad atomkraften kommer att ge.

Det av utredningen förordade tillägget till tillåtlighetsbestämmelserna i 2 kap. 3 § vattenlagen av innehåll, att domstol, oberoende av föreskrifterna i paragrafens första stycke, får lämna tillstånd till kraftverks- eller vattenregleringsföretag, om detta prövas vara av synnerlig vikt för kraftförsörjningen samt om de därmed förenade fördelarna

kan anses i väsentlig grad överstiga uppkommande nackdelar, har tillstyrkts av några av vattenrättsdomarna vid Norrbygdens vattendomstol, Västerbygdens vattendomstol, vattenfallsstyrelsen, lantbruksstyrelsen, länsstyrelsen i Kronobergs län, Svenska vattenkraftföreningen, handelskammaren i Gävle, Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare samt Sveriges industriförbund.

Lantbruksstyrelsen understryker betydelsen av att frågan om nytta och skada genom ett företag i allmänhet blir noggrant utredd av sakkunnig instans, innan företaget förklaras tillåtligt. Endast om det framstår som alldeles uppenbart, att fördelarna avsevärt överstiger nackdelarna, bör den föreslagna förenklingen vid prövningen få tillämpas. Länsstyrelsen i Kronobergs län anser det önskvärt att stadgandet tillämpas ganska restriktivt.

Styrelsen för Svenska landskommunernas förbund ställer sig betänksam till de befogenheter att medge undantag från förbudsreglerna, som enligt förslaget skulle i kraftförsörjningens intresse tillkomma domstol. Med hänsyn till det förtroende vattendomstolarna tillvunnit sig för det sätt på vilket de tillämpat gällande lag vill styrelsen dock ej motsätta sig förslaget i denna del.

En avvisande hållning till utredningens förslag i förevarande hänseende har intagits av flertalet av de remissinstanser som uttalat sig i frågan. Därvid har det bl. a. framhållits, att den uppskattning i penningar av företagets nytta och skada, som enligt gällande rätt alltid måste företagas, tvingar fram en undersökning av det tillämnade företagets verkningar. Denna ståndpunkt kommer till uttryck hos vattenöverdomstolen, en vattenrättsdomare i Norrbygdens vattendomstol, Mellanbygdens vattendomstol, kammarkollegiet, länsstyrelserna i Kopparbergs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, samarbetsdelegationen för de fyra nordligaste länen, Fjällkommunernas samarbetskommitté, styrelsen för norra avdelningen av Sveriges advokatsamfund, Svenska naturskyddsföreningen, Samfundet för hembygdsvård, Vetenskapsakademiens naturskyddskommitté samt Norrlandsförbundet.

Vattenöverdomstolen samt länsstyrelserna i Kopparbergs och Jämtlands län framhåller att föreskrifterna om uppskattning av nytta och skada sannolikt kommer att få ökad betydelse i och med att exploateringen framdeles måste inrikta sig på mindre lönsamma objekt än hittills.¹

Mellanbygdens vattendomstol anser det icke vara uteslutet, att det som i realiteten främst föranlett utredningens förslag varit hotet om kraftbrist. I så fall skulle den av utredningen förordade lagstiftningen bygga på utomordentliga förhållanden och förty vara av kriskaraktär. Allvarliga betänkligheter möter enligt domstolens mening mot att med vattenlagen införliva en lagstiftning av sådan art. I detta sammanhang erinras om 1939 års numera upphävda lag med särskilda bestämmelser angående tillfällig vatten-

¹ Vattenöverdomstolens yttrande är ej enhälligt. Fyra ledamöter tillstyrker att de nuvarande reglerna i 2 kap. 3 § första stycket ersättes med bestämmelser om en mera fri prövning av ett företags fördelar och nackdelar på sätt utredningen föreslagit.

reglering. Erfarenheterna av denna lags tillämpning torde ha ådagalagt det otillfredsställande i att på vattenrättens område över huvud införa eller upprätthålla bestämmelser av krisnatur annat än möjligen vid krig eller krigsfara eller eljest under sådana utomordentliga förhållanden, som är föranledda av krig.

Kammarkollegiet anser den föreslagna bestämmelsen inbjuda till ett eftersättande av de noggranna ekonomiska beräkningar som bör vara en förutsättning för vittgående tvångsingripanden i ekonomiskt syfte i andras förmögenhetsförhållanden. Att den ekonomiska kalkylen — särskilt skadeberäkningarna — ännu vid tiden för tillståndsdomen kan vara ofullständig och osäker anser kollegiet icke vara något skäl att eftergiva kravet på dylika beräkningar, något som kan bli en följd av förslaget. *Samfundet för hembygdsvård* gör gällande, att den ekonomiska bedömningen snarare borde skärpas med hänsyn till att det i allt högre grad blir angeläget att göra jämförelser med andra kraftkällor.

Utredningens förslag att vid jämförelse enligt paragrafens första stycke skada på företagarens egendom skall likställas med skada på annan egendom har tillstyrkts eller lämnats utan erinran i flertalet remissyttranden. Från vattendomstolshåll har emellertid anmärkningar riktats mot förslaget. *Mellanbygdens vattendomstol* uttalar att det vid domstolen icke förmärks någon olägenhet av gällande bestämmelser i ämnet. *Österbygdens och Söderbygdens vattendomstolar* anser frågan sakna praktisk betydelse, då det torde vara en ren sällsynthet att tillåtligheten är beroende av om värdet å skador på sökandens egendom mångfaldigas eller ej. *Västerbygdens vattendomstol* framhåller, att första stycket i paragrafen över huvud icke är tillämpligt, om skada genom företaget drabbar allenast sökandens egendom. Skulle en obetydlig skada på annans egendom så tillkomma, skulle enligt förslaget plötsligt skadan på sökandens egendom räknas två eller tre gånger vid den i lagrummet föreskrivna jämförelsen. Detta förefaller icke tillfredsställande. Icke heller *vattenöverdomstolen* tillstyrker förslaget.

Utredningens förslag till komplettering av skyddsbestämmelserna i 2 kap. 3 § andra stycket har i huvudsak biträtts av remissinstanserna. *Kammarkollegiet* räknar med att den föreslagna bestämmelsen till skydd för befolkningens levnadsförhållanden skall utgöra ett visst skydd också för samebefolkningens levnadsbetingelser. Mot ifrågavarande förslag har endast *Sveriges industriförbund* ställt sig avvisande. Förbundet anser, att den utflyttning, som utredningen torde åsyfta, orsakats av en mängd samverkande faktorer, huvudsakligen sådana som ligger vid sidan av kraftverksbyggandet.

I flera remissyttranden har begärts, att bestämmelser som tryggar den renskötande samebefolkningens intressen skall införas i andra stycket av 3 § vid en omarbetning av tillåtlighetsbestämmelserna. Detta önskemål har framställts av *länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, lappfogdarna i det sistnämnda länet, Norrlands naturvårn, Svenska samernas riksförbund samt Samarbetsdelegationen för de fyra nordligaste länen.*

Utredningens förslag om införande i vattenlagen av bestämmelser om skyldighet för domstol att hänskjuta fråga om ett företags tillåtlighet till Kungl. Maj:ts avgörande, därest hinder mot företaget skulle möta på grund av stadgande i 2 kap. 3 § andra stycket, har tillstyrkts av *en vattenrättsdomare vid Norrbygdens vattendomstol* samt av *Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare*. *Kammarkollegiet* uttalar, att förslaget icke ger anledning till allvarigare betänkligheter. Skall koncessionselementet i tillståndsgivningen ökas, torde detta enligt kollegiets mening kunna ske på föreslagen väg. Kollegiet ifrågasätter emellertid om regeln skulle få nämnvärd praktisk betydelse. Kungl. Maj:t beredes därigenom tillfälle att tillåta ett företag, som vattendomstolen icke finner böra komma till stånd. För Kungl. Maj:t torde ett avgörande i positiv riktning stundom bli ganska svårt, exempelvis då den domstol, som underställt en reglering, ej ansett sig kunna tillstyrka företaget vare sig helt eller delvis. Kungl. Maj:t kan i sådant fall komma att ha ett tämligen otillfredsställande material att grunda sitt beslut på. *Styrelsen för Svenska landskommunernas förbund* framhåller inledningsvis, att den prövning under konstitutionellt ansvar som tillståndsfrågor i vattenmål får då de hänskjutes till Kungl. Maj:t erfarenhetsmässigt innebär mindre garantier för att bygdeintressena tillgodoses än då prövningen ankommer på vattendomstol. Beträffande företag, som är särskilt viktiga för vår kraftförsörjning, är det emellertid enligt styrelsens mening ofrånkomligt att regeringsmakten har sista ordet. Styrelsen har därför icke någon principiell invändning mot förslaget att domstol, då vattenbyggnadsföretag är av *synnerlig* betydelse för kraftförsörjningen, skall underställa beslut att vägra utbyggnadstillstånd Kungl. Maj:ts prövning. I klarhetens intresse bör emellertid anges vid vilken produktionskapacitet ett företag har den angivna betydelsen. Saknas i lagen uppgift om minimikapaciteten kan det nämligen inträffa att även relativt obetydliga produktionsenheter i ett tillfälligt anspänt försörjningsläge betraktas som synnerligen betydelsefulla för kraftförsörjningen.

Vissa remissinstanser har förordat en längre gående underställnings-skyldighet än den som utredningen ifrågasatt. Sålunda föreslår *Österbygdens och Söderbygdens vattendomstolar* sådan ändring i nuvarande bestämmelser, att tillåtligheten beträffande företag av större betydelse skall hänskjutas till Kungl. Maj:ts prövning vid hinder enligt första eller andra stycket i 2 kap. 3 §. Samma förslag framföres av *styrelsen för norra avdelningen av Sveriges advokatsamfund*, i vars yttrande betonas att frågor av förevarande art icke bör avgöras av judiciell myndighet utan falla under ett politiskt avgörande. En sådan ordning förordas även av *fiskeristyrelsen*. *Vattenfallsstyrelsen*, *länsstyrelsen i Blekinge län* och *Svenska vattenkraftföreningen* anser, att frågan om ett företags tillåtlighet bör underställas Kungl. Maj:ts prövning i alla de fall, då på grund av bestämmelserna i 2 kap. vattenlagen hinder möter mot ett företag av synnerlig betydelse för kraftförsörjningen.

Utredningens ifrågavarande förslag avstyrkes av *vattenöverdomstolen*,

några av vattenrättsdomarna vid Norrbygdens vattendomstol, Mellanbygdens vattendomstol, länsstyrelserna i Kopparbergs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, Fjällkommunernas samarbetskommitté, Riksförbundet Landsbygdens folk samt Norrlands naturvårn.

Vattenöverdomstolen framhåller, att bestämmelser av liknande innehåll som de av utredningen ifrågasatta bestämt avvisades vid vattenlagens tillkomst.

De nyssnämnda vattenrättsdomarna vid Norrbygdens vattendomstol anmärker, att Kungl. Maj:t ensam eller jämte andra är sökande i flertalet större vattenutbyggnadsmål. Det är mot denna bakgrund ej lämpligt att utvidga Kungl. Maj:ts befattning med vattenmålen på sätt utredningen föreslagit. Samma synpunkt framhålles i det yttrande som avgivits av *Mellanbygdens vattendomstol*. Denna domstol påpekar också att ett genomförande av förslaget kan medföra risk för att vid avvägningen mellan fördelar och nackdelar av ett företag de skadelidandes intressen blir sämre tillgodosedda än enligt gällande rätt. Även *länsstyrelserna i Kopparbergs, Västernorrlands, Jämtlands och Norrbottens län* anser att förslaget kommer att leda till ett gynnande av vattenkraftintresset på bekostnad av motstående intressen.

Vad angår frågan om förprovning innan någon investering av betydelse ägt rum i ett företag är det endast ett fåtal remissinstanser som ansluter sig till utredningens negativa ståndpunkt i fråga om införande av obligatorisk förprovning av sådana byggnadsåtgärder för vattenbyggnadsföretag, som icke berör vattenförhållanden. En negativ ståndpunkt kommer också till synes i de remissyttranden som avgivits av *Mellanbygdens vattendomstol, vattenfallsstyrelsen och Svenska vattenkraftföreningen*.

Riksförbundet Landsbygdens folk framhåller, att den situationen i vissa fall kan uppkomma, att gjorda investeringar blir onyttiga, om tillstånd sedermera ej erhålles. Bortser man därifrån har såsom skäl för ett förbud mot allt byggande på land i huvudsak framhållits, att vattendomstolarna skulle kunna känna sig påverkade av kostnaderna för förberedelsearbetena. Denna farhåga synes förbundet vara ogrundad och någon anledning att i vattenlagen införa förbud i angivet avseende anses ej förligga. Erforderliga aktioner mot vattenkraftutbyggarnas felaktiga ställningstaganden bör enligt förbundets mening företagas i annan ordning.

Några vattenrättsdomare vid Norrbygdens vattendomstol anser det självklart, att varje domare strävar efter att hålla ovidkommande omständigheter såsom redan gjorda investeringar utanför bedömningsgrunderna. Det torde dock alltid förbli en synnerligen svårbesvarad fråga, om ej ändock ett dylikt faktum kan få en viss betydelse i ena eller andra riktningen. Enligt dessa vattenrättsdomares mening bör det icke få förekomma att i varje fall mera omfattande arbeten på land utföres innan tillåtlighetsfrågan prövats. Någon domstolsprovning beträffande byggande på land synes dock icke

önskvärd. Däremot förordas att i samband med riksdagens medelsanvisning eller möjligen vid meddelande av arbetstillstånd uppställas det villkoret, att mera väsentliga arbeten icke får igångsättas innan vattendomstolens tillstånd erhållits.

Yrkanden om obligatorisk förprovning beträffande arbeten som skall utföras på land framföres av många remissinstanser, av vilka en del hänvisar till sina yttranden över Svenska naturskyddsföreningens i det föregående behandlade framställning. *Vattenöverdomstolen* erinrar om att det under senare år i ganska stor utsträckning förekommit, att arbeten på land för tillämnade kraftutbyggnader påbörjats och bedrivits i stor omfattning, innan tillstånd till utbyggnad erhållits. Att kraftföretagarna i regel med hänsyn till arbetenas ändamålsenliga planering samt lämplig disposition av arbetskraft och maskiner ansett sig böra gå händelserna i förväg och sålunda påbörjat byggnadsarbeten är en omständighet, som domstolarna självfallet icke får taga någon hänsyn till vid tillåtlighetsprovningen. Något sådant torde, så långt vattenöverdomstolens erfarenhet sträcker sig, hittills icke heller ha inträffat. *Vattenöverdomstolen* anser emellertid det påtalade förfarandet uppenbart olämpligt, särskilt beträffande sådana arbeten, som kan vara ägnade att föregripa vattendomstols beslut rörande sättet för anläggningens utförande. Tillståndsprovning bör därför i princip föregå även sådana arbeten, som skall utföras på land. *Vattenöverdomstolen* säger sig vara medveten om att förbud mot byggnadsåtgärder på land kan medföra svåröverskådliga ekonomiska och praktiska konsekvenser, men anser dock frågan vara av sådan vikt, att det bör övervägas, huruvida det ej är möjligt att genom en förbudsbestämmelse komma till rätta med de mest flagranta missförhållandena. *En vattenrättsdomare vid Norrbygdens vattendomstol* anser det ligga i sakens natur att sökanden måste få utföra åtskilliga förberedande undersökningar för ett planerat företag. Icke heller kan enligt hans mening något vara att erinra mot att sökanden på egen risk i förväg uppför verkstäder, diverse arbetslokaler eller bostäder för arbetspersonal på områden som han förfogar över. Däremot förordas förbud vid straffpåföljd mot att man i förväg påbörjar sådana arbeten som är avsedda för själva kraftanläggningen. Om vissa delar av denna byggts i förväg på land, har i allmänhet utförandet av resten av anläggningen blivit fastlåst vid den anläggningsplan, som delvis redan utförts. *Lantbruksstyrelsen* anser starka skäl tala för att det som princip skall fastställas, att byggande på land ej får påbörjas, innan domstolen prövat tillåtligheten. *Länsstyrelserna i Västernorrlands, Jämtlands och Västerbottens län* förordar i likhet med flera andra remissorgan införande av förbud mot att på land utföra byggnad av någon betydelse, innan tillståndsdom meddelats. Denna ståndpunkt intages även av *styrelsen för norra avdelningen av Sveriges advokatsamfund* som fastslår det såsom olämpligt, att stora kostnader i förväg kan nedläggas på ett företag vilket för sin fullbordning eller sitt ändamål kräver tillstånd av vattendomstol. Någon anledning till misstanke att den omständigheten att betydande kostnader redan nedlagts på ett företag skulle kunna påverka en dom-

stols ställningstagande finnes icke. Däremot kan det tänkas att Kungl. Maj:t, som vid sin prövning av ett företags tillåtlighet främst har att taga hänsyn till nationalekonomiska och näringspolitiska omständigheter, kan påverkas i sitt ställningstagande, därest av riksdagen beviljade anslag redan tagits i anspråk för påbörjande av företaget.

Utredningens förslag om jämkning i nuvarande bestämmelser om flottning i 2 kap. 11 § vattenlagen har vunnit anslutning hos åtskilliga remissinstanser. Invändningar mot förslaget har dock framförts från vissa håll. Bl. a. har framhållits, att pågående utredning om skogsbrukets transportförhållanden bör avvaktas (jfr tredje lagutskottets utl. 1957: 12).

I anslutning till utredningens förslag om ändring i 2 kap. 11 § vattenlagen har *lappfogdarna i Norrbottens län* föreslagit sådan ändring i paragrafen, att hinder varom däri stadgas skall anses föreligga även då flyttningssväg, som lapparna av ålder nyttjat, göres obrukbar eller framkomligheten på sådan väg i väsentlig mån förminskas. Det framhålles, att en sådan skyddsbestämmelse skulle stå i samklang med 23 § renbeteslagen. Även *Norrlands naturvårn* och *Svenska samernas riksförbund* har uttalat sig till förmån för en sådan lagändring.

Utredningens förslag om skyldighet för sakägares ombud att åtnöjas med ersättning för rättegångskostnad som sökande ålagt utgå har föranlett delade meningar i remissyttrandena. För en lösning efter de av utredningen angivna riktlinjerna uttalar sig *flera vattenrättsdomare, lantbruksstyrelsen, länsstyrelserna i Västernorrlands, Jämtlands och Västerbottens län, handelskammaren i Gävle, Norrbottens och Västerbottens läns handelskammare samt Riksförbundet Landsbygdens folk*. Flera av dessa remissorgan betonar emellertid att den ifrågasatta föreskriften endast bör ha karaktären av huvudregel och att möjligheter måste finnas att beakta t. ex. den situation som uppstår, då ett ombud i samförstånd med sin huvudman eller på dennes uppdrag utfört utredning eller arbete, som domstolen ej anser sökanden skäligen böra ersätta.

Förslaget avstyrkes mer eller mindre tveklöst av *vattenöverdomstolen, vissa vattenrättsdomare, vattenfallsstyrelsen, kammarkollegiet, Svenska vattenkraftföreningen, styrelsen för Sveriges advokatsamfund, styrelsen för norra avdelningen av samma samfund* och *Södra Kalmar läns kustfiskareförbund*.

En vattenrättsdomare vid Mellanbygdens vattendomstol framhåller, att det torde vara principiellt oriktigt att i förevarande hänseende uppställa en specialregel för vattendomstolarnas del. Grundvalen för förslaget är den i 11 kap. 65 § vattenlagen stadgade skyldigheten för sökanden att, ändå att hans talan bifalles, gottgöra motpart kostnader å målet, i den mån de varit behövliga. Med denna regel, som ansetts böra följa av det allmänna rättsförhållandet mellan sökande i vattenmål och motstående sakägare och som in-

nebar, att de senare i rättegångskostnadshänseende är att jämställa med vinnande part, kan det synas oriktigt, att sakägare likväl skall kunna drabbas av kostnader å målet, nämligen i den formen att hans ombud av honom uttager ersättning utöver vad domstolen förpliktat sökanden att utgiva. Detta kan emellertid icke i princip vara mera otillfredsställande än att, såsom nu är fallet, i andra mål än vattenmål part som är berättigad att av motparten få ersättning för sina rättegångskostnader kan råka i alldeles samma läge. Samme vattenrättsdomare framhåller också bl. a. att reduktion av yrkad rättegångskostnadsersättning kan hänföra sig till fördyring som uppstått genom sakligt opåkallat anlitande av ombud från avlägsen ort o. d. samt att det icke synes böra ifrågakomma att betaga parten möjlighet att med risk att själv få svara för därigenom uppkommande fördyring anlita visst av parten önskat ombud.

Kammarkollegiet anmärker, att i de fall, då det är fråga om ersättning till offentlig försvarare eller biträde enligt lagen om fri rättegång, det gäller kostnader, som förskjutes eller slutligt bestrides av det allmänna. Kollegiet anser det vara naturligt att, då det allmänna tillhandahåller rättegångsbiträde, ett statligt organ — domstolen — slutligen bestämmer ersättningen åt biträdet. Däremot synes det kollegiet icke klart att vattenmålen i detta hänseende så skiljer sig från eljest jämförliga typer av mål, exempelvis expropriationsmål, att ett nytt, till vattenmålen begränsat undantag skall göras från principen, att storleken av rättegångsbiträdes arvode är beroende av överenskommelse mellan parten och biträdet. Kollegiet framhåller också att den föreslagna regeln kan göra domstolarna mera benägna att nedsätta av sakägares juridiska och tekniska biträden framställda arvodesyrkanden. Emellertid är det viktigt att domstolarna härvidlag är försiktiga. Det är nämligen enligt kollegiet ofta svårt för en sakägare och dennes biträden att i ett tidigt skede av ett vattenmål bedöma, hur omfattande utredning som bör förebringas från sakägarens sida för tillvaratagandet av hans rätt. När ett vattenmål i sinom tid slutligt avgöres kan därför i målet föreligga åtskillig utredning, som icke lagts till grund för domstolens avgörande men om vilken fördenskull icke bör påstås att sakägare saknat anledning att låta utföra densamma.

Frågan om vilket arvode och vilken kostnadsersättning en huvudman skall betala till sitt ombud är enligt *styrelsen för Sveriges advokatsamfund* icke något processrättsligt eller något vattenrättsligt spörsmål utan skall helt bedömas enligt civilrättens regler om syssломannaskap. Rent principiellt vore det således alldeles oegentligt att genom bestämmelser i viss speciallagstiftning, såsom t. ex. vattenlagstiftningen, göra avsteg från de generellt gällande civilrättsliga reglerna. Styrelsen betonar vidare att den av utredningen gjorda jämförelsen med lagbestämmelserna om ersättning till biträde i fri rättegång och till offentlig försvarare uppenbart är missvisande, då det i dessa fall är fråga om arbete som utföres efter förordnande av domstol och som ersättes av allmänna medel. Styrelsen anför därjämte följande:

Styrelsen vill vidare starkt understryka att en bestämmelse av det innehåll utredningen föreslagit skulle vara ägnad att leda till materiellt oriktiga

resultat. Det förekommer ej sällan att ombudet på huvudmannens uppdrag verkställer eller låter verkställa utredningar eller undersökningar, som enligt huvudmannens uppfattning skulle vara till stor nytta men som sedermera visar sig icke leda till sådant resultat att domstolen anser motparten ersättningsskyldig för kostnaderna; måhända finner sig huvudmannen rent av sakna anledning att i målet åberopa utredningen. Att motparten icke skall belastas med kostnaden för en dylik utredning är en sak för sig. Något skäl, varför den som utfört uppdraget icke skulle vara berättigad att härför fordra gottgörelse av sin huvudman föreligger uppenbarligen icke. Skulle ombudet i ett dylikt fall fränkännas rätt till ersättning för sitt arbete, kunde man med samma fog påstå att en sakkunnig, som på sakägares uppdrag verkställt en utredning, icke skulle vara berättigad till arvode för sitt arbete i vidare mån än domstolen funne sig böra ålägga motparten att ersätta ifrågavarande kostnad. Orimligheten av en dylik regel ligger i öppen dag.

Det råder enligt styrelsens mening icke något tvivel om att införandet av en regel som utredningen föreslagit i många fall skulle vara till direkt skada för sakägarna. Deras ombud skulle nämligen i sitt eget intresse bli nödsakade att strängt begränsa sitt arbete till sådant, för vilket gottgörelse av motparten under alla förhållanden vore att påräkna. Resultatet skulle säkerligen ej sällan bli rättsförluster för sakägarna, då nämligen många utredningar, som bort göras, aldrig skulle komma till stånd.

Styrelsen för norra avdelningen av Sveriges advokatsamfund framhåller att sakägares talan ofta föres av advokat och att uppdragsgivare, som är missnöjd med debitering av arvode och kostnader, i sådana fall är berättigad att få skäligheten prövad enligt advokatsamfundets stadgar. Dessutom är uppdragsgivaren alltid berättigad föra saken under domstols prövning.

Södra Kalmar läns kustfiskareförbund uttalar, att frågan om biträde åt sakägare i vattenmål är en mycket ömtålig sak samt att skyldighet för rättegångsombudet att godtaga den ersättning som av domstolen ntdömes kan leda till att biträdeshjälpen över huvud ej går att få.

Remissinstanserna har genomgående varit positivt inställda till en förbättring av sakägarnas ställning i vad gäller rättegångskostnaderna i överinstanserna. I fråga om förbättringens omfattning har dock delade meningar yppats. På flera håll har man uttalat sig för en lösning av detta spörsmål i överensstämmelse med reglerna i expropriationslagen. I flertalet av de yttranden vari frågan berörts har dock utredningens förslag i princip accepterats. Denna ståndpunkt har intagits av *vattenöverdomstolen*, några av *vattenrättsdomarna vid Norrbygdens vattendomstol*, *Mellanbygdens vattendomstol*, *Västerbygdens vattendomstol*, *vattenfallsstyrelsen*, *kammarkollegiet*, *lantbruksstyrelsen*, *länsstyrelserna i Kronobergs och Blekinge län*, *handelskammaren i Gävle*, *Norrbottnens och Västerbottnens läns handelskammare*, *Svenska vattenkraftföreningen* samt *Svenska samernas riksförbund*. Samtidigt har dock i vissa av dessa yttranden önskemål framförts om kompletterande föreskrifter, bl. a. ägnade att motverka obefogade överklaganden. Sålunda anser *vattenöverdomstolen* det nödvändigt att bestämmelserna utformas på sådant sätt att klagande sakägare skall vara skyldig att ersätta sökandens rättegångskostnader, om den fullföljda talan anses ha saknat fog. Beträffande sakägares rätt att av sökande erhålla gott-

görelse för sina kostnader i överinstanserna anser vattenöverdomstolen tillräckliga skäl icke föreligga att tillämpa expropriationslagens regler. I princip bör sakägare i detta hänseende vara underkastad samma regler som part i överrätt i allmänhet. Möjlighet bör dock finnas att i särskilda fall tillerkänna sakägare ersättning för kostnader i högre instans även om avgörandet där går honom emot. Ett exempel utgör det fall, att ansökan om kraftutbyggnadsföretag avslagits av vattendomstolen men bifalles av vattenöverdomstolen. *En vattenrättsdomare vid Norrbygdens vattendomstol* framhåller, att det förhållandet att sakägaren, om han vinner målet, får stå sina egna kostnader, icke torde utgöra något korrektiv mot onödigt processande, eftersom sådant kan ske utan några egentliga kostnader, om nämligen sakägaren inskränker sig till att yrka bifall till samtliga sina vid vattendomstolen framställda yrkanden som icke bifallits. *Andra vattenrättsdomare vid sistnämnda vattendomstol* föreslår, att utredningens förslag kompletteras med forskrifter som möjliggör för överinstanserna dels att — till motverkande av okynnesfullföljd — ålägga förlorande sakägare att ersätta sökanden dennes kostnader, dels ock att tillerkänna sådan sakägare ersättning för egna kostnader, därest särskilda skäl föranleda därtill. Enligt *Mellanbygdens vattendomstol* bör, i syfte att minska förekomsten av helt obefogade överklaganden, stadgas skyldighet för sakägare att även i överrätt återgålda sökanden hans rättegångskostnader under de i 11 kap. 65 § andra stycket vattenlagen angivna förutsättningarna. *Vattenfallsstyrelsen* och *Svenska vattenkraftföreningen* ifrågasätter, om icke redan en bestämmelse av innehåll att sökanden alltid skall bära sina egna kostnader i den högre instansen skulle vara ägnad att leda till onödigt överklagande, eftersom sakägaren ofta med mycket små egna kostnader kan föra sin talan vidare till högre rätt. För det fall att överklagandet är uppenbart ogrundat, bör därför sakägaren kunna åläggas ersätta sökanden hans rättegångskostnader i den högre instansen. Dessutom bör enligt ifrågavarande remissorgan gälla att part vid försumlig processföring skall vara skyldig gottgöra motparten därav föranledda kostnader oavsett hur rättegångskostnaderna i övrigt skall bäras. Även *länsstyrelsen i Blekinge län* och *handelskammaren i Gävle* förordar att sakägare skall kunna åläggas ersätta sökanden hans rättegångskostnader i högre rätt för det fall att överklagandet är uppenbart ogrundat.

Österbygdens och *Söderbygdens vattendomstolar* befarar att utredningens förslag kommer att leda till obefogade överklaganden, särskilt i ersättningsfrågor, och förordar en regel av innebörd, att överinstansen får frihet att bestämman ansvaret för rättegångskostnaderna med hänsyn till beskaffenheten av den fullföljda talan och målets utgång.

Till meningen, att sakägare i vissa vattenmål skall givas samma förmånliga ställning som part i expropriationsmål, har anslutit sig *en vattenrättsdomare vid Norrbygdens vattendomstol*, *länsstyrelserna i Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län*, *överlantmätaren i Jämtlands län*, *Samarbetsdelegationen för de fyra nordligaste länen*, *Fjällkommunernas*

samarbetskommitté, styrelsen för norra avdelningen av Sveriges advokatsamfund, Riksförbundet Landsbygdens folk samt Södra Kalmar läns kustfiskareförbund. Den risk för onödigt processande, vartill en bestämmelse motsvarande den i expropriationslagen meddelade kan leda, bör enligt förslag av några av de nämnda remissinstanserna motvägas genom en föreskrift, att sakägaren själv skall svara för sina rättegångskostnader i den högre instansen, där det befinnes att han icke haft rimlig anledning att fullfölja talan. Länsstyrelsen i Norrbottens län betonar, att den, även om farhågorna för ett onödigt processande kan ha visst fog, anser rättssäkerhetssynpunkterna i första hand böra vara avgörande. Styrelsen för norra avdelningen av Sveriges advokatsamfund anser det självklart, att en sakägare som handlat korrekt icke skall vidkännas några kostnader i vattenmål, vari han tvingats intaga partställning. De nuvarande reglerna har enligt styrelsens mening medfört en påtaglig återhållsamhet från sakägaresidan beträffande fullföljd till högre instans. Den klagande kan riskera att bli ålagd kostnadsersättning till sökande parten med avsevärda belopp. I detta sammanhang framhålles även, att sakägare i vart fall skäligen bör få högre rätts dom kostnadsfritt.

I anslutning till utredningens förslag angående rättegångskostnaderna har Riksförbundet Landsbygdens folk till behandling upptagit frågan om ersättning för rättegångskostnad i mål rörande allmän farled och allmän flottled, i vilka mål såsom förut anmärkts sakägare kan tillerkännas rättegångskostnadsersättning endast om han måst vidkännas kostnad för tillvaratagande av sin rätt till skadeersättning i målet. Förbundet, vars erfarenhet är att åtskilliga flottledsföretag medför skador jämförliga med t. ex. regleringsföretag och kraftverksbyggnader, hemställer, att åtminstone i flottledsmål den i 11 kap. 65 § angivna huvudregeln skall gälla utan nuvarande inskränkning. Till stöd härför anför riksförbundet vidare följande:

Synnerligen ofta förekommer numera i mål rörande allmän flottled ansökningar till vattendomstolarna om rätt för de flottande att ombygga och modernisera befintliga anordningar, att verkställa rensningar i vattendragen m. m. Dessa mål kan i många avseenden vara komplicerade på grund av invecklade juridiska frågor om äldre byggnaders laglighet och därmed förknädd rätt till vattentappning. Sådana mål kan sakägarna ej själva sköta, men eftersom rättegångskostnaderna ofta avskräcker, blir de tvungna att avstå från sakkunnig hjälp, om nämligen skadeersättning ej kan ifrågakomma. Detta inträffar ofta. Frågor uppkommer t. ex. om den ena föreslagna åtgärden, t. ex. rensning, är att föredraga framför en annan, t. ex. flottningsränna, medan skadeersättning ej alls är aktuell.

1959 års riksdagsskrivelse om skydd för allmänna intressen i vattenmål samt andra framställningar m. m. i hithörande frågor. Såsom inledningsvis omnämnts har riksdagen i anledning av väckta motioner begärt åtgärder i syfte att stärka skyddet för vissa allmänna intressen i vattenmål (riksdagens skr. 1959: 331). I sitt utlåtande över motionerna (nr 24) förordar tredje lagutskottet en översyn av vattenlagen i syfte att åstadkomma ett förbättrat skydd för naturvård, renskötsel och ortsbefolkningens

levnadsförhållanden. I samband därmed bör även uppmärksammas frågan om att på det ena eller andra sättet undantaga ett urval av sjöar och vattendrag från exploatering.

Utskottet framhåller, att det icke bör innebära någon större olägenhet från kraftförsörjningssynpunkt, om man söker inrikta nya utbyggnadsplaner på i första hand sjöar och vattendrag, som från naturskydds- och kulturskyddssynpunkter kan betecknas som mindre känsliga. Detta kan enligt utskottet ske på olika sätt. Härom anför utskottet följande:

Ett sådant är den av motionärerna antydda möjligheten att lagstiftningsvägen undantaga vissa sjöar och vattendrag. En liknande lösning, som förordats av naturskyddsföreningen i dess ovannämnda framställning, är att Kungl. Maj:t och riksdagen gemensamt beslutar att vissa sjöar och vattendrag inte får exploateras, med mindre tillstånd lämnas i samma ordning. En tredje linje, som företräds av vattenkraftindustrin, är att genom direkta överläggningar mellan representanter för vattenkraftintresset samt naturskydds- och andra motstående allmänna intressen på frivillig väg åstadkomma uppskov med utbyggandet av vissa objekt.

Överläggningar som nu nämnts har redan tidigare ägt rum utan att dock avsätta några för naturskyddet och andra allmänna intressen väsentliga resultat. Det är därför förstaeligt att man från de vattenkraftindustrin motstående intressenas sida betraktar denna väg med misstro och påyrkar andra åtgärder. Emellertid föreligger numera ett avsevärt bättre underlag för överläggningar än vad man tidigare hade, nämligen en av professor Gunnar Beskow efter särskilt uppdrag verkställd och 1959 framlagd utredning om skyddsvärda sjöar och vattendrag. Såvitt utskottet har sig bekant har överläggningar påbörjats med Beskows utredning som grund. Utskottet vill livligt hoppas att dessa överläggningar snabbt skall leda till positiva resultat.

Tanken att lagstiftningsvägen åtminstone tills vidare freda vissa sjöar och vattendrag har otvivelaktigt vissa skäl för sig. Som kammarkollegiet framhållit skulle de undantagna fallsträckorna och sjöarna inte längre komma att utgöra potentiella kraftkällor. All projektering finge göras med bortseende från dem. Förslaget inger emellertid också starka betänkligheter. Det kan sålunda befaras att, om vissa objekt undantages från utbyggnad av hänsyn till naturskydd och andra intressen, det kommer att bli svårare att hävda dessa intressen i samband med andra utbyggnadsföretag. Vidare kan det tänkas bli nödvändigt att utge ersättning till strömfallsägare, som genom ett exploateringsförbud hindras att utnyttja sina krafttillgångar. Även mot uppslaget att vissa sjöar och vattendrag inte skulle få exploateras, med mindre Kungl. Maj:t och riksdagen gemensamt lämnade tillstånd därtill, kan starka invändningar anföras.

Utskottet är inte övertygat om att ett förbud mot exploatering av vissa sjöar och vattendrag överallt skulle motsvara ortsbefolkningens önskemål. De överläggningar, som utskottet under — — — studieresa till Lilla Lule älv haft med ortsbefolkning, samer och representanter för berörda kommuner, har gett vid handen, att den lokala opinionen inte är enhetlig. Många ser med oro på de föreliggande utbyggnadsplanerna men många andra betraktar det som önskvärt, bl. a. med tanke på de sysselsättningsmöjligheter som skapas, att exploateringen av älvens vattenkraft genomföres planenligt.

Frågan om ett undantagande av vissa objekt från utbyggnad rymmer alltså många olikartade aspekter, som inte låter sig säkert överblickas utan närmare utredning. Utskottet anser att frågan bör ytterligare övervägas i samband med den utredning rörande ändringar i vattenlagen, som utskottet — — — föreslår skola komma till stånd.

Enligt utskottets mening kan ett förstärkt skydd för de intressen, som motionärerna vill slå vakt om, åstadkommas även på andra vägar än dem som nu nämnts. I naturskyddsföreningens ovannämnda framställning föreslås bl. a., att de för byggande i vatten gällande tillåtlighetsreglerna kompletteras så att hinder mot ett ifrågasatt företag skall anses möta, även då betydande förlust för landskapsbilden eller eljest ur naturskyddssynpunkt är att befara. Norrländska vattenkraftutredningen har ett förslag av i huvudsak samma innebörd och förordar dessutom enahanda skydd för ortsbefolkningens levnadsförhållanden. Utskottet anser att dessa förslag är väl värda att ytterligare övervägas. Enligt utskottets mening bör även renskötselnäringen och de renskötande samernas levnadsförhållanden beaktas i detta sammanhang. Utbyggnadsverksamheten hotar på sina håll att förstöra för renskötseln mycket viktiga betesområden. Det synes motiverat att jämställa renskötseln med sådana allmänna intressen, som åtnjuter särskilt rättsskydd enligt 2 kap. 3 § andra stycket vattenlagen.

Det har ofta betecknats som en brist i den nuvarande vattenrättsskipningen, att vattendomstolarna saknar möjlighet att vid prövning av ett utbyggnadsföretags tillåtlighet beakta även verkningarna av tidigare genomförda och för framtiden planerade utbyggnader i samma vattendrag. Såvitt utskottet kan bedöma, måste det vara ägnat att stärka skyddet för de av vattenbyggnadsföretagen hotade intressena, om vattendomstolarna får befogenhet att bedöma varje enskilt företag mot bakgrunden av de sammanlagda olägenheterna av vattendragets exploatering. Utskottet finner det angeläget att även denna fråga närmare utreds.

I en framställning till Kungl. Maj:t den 15 maj 1956 har *Samfundet för hembygdsvård* hemställt om utredning i syfte att åstadkomma en plan för skydd av de vatten som ännu ej exploaterats för kraftverksändamål. Vidare har *Norrlandsförbundet* i skrivelse 1957 föreslagit upprättande av huvud- och regionplaner för vattenkraftutbyggnaderna, varvid bl. a. borde uppmärksammas naturskyddsintresset, renskötselnäringen och önskemålet om gemensam bedömning av alla de verkningar i bygden som vattenbyggnaderna orsakar. Motsvarande yrkanden har även upptagits i framställningar av *Folkpartiets ungdomsförbund* den 9 januari 1959 samt av *Fjällkommunernas samarbetskommitté*, *Tornedalskommunernas förbund* och *Norrlands naturvårn* i maj 1959.

För samebefolkningen och renskötselnäringen betydelsefulla frågor har behandlats i två framställningar av *f. d. kyrkoherden Gust. Park m. fl. samerepresentanter*, den ena dagtecknad den 31 oktober 1957, den andra den 19 november 1957. I den förstnämnda inlagan hemställs bl. a. att vissa uppräknade sjöar och älvssträckor i Jokkmokks, Arjeplogs, Sorsele, Tärna och Vilhelmina socknar måtte undantagas från vattenreglering. I framställningen den 19 november 1957 begäres ökat rättsskydd åt rensamerna genom ändring i vattenlagen. I samband därmed betonas — under hänvisning till bl. a. 2 kap. 3 § vattenlagen — att rensamerna och de renbetes-skador som vattenregleringarna förorsakar icke ens är nämnda i vattenlagen. Därom anföres följande:

I de synnerligen vittomfattande vattenregleringar, som nu är i gång eller som ytterligare planeras i fjälltrakterna, är det emellertid *endast* rensamer, som blir de skadelidande, men det är att märka, att angående sådana fall

finns ingenting stipulerat i vattenlagen. Denna lag är tydligen så gammal, att vid dess tillkomst vattenregleringar i fjällsjöarna ännu icke var aktuella och således icke heller påtänkta. I varje fall framstår nu rensamerna enligt ifrågavarande lag som fullständigt rättslösa svenska medborgare.

Svenska samernas riksförbund har i skrivelse den 28 maj 1959 hemställt, att vattenlagen snarast möjligt måtte ändras så, att erforderliga bestämmelser om samerna och renskötelnäringen införes i vattenlagen, i den mån samerna och deras näring ej är ovillkorligt skyddade genom renbeteslagen.

Yttranden över framställningen den 19 november 1957 har efter remiss avgivits av vattenöverdomstolen efter hörande av vattenrättsdomarna i Norrbygdens och Mellanbygdens vattendomstolar, vattenfallsstyrelsen, kammarkollegiet, statskontoret, länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län samt Svenska vattenkraftföreningen. *Vattenöverdomstolen* framhåller i sitt yttrande att de renskötande samerna utgör en förhållandevis liten befolkningsgrupp. Enligt senast tillgängliga officiella uppgifter härom — 1945 års allmänna folkräkning — uppgick lappbefolkningen i landet till 10 200 personer. Av dessa var 9 700 renskötelsberättigade men endast knappt 3 000 verkligen renskötande. Av kulturella och allmänt demokratiska skäl framstår det enligt vattenöverdomstolen som ett krav att livsbetingelserna för denna folkgrupp med dess från kulturhistorisk och etnografisk synpunkt intressanta egenart icke allvarligt försämrats. Med hänsyn härtill anser vattenöverdomstolen det angeläget att de speciella och svårlösta problem, som sammanhänger med vattenkraftutbyggnadernas inverkan på renskötelsen, ägnas all tillbörlig uppmärksamhet, icke blott — vilket regelmässigt sker så långt är möjligt inom ramen för gällande lagstiftning — i de särskilda vattenmålen utan även genom en översyn av lagstiftningen, så att brister därutinnan icke lägger hinder i vägen för erforderligt hänsynstagande till de renskötande samernas intressen. Vattenöverdomstolen berör vidare vissa genom den ifrågavarande framställningen aktualiserade rättsfrågor och anför därvid bl. a., att vid den ekonomiska tillåtlighetsberäkningen enligt 2 kap. 3 § första stycket vattenlagen hänsyn i praxis tages till skada och intrång som drabbar renbetesmark och lapparnas enskilda tillhörigheter. I detta hänseende åtnjuter lapparna enligt vattenöverdomstolen samma rättsskydd som andra sakägare. De i paragrafens andra stycke angivna hindren från allmän synpunkt mot tillåtligheten av byggnadsföretag anser vattenöverdomstolen däremot icke kunna som regel tillämpas i fråga om de renskötande lapparna. Vattenöverdomstolen förordar en utvidgning av bestämmelsen av innebörd att hinder mot ifrågasatt företag skall anses möta om renskötelnäringen lider väsentligt förfång av företaget. Ett sådant stadgande skulle enligt vattenöverdomstolens mening otvivelaktigt innebära en förbättring av lapparnas ställning gentemot kraftexploatörerna och synes väl överensstämma med tankegångar som uppbär stadgandet i 5 § renbeteslagen. *Kammarkollegiet* anför, att det redan av psykologiska skäl synes böra övervägas att i tillåtlighetsreglerna i 2 kap. vattenlagen uttryckligen omnämna renskötelsen bland de intressen som skall vägas mot vattenkraft-

intresset. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* anser det vara en brist i 2 kap. 3 § andra stycket vattenlagen att icke lapparna där upptages bland dem som kan lida så väsentligt förfång av ett vattenregleringsföretag att detsamma icke bör tillåtas och påyrkar att denna brist undanröjes. I samma riktning uttalar sig *länsstyrelsen i Norrbottens län*. Enligt *länsstyrelsen i Västerbottens län* kan det vara värdefullt för både domstolar och renskötselnäringens utövare om bestämmelser finnes som klart reglerar förhållandena. En ändring kan motiveras med att det vid vattenlagens tillkomst ej var vanligt att dessa bestämmelser fann tillämpning i andra fall än nere i den odlade bygden, men att förhållandena ändrats så att de största vattenbyggnadsföretagen nu är i gång och planeras inom områden där renskötsel utövas. I dessa trakter kan denna näring i alla avseenden mäta sig med — och även överträffa — de i 2 kap. 3 § andra stycket vattenlagen angivna näringarna. Länsstyrelsen anser därför det finns skäl för att med de i lagrummet upptagna omständigheterna jämställa det fall att ett betydande område renbetesland sättes under vatten eller renskötselnäring eljest lider väsentligt förfång. I detta sammanhang berör länsstyrelsen frågan, huruvida samernas fasta bostäder kan komma i beaktande vid prövning enligt sistnämnda lagrum likaväl som deras bostäder, vilka är i egentlig mening bofasta, samt hemställer om ett förtydligande, därest tvekan föreligger om paragrafens ordalag medger en sådan tolkning. *Vattenfallsstyrelsen* och *Svenska vattenkraftföreningen* förordar en närmare utredning om rensamernas rättsliga ställning.

Departementschefen. Den omfattande utbyggnad av vårt lands vattenkraft som i forcerat tempo ägt rum under senare år har otvivelaktigt varit till stort gagn. Om betydelsen för näringslivets utveckling och vårt folks levnadsstandard av den år från år stegrade kraftproduktionen råder inga delade meningar. Men kraftexploateringen har även avigsidor, och till dem hör i främsta rummet att kraftverks- och sjöregleringsföretag på grund av de ingrepp i naturen som de påkallar ofta medför ett betydande intrång i skilda allmänna och enskilda intressen. I syfte att stärka skyddet för de av kraftexploateringen berörda intressena har under senare år flera viktiga ändringar i den vattenrättsliga lagstiftningen genomförts. Sålunda har genom lagstiftning år 1952 införts bl. a. vissa föreskrifter avsedda att främja en ändamålsenlig planering av olika åtgärder i ett vattendrag. Vidare må nämnas de lagändringar som genomfördes år 1954 i syfte att förbättra skyddet för fisket mot skadeverkningar av vattenkraftutbyggnaderna samt de ändringar i bestämmelserna om vattenregleringsavgifter som vidtogs åren 1955 och 1959. Utformningen av vattenlagstiftningen kan emellertid ännu ej sägas vara sådan, att den, i belysning av de erfarenheter som den nu pågående kraftexploateringen givit, fullt ut motsvarar de krav som synes böra ställas på densamma.

Vattenlagsstiftningen i sin nuvarande utformning förutsätter ej, att alla våra vattenkrafttillgångar skall utnyttjas i den mån detta är ur rent eko-

nomisk synpunkt lönande. Som framgår av de förut omnämnda lagbestämmelser, varigenom tillåtlighet av byggande i vatten regleras, har lagen sökt främja en avvägning mellan de olika intressen, som är förknippade med vattendragen, och avsett att bl. a. vissa allmänna intressen därvid skall beaktas. För att byggande skall få ske kräves enligt lagen, att en viss matematisk relation finnes mellan nyttan och skadan — uträknade i penningar — av det ifrågasatta företaget. Även om detta villkor är uppfyllt föreligger hinder för tillstånd, om företaget medför intrång i de särskilt angivna allmänna intressena. Dock kan ett företag, som ej uppfyller villkoren om ett visst matematiskt förhållande mellan nyttan och skadan eller som medför allmänna olägenheter av det slag som angives i lagen, ändå få komma till stånd, om företaget är av stor betydelse ur allmän synpunkt.

Det måste konstateras, att den praktiska tillämpningen av de ifrågavarande lagbestämmelserna utfallit så, att kraftintresset fått en dominerande ställning och i stor utsträckning trängt andra intressen, vare sig de kan värderas i penningar eller icke, åt sidan. Dominansen för kraftintresset gjorde sig särskilt märkbar under det senaste världskriget och de närmaste åren därefter, då förhållandena framtvungade forcerade åtgärder för sjöregleringar och utbyggnader utan noggrannare prövningsförfarande. Den provisoriska särslagstiftning, som härvid utnyttjades, har numera satts ur tillämpning. Men även efter det man återgått till den normala ordningen enligt vattenlagen, har de motstående intressena haft svårt att hävda sig inför kraftexploaterings starka tryck. Mot denna bakgrund och i betraktande av exploaterings hittillsvarande inriktning på ett intensivt utnyttjande av tillgänglig vattenkraft är det förklarligt, om många frågat sig huruvida det ej är möjligt att gå varsammare fram och om icke något skall få förbli orört. Förhoppningen att produktion av atomkraft snart skall vara en praktisk realitet har bidragit till att reaktionen mot en ohämmad exploatering av våra sjöar och vattendrag har hårdnat och att krav rests på skydd för vissa ur allmän synpunkt värdefulla objekt. Denna opinion har tagit sig uttryck i åtskilliga framställningar och förslag. Såsom framgår av den föregående redogörelsen har — sedan bl. a. Svenska naturskyddsföreningen och norrländska vattenkraftutredningen framkommit med förslag i ämnet — 1959 års riksdag uttalat sig för att åtgärder snarast vidtages för att stärka skyddet för vissa allmänna intressen i vattenmål.

Av nationalekonomiska skäl torde det vara nödvändigt att acceptera, att kraftproduktionens krav blir tillgodosedda i tämligen vid omfattning. En intresseavvägning måste emellertid ske och därvid bör självfallet de ekonomiska synpunkterna kunna i viss mån få stå tillbaka för andra värden. Det torde stå klart, att det icke är möjligt att på ett riktigt sätt avväga dessa stridiga intressen mot varandra utan en planläggning i stort, som ger en samlad överblick av läget inom de olika vattensystemen. Ett urval av särskilda objekt att skonas från exploatering lär icke kunna ske, om varje utbyggnadsprojekt bedömes för sig utan beaktande av vad som skett eller skall komma att ske med vattendraget i övrigt. I samband med antagan-

det av den nya naturskyddslagen underströks också med skärpa behovet av en samordning med särskild syftning på förhållandet mellan vattenkraftutbyggnaderna och naturskyddet (se tredje lagutskottets utl. 1952:28 s. 35). Man har därför att med stor tillfredsställelse hälsa de åtgärder för planläggning och översiktlig bedömning av kraftexploateringen som numera kommit till stånd. Delvis är dessa åtgärder föranledda av bestämmelserna i 1953 års förberedelsekungörelse. Det däri föreskrivna förfarandet har enligt vad som omvittnats från flera håll fungerat tillfredsställande. Av betydelse har också varit de regionplaner för utbyggnaderna av vissa älvsträckor i övre Norrland, som vattenfallsstyrelsen låtit upprätta under senare år. Men också en mera riksomfattande planläggning pågår. Med stöd från statsmakternas sida påbörjade för flera år sedan ett antal organisationer med intresse för landskapsvård och naturskydd en inventering, vilken år 1954 resulterade i en förteckning över vissa sjöar och vattendrag som ansågs böra skyddas mot exploatering. På grundval av denna förteckning har sedan efter särskilt uppdrag professorn Gunnar Beskow under år 1959 färdigställt en värdegraderad förteckning över skyddsvärda objekt. Denna senare förteckning ligger till grund för fortlöpande samråd mellan vattenkraftintressenterna och naturskyddsorganen. Det synes vara anledning att räkna med, att detta samråd, som redan medfört vissa resultat, kommer att leda till en med hänsyn bl. a. till naturvårdsintressena förbättrad planläggning av kraftutbyggnaderna.

Vad angår frågan om behovet av lagstiftningsåtgärder har på sina håll hävdats, att vattenlagstiftningen i belysning av de senaste årens erfarenheter uppvisar mycket betydande brister. De olika reformförslag som redovisats i det föregående är också på vissa punkter av ganska genomgripande art. Som jag förut framhållit innebär emellertid vattenlagen i sin nuvarande utformning att även andra intressen än sådana som avser ett direkt ekonomiskt utnyttjande av vattendragen skall tillbörligt beaktas. Någon mera radikal revision av lagstiftningen på området synes icke påkallad. Vid övervägande av de olika synpunkter som framkommit i det föreliggande utredningsmaterialet har jag sålunda ej funnit anledning att föreslå omläggning av det nuvarande systemet för tillåtlighetsprövningen eller några ändringar av principiell natur i fråga om de grunder som skall vara avgörande vid bedömningen av ett ifrågasatt företags tillåtlighet. Jag är alltså ej för närvarande beredd att förorda, att vissa vattendrag, sjöar eller strömfall genom särslagstiftning undantages från exploatering. Ej heller anser jag mig böra upptaga förslaget, att tillståndsgivningen beträffande vattenkraft- och sjöregleringsföretag i vissa fall skall ske med riksdagens medverkan. De utredningar som verkställts ger emellertid stöd för att jämkningar och kompletteringar på olika punkter i lagstiftningen bör vidtagas.

Den önskvärda förstärkningen av skyddet för allmänna intressen i vattenmål synes i första hand böra ske genom en utvidgning av skyddsbestämmelserna i 2 kap. 3 § andra stycket vattenlagen. Därvid anmäler sig till en början frågan om skyddet för de naturvärden som

representeras av landets sjöar och vattendrag. Redan nu finnes möjlighet att vid tillåtlighetsprövningen enligt 2 kap. 3 § vattenlagen beakta naturskyddets intressen. Andra stycket i denna paragraf stadgar i sin nuvarande lydelse, att byggnad i vatten icke må ske, om den skulle förorsaka sådan bestående ändring av naturförhållandena, varigenom väsentligt minskad trevnad för närboende eller betydande förlust för landets djur- eller växtvärld är att befara. Som naturskyddsföreningen anmärkt ansluter detta stadgande mindre väl till nutida uppfattning om naturvård. Stadgandet synes böra få en något vidare avfattning, som beaktar den moderna naturvårdens strävanden.

Norrländska vattenkraftutredningen har påtalat, att vattenlagens tillåtlighetsregler ej erbjuder något skydd för de indirekta, framför allt ekonomiska verkningar för en bygd och dess invånare, som utbyggnaden av vattenkraften kan medföra. Uppmärksamheten har särskilt fästs på konsekvenserna för bygden av att fastighetsägare, som fått ersättning för skador genom företaget, ofta flyttar från orten; härigenom kan befolkningsunderlaget för bl. a. skolor och affärer bli för litet, vilket i sin tur är ägnat att öka avflyttningen och i vart fall leder till försämrade förhållanden för dem, som stannar kvar. Utredningen har med hänsyn härtill föreslagit en kompletterande bestämmelse i 2 kap. 3 § andra stycket. Den nya bestämmelsen föreslås få den innebörden att sådant hinder varom stadgas i lagrummet skall anses föreligga, om företaget skulle medföra att befolkningen finge sina levnadsförhållanden väsentligt försämrade. Förslaget har vid remissbehandlingen vunnit allmän anslutning, och jag vill även för egen del tillstyrka det samma.

De näringspolitiska bedömanden, vartill första punkten i 2 kap. 3 § andra stycket ger anledning, är med lagrummets nuvarande lydelse begränsade till att avse vissa uppräknade näringar. Det synes föreligga ett behov av det skydd, som lagrummet skänker, även för andra näringar än för dem, vilka sålunda särskilt omnämnes. Lagrummet bör därför i detta avseende ges en mera generell avfattning än f. n. Genom en sådan ändring tillmötesgår man bl. a. de från flera håll framförda kraven på hänsyn till de renskötande samernas intressen.

För att olika allmänna intressen, bl. a. naturvårdsintresset, skall kunna i skäligen grad bli beaktade vid kraftexploateringen är det angeläget, att utbyggnaderna bedrivs på grundval av en översiktlig bedömning. Numera förberedes vattenkraftutbyggnaderna, såsom förut nämnts, genom upprättande av regionplaner jämsides med en mera riksfattande planläggning. Genom det samråd som fortlöpande äger rum mellan vattenkraftintressenterna å ena sidan och företrädare för naturvården å andra sidan får naturvårdsintresset tillfälle att vid denna planering göra sina synpunkter gällande. Med hänsyn till de resultat som hittills uppnåtts vid dessa överläggningar har man anledning räkna med, att de kommer att leda till att beträffande vissa vattendrag eller delar därav frågan om exploatering tills vidare icke aktualiseras.

Vad angår de byggnadsprojekt, som på grundval av den planläggning som således äger rum bringas under vattendomstolens prövning, är det tydligt att vattendomstolen, som är en lokal myndighet, icke har förutsättningar att ur nu ifrågavarande synpunkter bedöma projekten med utgångspunkt från en hela riket omfattande överblick av vattenkraftexploateringen. De gällande tillåtlighetsreglerna i 2 kap. vattenlagen torde icke heller ge stöd för att en sådan bedömning skall göras av domstolen vid tillståndsprövningen. Lagstiftningen kan emellertid ej anses ha den innebörden, att domstolens prövning av ett aktuellt företag skall ske alldeles utan beaktande av annan redan utförd eller planerad utbyggnad. Det får sålunda förutsättas att, om exempelvis betingelserna för fisket starkt försämrats genom en intensiv utbyggnad av ett vattendrag, fiskeintresset bör särskilt uppmärksammas vid prövning av ett nytt företag i vattendraget. Om därjämte andra utbyggnader i samma vattendrag är aktuella, kan domstolen icke heller gärna undgå att taga viss hänsyn därtill. På motsvarande sätt kan domstolen vid prövning av en kraftanläggning ha anledning att uppmärksamma att vissa närliggande strömfall såvitt framtiden kan överblickas kommer att bli outnyttjade. Icke minst vid ställningstagande till frågan om framställning bör göras till Kungl. Maj:t om tillstånd jämlikt 2 kap. 3 § tredje stycket vattenlagen bör domstolen taga hänsyn till sådana omständigheter som nu nämnts. Den gällande lagstiftningen ger således visst, ehuru begränsat utrymme för en översiktlig bedömning vid vattendomstolens tillståndsprövning, varvid tydligtvis vägledning kan erhållas av de utbyggnadsplaner på kortare eller längre sikt som må föreligga. Självfallet har även Kungl. Maj:t, vid prövning av sådana projekt som underställes Kungl. Maj:t, att i möjligaste mån främja intresset av en ändamålsenlig planläggning av utbyggnaderna.

Såsom framgår av den föregående redogörelsen har framkommit förslag om att lagen skall kompletteras med stadgande, som ger uttryck åt att ett aktuellt företag ej skall prövas isolerat utan med beaktande i möjligaste mån av de sammanlagda olägenheter som uppkommer av närliggande befintliga och blivande företag. De möjligheter till sådan bedömning som enligt det anförda förefinnes på grundval av gällande lagstiftning i kombination med det samråd och den planläggning som numera äger rum, torde emellertid kunna anses i huvudsak tillfyllest. Jag anser mig i vart fall ej ha anledning att utan ytterligare erfarenheter av det förfaringssätt som på senare tid tillämpats förorda någon lagändring på denna punkt.

Vad beträffar frågan om ekonomisk kompensation i sådana fall då exploatering hindras av hänsyn till naturskydd eller andra allmänna intressen torde få erinras om, att enligt nuvarande ordning något rättsligt anspråk på gottgörelse icke kan framställas, för den händelse ansökan om utbyggnad av ett strömfall eller om tillstånd till vattenreglering blir avslagen av vattendomstolen. Någon ändring i denna ordning är jag ej beredd att tillstyrka.

Såsom framgår av den förut lämnade redogörelsen har framförts förslag om införande av en lagregel av innebörd att tillståndsprövning skall ske innan investering av betydelse äger rum. För-

slaget riktar sig mot att arbeten på land kan påbörjas innan tillståndsfrågan är prövad av vattendomstolen. Frågan om lagändring i detta hänseende var aktuell i samband med lagstiftningen om deldom m. m. vid 1952 års riksdag, men den fick då anstå (se prop. 1952:52 s. 47). Man kan icke bortse från att olägenheter är förbundna med en ordning, som tillåter betydande investeringar innan tillståndsfrågan prövats. Oavsett i vad mån den tillståndsprövande myndigheten vid sitt avgörande av frågan om ett företags tillåtlighet påverkas av skedda investeringar, måste otvivelaktigt ställningstagandena i fråga om en anläggnings utformning röna inverkan av åtgärder som i förväg vidtagits på land och varigenom byggnadsplanen i praktiken blivit låst. Starka skäl talar alltså för att lagstiftningen kompletteras på denna punkt. Delade meningar råder heller knappast om det principiellt riktiga i förslaget. Den kritik som framförts, bl. a. från norrländska vattenkraftutredningen, har fastmera gällt de praktiska konsekvenserna av förslaget. Man har därvid särskilt betonat risken för allvarliga förseningar vid utbyggnaderna. Jag vill emellertid erinra om att vattendomstolsorganisationen under senare år utbyggs i mycket betydande omfattning. Detta har lett till att kraftintressenterna numera självmant iakttar försiktighet i detta avseende (se såvitt angår statliga kraftutbyggnader 1959 års statsverksproposition bil. 27 s. 118). Farhågor för betydande förseningar vid utbyggnaderna torde knappast behöva hysas, i varje fall ej om en förbudsbestämmelse av ifrågasatt innebörd göres tillämplig endast på mera omfattande arbeten på den anläggning varom är fråga. Jag vill därför förorda att en bestämmelse med det angivna syftet upptages i lagen. Den bör lämpligen införas i 2 kap. 20 §.

Norrländska vattenkraftutredningen har såsom i det föregående anmärkts ifrågasatt en ändring i bestämmelserna i 2 kap. 11 § vattenlagen om skydd för flottningsintresset i vattenmålen. Syftet med förslaget, som motiverats med den pågående övergången från flottning till biltransport, har varit att möjliggöra beslut av vattendomstol om virkestransporter i annan form än flottning. Vid remissbehandlingen av utredningens betänkande har från några håll betonats, att skogsbrukets transportväsen för närvarande är under snabb utveckling. I samband därmed har man även erinrat om den transportutredning som utföres inom näringslivet under samverkan med flottningföreningar, forskningsinstitutioner och företrädare för praktiskt skogsbruk. Enligt vad jag inhämtat kan denna utredning beräknas bli slutförd inom den närmaste tiden. De uppgifter och förslag i fråga om skogsbrukets transportförhållanden och flottningens framtida ställning som därigenom kan väntas bli framlagda synes mig höra avvaktas, innan ifrågavarande förslag upptages till prövning.

I anslutning till norrländska vattenkraftutredningens förslag har ett par remissorgan förordat att det skydd som genom 2 kap. 11 § vattenlagen beredes allmän farled och allmän flottled skall utsträckas att omfatta även de flyttningstvågar som samerna av ålder brukat använda. Som jag förut framhållit bör renskötselnäringens ställning i vattenmålen stärkas genom viss

jämkning av bestämmelserna i 2 kap. 3 § andra stycket. Att meddela särskilda föreskrifter beträffande flyttningsvägarna synes under sådana omständigheter icke påkallat.

Från naturskyddshåll har framförts förslag avseende initiativrätt för kronan och kommun att i vattenområde tvångsvis genomföra åtgärder till befrämjande av vissa allmänna intressen. Sådan initiativrätt föreligger redan nu enligt 2 kap. 9 § vattenlagen såvitt angår åtgärder till fiskets främjande. Förslaget innebär att denna rätt skall omfatta en vidgad grupp av allmänna intressen. Jag kan i princip tillstyrka detta förslag, som icke mött några invändningar vid remissbehandlingen. Till detaljutformningen återkommer jag i den speciella motiveringen vid 2 kap. 9 §.

Det förslag om ändring i bestämmelserna om kungsådra i 1 kap. 6 § vattenlagen, som framförts i detta sammanhang, har jag ej ansett mig böra tillstyrka.

Frågan om rättegångskostnader i vattenmål har upptagits av norrländska vattenkraftutredningen, som förordat en förbättring av sakägarnas ställning dels i fråga om förhållandet mellan sakägaren och hans rättegångsombud och dels i vad angår kostnaderna i vattenöverdomstolen och högsta domstolen.

I det förstnämnda hänseendet innebär utredningens förslag, att rättegångsombud skall vara skyldigt att åtnöjas med det belopp, som domstol ålagt sökanden att betala samt att sakägaren alltså icke skall behöva ersätta sitt ombud med egna medel. Detta förslag har mött kritik från flera håll, och jag är ej heller för egen del beredd att biträda detsamma.

Beträffande sakägarnas rätt till ersättning för rättegångskostnader i överinstanserna gäller, som förut anmärkts, samma regler för vattenmålen som för vanliga rättegångsmål. Tappande part i den högre instansen blir därigenom i princip skyldig att ersätta motpart dennes kostnader därstädes och får dessutom stå sina egna. Enligt utredningens förslag skall sökandepart i vattenmål städse svara för sina egna kostnader oberoende av i vilken instans processen förts eller den utgång målet fått. Sakägare skall enligt förslaget liksom för närvarande få gottgörelse för sina kostnader i överinstansen, om han vinner målet, men eljest själv stå för desamma. Vid remissbehandlingen av detta förslag har man från flera håll uttalat sig för en reglering i överensstämmelse med expropriationslagens bestämmelser, som innebär att den mot vilken ett expropriationsförfarande riktas i princip är berättigad till ersättning för sina kostnader såväl vid expropriationsdomstol som i överinstanserna. Å andra sidan har vissa remissorgan, däribland vattenöverdomstolen, gjort gällande att en regel som befriar tappande sakägare från skyldighet att gottgöra sökanden dennes kostnader i högre rätt kan föranleda obefogade överklaganden. Även jag ställer mig tveksam till en lösning av frågan i överensstämmelse med reglerna i expropriationslagen. Beaktas bör, att riksdagen nyligen uttalat sig för en uppmjukning av expropriationslagens regler i ämnet till den exproprierandes förmån (se tredje lagutskottets utl. 1959: 19). Utredningens förslag synes emellertid något för

restriktivt gentemot sakägarna. Jag vill för egen del föreslå, att frågan löses efter mönster av den föreskrift om kostnaderna i hovrätt och högsta domstolen, som 1957 infördes i lagen den 1 december 1950 om ersättning för mistad fiskerätt m. m.¹ För vattenmålens del skulle detta innebära, att sökanden i princip skall vidkännas sina egna kostnader liksom sådana kostnader som åsamkas motpart genom att sökanden fullföljt talan. Sakägare som själv klagat och tappat skall däremot bära sin egen kostnad i överinstansen. Förbehåll bör givetvis göras för rättegångsmissbruk o. dyl.

Jag är icke beredd att upptaga det i ett remissyttrande framförda förslaget om sådan lagändring till förmån för sakägare i flottledsmål, att rättegångskostnaderna vid vattendomstol i sådana mål blir att bedöma enligt den i 11 kap. 65 § första stycket angivna huvudregeln.

Såsom framgår av förut lämnad redogörelse har i samband med frågorna om vattenlagens tillåtlighets- och tillståndsbestämmelser aktualiserats spörsmål om vissa andra jämkningar och kompletteringar i vattenlagen. Härom hänvisas till den speciella motiveringen; jag vill emellertid redan i detta sammanhang beröra några av dessa spörsmål.

Naturskyddsföreningen har förordat, att stadgandet i 2 kap. 2 § därom, att vattenbyggnad skall göras så att ändamålet må utan oskäligen kostnad vinnas med minsta intrång för annan, skall jämkas, varvid ordet »annan» skulle utbytas mot »allmänna och enskilda intressen». Syftet med en sådan ändring skulle vara att understryka vad som enligt motiven till vattenlagen redan gäller, nämligen att paragrafen är tillämplig i fråga om alla den byggande motstående intressen, vare sig dessa är av allmän eller enskild natur. Ändringen, som skulle kräva jämkningar även i åtskilliga andra paragrafer i vattenlagen, synes kunna undvaras. Icke heller anser jag mig kunna biträda naturskyddsföreningens förslag om upptagande av ett nytt andra stycke i 2 kap. 2 §, där naturskyddssynpunkterna särskilt framhålls.

Från Norrbygdens vattendomstol jämte ett par andra håll har framförts förslag om skärpta bestämmelser om straff för olaga byggande i vatten. Ett liknande förslag har tidigare varit föremål för övervägande (se prop. 1954: 23 s. 71). Föredragande departementschefen ställde sig då avvisande till förslaget. Anledning saknas att nu intaga en annan hållning. Vidare har länsstyrelsen i Västerbottens län upptagit spörsmålet om de olägenheter som är förknippade med förhandsuppgörelser i vattenmål. Även i detta avseende vill jag hänvisa till tidigare ställningstagande (prop. 1952: 52 s. 96).

III. Specialmotivering till lagförslaget

I enlighet med de synpunkter som i det föregående anförts har inom justitiedepartementet upprättats förslag till lag om ändring i vattenlagen. Beträffande de särskilda stadgandena i detta förslag får jag, utöver vad som framgår av den tidigare framställningen, anföra följande.

¹ Jfr prop. 1957: 191 s. 31 f.

2 KAP.

3 §.

Gällande rätt. I första stycket av denna paragraf återfinnes den förut berörda bestämmelsen om viss relation mellan nytta och skada såsom förutsättning för tillåtlighet. Nyttan av åtgärden skall efter avdrag av byggnadskostnaden uppgå till tre gånger värdet av skadan å åker och äng samt två gånger värdet av skadan på annan egendom. I byggnadskostnaden skall inräknas det belopp, vartill skadan och intrånget å den byggandes egendom skattas.

I andra stycket behandlas vissa fall, då byggande i vatten ej får — utan särskilt dispensförfarande — komma till stånd, även om den i föregående stycke angivna matematiska relationen mellan nytta och skada föreligger. I första punkten nämnes, att ett avsevärt antal bofasta personer skulle berövas sina bostäder, eller att större fabrik eller annan anläggning, varav många har uppehälle, måste nedläggas eller dess drift väsentligt inskränkas, eller att odlad jord till en efter ortsförhållandena betydande omfattning skulle sättas under vatten eller eljest väsentligt skadas, eller att fiskerinäring av större betydelse skulle lida väsentligt förfång. Enligt andra punkten kan byggandet hindras, om det skulle förorsaka sådan bestående ändring av naturförhållandena, varigenom väsentligt minskad trevnad för närboende eller betydande förlust för landets djurvärld eller växtvärld är att befara.

Tredje stycket innehåller bestämmelse om befogenhet för Kungl. Maj:t att utan hinder av bestämmelserna i första och andra styckena meddela tillstånd till ett företag, om det är av synnerlig betydelse för orten eller eljest från allmän synpunkt.

Naturskyddsföreningens förslag och yttrandena däröver. I enlighet med vad som angivits i den allmänna motiveringen föreslår naturskyddsföreningen en bestämmelse i paragrafens andra stycke därom, att företag som medför betydande förlust för landskapsbilden ej må komma till stånd. Föreningen framhåller, att tillkomsten av ett starkt förfulande regleringsmagasin medför betydande förlust för landskapsbilden. Dessutom bör enligt förslaget i lagtexten nämnas annan avsevärd olägenhet för landsdelen. Härmed åsyftas i främsta rummet att en del av landskapet, som skulle kunnat reserveras för turistnäringen eller som har särskild betydelse ur rekreationssynpunkt för befolkningen, blir i avsevärd mån skadad ur dessa synpunkter. Slutligen föreslås att i lagrummet nämnes som hinder mot ett företag, att eljest betydande förlust är att befara ur naturskyddssynpunkt, såsom för djur- eller växtvärlden. Betydande förlust för djur- eller växtvärlden nämnes visserligen redan nu. Lydelsen bör emellertid, framhåller föreningen, bättre svara mot de vidare aspekter som numera anlägges på naturvården.

Kammarkollegiet förklarar sig i sak icke ha något att invända mot uttrycket »betydande förlust för landskapsbilden». Enligt kollegiets mening

torde dock verkningarna av tillägget icke bli så betydande. För att ett vattenbyggnadsföretag skall bli av något värde måste ofta ingrepp av förfulande art tyvärr företagas. Man torde dock kunna hoppas, att bestämmelsen kommer att göra det lättare att åvägabrunga önskvärda modifikationer i företagets utformning. Bestämmelsen kan också bli av värde när förfulningen skulle träffa ett landskap med utpräglade skönhetsvärden av särskild betydelse för turist- eller friluftslivet. *Vattenöverdomstolen* föreslår — för uppnående av överensstämmelse med ordalagen i 20 § naturskyddslagen — att uttrycket »förlust för landskapsbilden» ersättes med »skada på landskapsbilden». *Västerbygdens vattendomstol* framför såsom alternativa förslag »försämring av landskapsbilden», »förlust i landskapsbilden» och »förfulning av landskapsbilden». *Landsantikvarien i Norrbottens län* föreslår, med instämmande av *länsstyrelsen i samma län*, formuleringen »betydande omgestaltning av landskapsbilden».

Vad angår det i naturskyddsföreningens förslag använda uttrycket »annan olägenhet för landsdelen» anför *kammarkollegiet* — med anknytning till föreningens uttalande, att härmed i främsta rummet åsyftas att del av landskapet, som har betydelse för turistnäringen eller för befolkningens rekreation, skall kunna reserveras — att den bakomliggande tanken synes kollegiet riktig men att en bättre lösning skulle kunna erhållas genom en särskild lagstiftning om reservat för turist- och friluftslivet. Det använda uttrycket är till sin innebörd så osäkert, att kollegiet ifrågasätter dess lämplighet för lagtext. Särskilt är betydelsen av ordet »landsdelen» oklar. *Naturskyddsrådet i Gävleborgs län* förklarar sig förutsätta, att i uttrycket »annan avsevärd olägenhet för landsdelen» inbegripes även olägenheter av sanitär art. Som exempel på sådana olägenheter, som icke bör vara tillåtliga, nämner naturskyddsrådet, att avloppsledningarna mynnar ut i en efter reglering torr-lagd älvfåra, något som medför starkt obehag för befolkningen.

I fråga om uttrycket »eller eljest betydande förlust ur naturskyddssynpunkt, såsom för djur- eller växtvärlden» anför *kammarkollegiet*, att det i den gällande lydelsen begagnade uttrycket »betydande förlust för landets djur- eller växtvärld» icke inbegriper t. ex. geologiska bildningar av särskilt intresse. Kollegiet har icke något att erinra mot avsikten med förslaget — att vidga skyddet i överensstämmelse med ett modernare naturskyddsbegrepp — men vill ifrågasätta, om ej lagtexten skulle vinna på att exemplifieringen uteslutes och att förklaring till vad naturskydd får anses innebära i stället lämnas i motiven.

Länsstyrelsen i Norrbottens län hemställer att i förevarande bestämmelse uttryckligen nämnes renskötsel av betydande omfattning och annat näringsfång av större vikt. Det kan nämligen, framhåller länsstyrelsen, finnas andra förvärvskällor än fabriksrörelse, jordbruk och fiske, som kan lida allvarliga skador genom ett reglerings- eller kraftverksföretag. För ett uttryckligt omnämnande av renskötseln uttalar sig även *Norrlands naturvårn* och *Svenska samernas riksförbund*.

Norrländska vattenkraftutredningens betänkande och yttrandena däröver.

Utredningen förordar, såsom framgår av den allmänna motiveringen, att andra stycket kompletteras med bestämmelser som dels stärker skyddet för naturen och dels beaktar de indirekta verkningarna för bygd och befolkning genom utbyggnadsföretagen. I det förra hänseendet förklarar sig utredningen icke ha något att erinra mot att en bestämmelse i huvudsak enligt naturskyddsföreningens förslag intages i vattenlagen. Den jämkningen bör dock företagas, att orden »annan avsevärd olägenhet för landsdelen» utgår. För närvarande beaktas i vattenlagen rikets, bygdens och de enskilda saksägarnas intressen. Att därjämte tillskapa ett landsdelens intresse anser utredningen icke lämpligt. Utredningen föreslår, att andra punkten av paragrafens andra stycke ändras därhän, att sådant hinder varom stadgas i lagrummet skall anses föreligga även då betydande förlust för landskapsbilden eller med hänsyn till naturskyddet i övrigt är att befara. Bestämmelsen om indirekta verkningar bör intagas i styckets första mening efter orden »väsentligt förfång» och givas lydelsen »eller att befolkningen eljest får sina levnadsförhållanden väsentligt försämrade».

Vetenskapsakademiens naturskyddskommitté anser bestämt, att uttrycket »betydande förlust för landets djur- eller växtvärld» måste bibehållas. Vid formuleringen bör beaktas, att det som kräver hänsyn ej är naturskyddet utan naturen själv. Kommittén förordar därför att i lagrummet skall nämnas betydande förlust för djur- eller växtvärlden eller för naturen i övrigt.

Departementschefen. I enlighet med vad jag anfört i den allmänna motiveringen bör uppräkningspunkten i denna paragrafs andra stycke av de allmänna intressen, som ej utan sådant prövningsförfarande som omförmäles i tredje stycket får trädas för när, kompletteras i vissa avseenden.

I andra styckets första punkt bör jämte fiskerinäring nämnas annan näring av större betydelse. Som förut nämnts kommer med en sådan ändring bl. a. de renskötande samernas intressen att inbegripas i stadgandet.

I samma punkt bör vidare, med tanke särskilt på de betydande indirekta verkningar för bygden som ett vattenbyggnadsföretag kan medföra, nämnas det fallet, att befolkningen eljest får sina levnadsförhållanden väsentligt försämrade.

Beträffande de intressen som avhandlas i andra styckets andra punkt bör jämkningar ske med hänsyn till nutida uppfattning om naturvård. Den moderna naturvården eftersträvar ur vetenskapliga, kulturella, estetiska, sociala och ekonomiska synpunkter att för framtiden bevara den levande naturen och landskapsbilden.¹ Det synes ej erforderligt att formulera lagtexten så, att i densamma vissa grenar av naturskyddet — t. ex. skyddet för landskapsbilden eller för djur- eller växtvärlden — särskilt framhålls. Den tillståndsbefrivande myndigheten bör beakta alla betydande ingrepp i naturen, vartill en tillämnad vattenbyggnad kan befaras leda. I stadgandet torde alltså böra angivas de fall, då genom byggande i vatten skulle förorsakas sådan bestående ändring av naturförhållandena, varigenom väsentligt minskad trev-

¹ Jfr SOU 1951:5 s. 72 och 73 samt prop. 1952:188 s. 35.

nad för närboende eller betydande förlust ur naturskyddssynpunkt är att befara. Det har även framförts förslag, att »annan avsevärd olägenhet för landsdelen» skall nämnas särskilt. Detta uttryck synes dock alltför obestämt och omfattande, och jag anser mig ej kunna förorda att det upptages i lagtexten.

Med anledning av föreslagen ändring i 20 § torde tredje stycket av förevarande paragraf få jämkas i redaktionellt hänseende.

9 §.

Gällande rätt. Enligt 2 kap. 9 § första stycket i dess gällande lydelse äger kronan, kommun eller hushållningssällskap rätt att i eller invid vattendrag, där till följd av naturförhållandena eller uppförd byggnad fiskens upp- eller nedgång hindras, för fiskens framkomst anordna särskild fiskväg eller eljest vidtaga anstalter för fiskets befrämjande ävensom taga i anspråk det vatten, som för ändamålet erfordras. Beträffande sådant företag skall gälla vad som är föreskrivet om byggande i vatten; dock utgör bestämmelserna i 3 § första stycket icke hinder för sådant företag, om ej genom företaget synnerligt men tillskyndas den, som äger råda över vattnet, eller annan. De sagda bestämmelserna äger enligt andra stycket i 9 § motsvarande tillämpning i fråga om utvidgande eller förbättrande av befintlig fiskväg eller annan anordning till fiskets befrämjande.

Naturskyddsföreningens förslag och yttrandena däröver. Såsom redan berörts i redogörelsen för förslagets huvudgrunder har naturskyddsföreningen förordat, att den i förevarande paragraf stadgade initiativrätten för kronan och kommun skall utsträckas till en allmän rätt att låta utföra åtgärder, som finnes önskvärda för att befrämja djur- eller växtlivet eller motverka olägenheter ur naturskydds- eller hälsosynpunkt. Till närmare utveckling av sitt förslag anför föreningen:

Det synes ej uteslutet att kronan enligt stadgandet i dess nu gällande lydelse må påkalla höjning av vattenståndet i en sänkt sjö, om det är behövt för att återställa fisket. En sådan åtgärd kan emellertid vara påkallad även för att återställa fågellivet, vare sig fråga är om jaktbara fåglar eller andra icke matnyttiga. I vissa fall är det nödvändigt att bibehålla vattenståndet vid en viss nivå och sålunda förekomma en uttorkning som kan medföra katastrofala verkningar. Men även det omvända kan temporärt vara nödvändigt. En tillfällig urtappning kan vara av stor betydelse för bibehållande av en sjö i önskvärt tillstånd, om man ser frågan på längre sikt. För viss uppdämning eller urtappning kräves att tillgång finnes till en damm med vilken vattenståndet kan regleras.

Åtgärder av nu antytt slag är önskvärda icke blott med hänsyn till fiske-tillgång och djurlivet i övrigt. De kan även vara av stor praktisk betydelse ur hälsosynpunkt för att eliminera verkningarna av igenväxning och motverka stank m. m. Till sist kan nämnas att om man efter ett företags genomförande på grund av ändrad uppfattning eller eljest finner att företaget är intolerabelt ur allmän synpunkt — t. ex. därför att det åstadkommer vantrevnad — bör möjlighet finnas att jämka meddelade föreskrifter.

Utan att här tages ståndpunkt till vad som kan och bör göras med Hornborgasjön och Tåkern må endast framhållas att i förra fallet en höjning av

vattenståndet är i hög grad önskvärd ur naturskyddssynpunkt och måhända, kombinerad med invallningar, skulle kunna visa sig ekonomiskt lönsam genom förbättring av fisket. Beträffande Tåkern har förslag väckts om tillfällig torrläggning för att undanröja vissa aktuella olägenheter.

Initiativrätt i nu förevarande fall bör tillkomma kronan och kommun. Däremot kan det ej komma i fråga att hushållningssällskap skulle ha någon initiativrätt ur allmän naturskydds- eller hälsosynpunkt.

Förslaget har i föreningens promemoria utformats så, att i ett nytt tredje stycke upptagits ett stadgande, innebärande att kronan och kommun skall äga rätt att enligt vad i första stycket är stadgat utföra åtgärd, som finnes önskvärd för att befrämja djur- eller växtlivet eller motverka olägenheter ur naturskydds- eller hälsosynpunkt, såframt åtgärden ej medför skada eller olägenhet, som står i missförhållande till nyttan.

Såsom framgår av redogörelsen för förslagets huvudgrunder har naturskyddsföreningens förslag på denna punkt genomgående blivit i princip tillstyrkt i remissyttrandena.

Vad angår detaljutformningen av förslaget finner *vattenöverdomstolen* den föreslagna lagtexten oklar beträffande räckvidd och innebörd. *Vattenöverdomstolen* anför:

Med den genom orden »enligt vad i första stycket är stadgat» meddelade hänvisningen synes närmast åsyftas att även för där avsedda företag skall gälla vad angående byggande i vatten finnes föreskrivet. I fråga om tillåtligheten av företag enligt 9 § i dess nuvarande lydelse gäller att, om genom det samma synnerligt men tillskyndas den som äger råda över vattnet eller annan, bestämmelserna i 3 § första stycket skall tillämpas; uppkommer icke sådant men, erfordras däremot icke tillåtlighetsbedömning enligt sistnämnda lagrum. I vilken mån dessa tillåtlighetsbestämmelser åsyftas bli ersatta av villkorsbestämningen »såframt åtgärden ej medför skada eller olägenhet som står i missförhållande till nyttan» framgår icke otvetydigt av den föreslagna lagtexten. Ett förtydligande härutinnan får anses önskvärt, desto hellre som enligt uttalanden i motiveringen det kan bli fråga om så betydande åtgärder som återgång till naturliga förhållanden beträffande företag som från allmän synpunkt är intolerabla eller sänkning av vattenståndet i en uppdamd sjö.

Vattenöverdomstolen finner det vidare vara systematiskt mindre lämpligt att bland de till skydd för fiske i 8—10 §§ i olika hänseenden meddelade reglerna inflicka en bestämmelse till befrämjande av allmänna intressen av helt annan natur. Det föreslagna tilläggsstadgandet torde hellre böra utformas till en självständig paragraf efter nuvarande 12 §.

Kammarkollegiet föreslår att hänvisningen till första stycket av paragrafen ersättes med följande formulering: »Kronan eller kommun äge ock rätt att i eller invid vattendrag eller sjö utföra åtgärd, som finnes önskvärd för att motverka olägenheter med avseende å allmänna hälsovården eller naturskydd och landskapsvård ävensom att för ändamålet taga i anspråk erforderlig vattenmängd, såframt etc. . . .»

Länsstyrelsen i Jämtlands län anser det möjligt att även andra än i pro-

memorian angivna intressen kan behöva tillgodoses genom en lagändring på denna punkt. Så kan t. ex. fallet tänkas vara beträffande intressen, som för-
anledes av eller äger samband med bebyggelseutvecklingen. *Länsstyrelsen i Kronobergs län* uttalar, att initiativrätten bör utformas så att möjlighet
även beredes att efter torrläggning återställa sjöar i tidigare skick eller att
eljest vidtaga sådana åtgärder med dem, som kan befinnas erforderliga till
främjande av viktiga intressen. *Blekinge läns hushållningssällskaps förvalt-
ningsutskott* uttalar, att formuleringen av förslaget icke är tillfredsställande,
enär hushållningssällskap enligt detsamma väl skulle äga föreslå åtgärder
till fiskets främjande men däremot icke åtgärd, som finnes önskvärd för att
befrämja djur- eller växtlivet. *Svenska vattenkraftföreningen* finner uttryc-
ket »befrämja djur- eller växtlivet» väl obestämt och i behov av förtydligande.

Departementschefen. Jag har redan i den allmänna motiveringen i princip
uttalat min anslutning till förslaget om utvidgning av den initiativrätt, som
enligt 9 § föreligger för kronan m. fl. Förslaget innebär, att kronan eller
kommun skall få rätt att utföra åtgärd som finnes önskvärd för att be-
främja djur- eller växtlivet eller motverka olägenheter ur naturskydds- el-
ler hälsosynpunkt. Gentemot uttrycket »befrämja djur- eller växtlivet» kan
anmärkas, att det är alltför vidsträckt och obestämt och kan uppfattas så-
som innefattande åtgärder, vilka det föreslagna stadgandet icke avser att
främja. Jag vill därför förordna att detta uttryck får utgå och att stadgan-
det begränsas till åtgärder som finnes önskvärda ur naturskydds- eller häl-
sosynpunkt. I den mån behov föreligger att tillgodose andra allmänna in-
tressen torde det vara tillfyllest med de möjligheter som erbjudes enligt
expropriationslagstiftningen. I nära överensstämmelse med vad som föreskri-
ves i stadgandets gällande lydelse bör åtgärden få vidtagas i eller invid vat-
tenområde och för ändamålet erforderligt vatten få tagas i anspråk.

Vad angår villkoren för att den nya initiativrätten skall få tagas i anspråk
bör liksom enligt den nuvarande avfattningen av 9 § reglerna om byggande i
vatten i princip vara tillämpliga. För närvarande gäller i detta hänseende
det undantaget att bestämmelserna i 2 kap. 3 § första stycket icke utgör
hinder för företaget, om ej genom detsamma synnerligt men tillskyndas vat-
tenägaren eller annan. Motivet för denna undantagsregel torde vara, att fö-
retag varom här är fråga ofta är av den beskaffenhet att det ej kan till sitt
värde direkt uppskattas i penningar. Detta torde i regel komma att vara
fallet även beträffande sådana åtgärder som avses med den nya initiativ-
rätten, varför ett motsvarande undantag bör gälla jämväl i fråga om denna.
Om emellertid, såsom är avsett, uppställs det villkoret för utnyttjande av
initiativrätten, att åtgärden ej får medföra skada eller olägenhet som står
i missförhållande till nyttan, synes tillämpningen av 2 kap. 3 § första stycket
kunna uteslutas utan det i den gällande lydelsen upptagna förbehållet för det
fall att synnerligt men tillskyndas vattenägaren eller annan. För att icke
i onödan komplicera bestämmelserna torde de grunder som sålunda kommer

att gälla för den nya initiativrätten böra göras tillämpliga på den tvångsrätt som redan föreligger enligt den gällande lydelsen av 9 §.

Med den utformning som den nya initiativrätten erhåller torde den bl. a. bereda möjlighet att med hänsyn till naturskyddet eller hälsovårdsintressen återställa en i torrläggningssyfte sänkt sjö i dess tidigare skick. Den omständigheten att tillstånd till sänkningen erhållits genom laga kraftvunnet beslut utgör icke hinder mot utövande av initiativrätten, men ersättning skall givetvis utgå till den som lider intrång i den rätt han äger enligt sänkningstillståndet.

I enlighet med det framlagda förslaget torde lagändringen kunna ske genom komplettering av 9 §. Den omständigheten att denna paragraf ingår i en grupp av bestämmelser (8—10 §§), som för närvarande handlar blott om åtgärder med hänsyn till fisket, synes ej utgöra något hinder mot en sådan komplettering. Paragrafen torde nu få redaktionellt omarbetas. Såsom första stycke i paragrafen kan lämpligen upptagas de bestämmelser som för närvarande ingår i första stycket första punkten och andra stycket. Den nya initiativrätten för kronan och kommun torde få regleras i ett nytt andra stycke och den i nuvarande första stycket andra punkten upptagna hänvisningen till reglerna om byggande i vatten kan efter erforderlig omarbetning upptagas i ett tredje stycke.

12 §.

Gällande rätt. I denna paragraf stadgas i den gällande lydelsen, första stycket, att det ej är tillåtet att bygga i vatten så, att menlig inverkan på klimatet eller allmänna hälsotillståndet vållas eller eljest allmänna intressen i avsevärd mån förnärmas. I andra stycket föreskrives att, om naturminnesmärke ej är i laga ordning fridlyst, likväl bör till bevarande därav vid byggande i vatten vidtagas sådana anordningar, som utan att för företaget medföra kostnader av betydelse må anses för ändamålet lämpliga. Det må anmärkas, att naturminnesmärken numera, enligt 1952 års naturskyddslag, betecknas såsom naturminnen.

Naturskyddsföreningens förslag och yttrandena däröver. Naturskyddsföreningen anför i sin promemoria beträffande förevarande paragraf:

Av motiven till lagrummet framgår att fornminnen och fridlysta naturminnesmärken (numera betecknade naturminnen) är skyddade, i den mån ej tillstånd i särskild ordning gives till rubbande därav. Det torde också vara tydligt att andra i särskild ordning givna föreskrifter (t. ex. om fredande av nationalpark) icke får åsidosättas genom vattenlagen. Vattenlagen upphäver alltså icke annan lagstiftning som gäller till skydd för kulturella eller andra särskilda värden.

Uppenbarligen skall även naturskyddsintresset beaktas vid tillämpning av första stycket i 12 § (jfr 4 kap. 13 §). I 12 § stadgas att det ej må byggas i vatten så att menlig inverkan på klimatet eller på allmänna hälsotillståndet vållas eller eljest allmänna intressen i avsevärd mån förnärmas. Enligt andra stycket gäller, att om naturminnesmärke ej är i laga ordning fridlyst, bör likväl till bevarande därav vid byggande i vatten vidtagas sådana anord-

ningar som utan att för företaget medföra kostnader av betydelse må anses lämpliga för ändamålet. I motiven framhålles att de kostnader som företagaren må vidkännas förutsättes vara utan nämnvärd betydelse i förhållande till de med företaget eljest förenade utgifterna.

Utgifterna för naturminnen har enligt nuvarande lydelsen av 12 § hållits inom en mycket blygsam kostnadsram. Endast kostnader utan betydelse påläggas företagaren. Detta strider i själva verket mot den viktiga 2 §, där det talas om oskäligen kostnad såsom gräns. Tydligt bör denna gräns gälla även i 12 §:s fall. I själva verket torde företagarna numera regelmässigt ställa sig förstående till önskemål av ifrågavarande natur. I övrigt bör vissa redaktionella jämkningar vidtagas.

Enligt föreningens förslag skall andra stycket erhålla den avfattningen, att det såvitt angår särskilda naturminnen skall iakttagas att, även om de ej blivit i laga ordning fridlysta, till bevarande därav vid byggande i vatten bör vidtagas sådana anordningar som utan oskäligen kostnad må anses för ändamålet lämpliga.

Vattenöverdomstolen ifrågasätter riktigheten av naturskyddsföreningens uttalande, att vid tillämpningen av 12 § första stycket även naturskyddsintresset skall beaktas. *Vattenöverdomstolen* anför:

Vid föredragning inför lagrådet av 1917 års vattenlagsförslag såvitt det avser förevarande stadgande upplyste föredraganden — sedermera justitierådet Gärde — att i vattenlagar av senare datum ofta funnes intagen bestämmelse att vid företags utförande landskapets naturskönhet såvitt möjligt skulle bevaras, och han tillade att berörda intresse i viss mån tillgodosåges genom det i 3 § andra stycket föreskrivna skyddet för landets djur- eller växtvärld. Andra vid samma föredragning gjorda uttalanden ger belägg för den tolkningen att sådana allmänna intressen för vilka särskilda skyddsbestämmelser finnes i tidigare paragrafer i 2 kap. — särskilt de i 3 § andra stycket omnämnda — icke omfattas även av bestämmelsen i 12 § första stycket. *Vattenöverdomstolen* har i sin praxis anslutit sig till denna tolkning. Frågan är av vikt, enär skyddet för de av 12 § första stycket omfattade allmänna intressena är starkare än det som uppställs i 3 § andra stycket. Det i 12 § första stycket stadgade förbudet kan nämligen icke — annat än i fråga om de i 4 kap. 13 § avsedda vattenregleringsföretagen — omintetgöras genom medgivande av Konungen i statsrådet. Det ökade skydd för naturskyddssynpunkterna i alla dess former som åsyftas med ändringsförslaget beträffande 3 § andra stycket andra punkten måste enligt *vattenöverdomstolens* förmenande i själva verket vara grundat på förutsättningen att stadgandet i 12 § icke äger tillämpning å naturskyddsintresset; skäl för nyssnämnda ändringsförslag skulle eljest knappast föreligga.

I fråga om andra stycket i paragrafen anför *vattenöverdomstolen*, att det torde vara obesträtt att vattenbyggnadsföretag icke får genomföras, om det skulle leda till förstöring av fridlyst naturminne eller eljest innebära ett åsidosättande av de i samband med fridlysningsmeddelade föreskrifterna. Åt lagtexten bör därför givas sådan lydelse att därav — såsom av stadgandet i dess nuvarande avfattning — framgår att detta avser allenast naturminne som ej blivit i laga ordning fridlyst.

Norrländska vattenkraftutredningens betänkande och yttrandena däröver. I fråga om denna paragraf betonar utredningen, att de intressen som däri

åsyftas, tillerkänts ett starkare skydd än det, som lämnas i 3 § andra stycket. Kungl. Maj:t äger nämligen icke dispensera från förbudet i 12 § på sätt som kan ifrågakomma beträffande 3 § andra stycket. I fråga särskilt om vattenbyggnaders inverkan på klimatet framhåller utredningen, att domstolarna i regel brukar tillkalla särskild sakkunnig. Enligt redovisade resultat förefaller det enligt utredningen, som om den inverkan utbyggnadsföretagen må ha haft på klimatet i Norrland endast ägt begränsad, lokal karaktär.

Vattenfallsstyrelsen och *Svenska vattenkraftföreningen* anser, att bestämmelsen i första stycket av förevarande paragraf till skydd mot menlig inverkan på klimatet är alltför sträng samt att möjlighet till dispens — efter prövning av Kungl. Maj:t — från det i paragrafen stadgade ovillkorliga förbudet bör finnas för det fall att företagens inverkan i förevarande hänseenden ej är större än att den i betraktande av företagens betydelse ur allmän synpunkt bör kunna godtagas. Enligt kraftindustriens mening bör stadgandet överflyttas till 3 § andra stycket.

Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut framhåller, att regleringarnas och kraftverkens inverkan på klimatet enligt institutets undersökningar enbart har lokal karaktär och begränsad omfattning. Den påtagligaste verkan är att dimfrekvensen under vintern ökar, där isen efter regleringarna icke lägger sig, och minskar, där det tidigare varit öppet vatten och längs de torrlagda delarna av älvsträckorna. Frågan om klimatpåverkan beröres även av andra remissorgan, bl. a. *länsstyrelsen i Norrbottens län*.

Departementschefen. Enligt 12 § första stycket må ej så byggas i vatten, att menlig inverkan på klimatet eller på allmänna hälsotillståndet vållas eller eljest allmänna intressen i avsevärd mån förnärmas. Någon dispensmöjlighet motsvarande den som föreligger enligt 3 § finnes ej. Norrländska vattenkraftutredningen har vid sin granskning av de gällande grunderna för tillåtlighetsprövningen ej funnit anledning att förorda någon ändring i detta avseende, och jag vill även för egen del biträda denna ståndpunkt.

Naturskyddsföreningen har i sin promemoria uttalat, att vid tillämpningen av stadgandet naturskyddsintresset uppenbarligen skall beaktas. Gentemot detta uttalande har vattenöverdomstolen invänt, att sådana allmänna intressen för vilka särskilda skyddsbestämmelser finnes i tidigare paragrafer i 2 kap. ej omfattas av ifrågavarande stadgande. Jag anser mig ej ha anledning att närmare ingå på detta tolkningsspörsmål, som torde få ankomma på rättstillämpningen. Under alla förhållanden är det givet, att möjligheten att lämna medgivande till byggnad enligt 2 kap. 3 § tredje stycket bör utnyttjas med stor försiktighet, såvitt ett i andra stycket av samma paragraf omförmålt allmänt intresse av stor betydenhet skulle genom företaget lida ett särskilt svårt intrång.

Vad angår 12 § andra stycket innebär naturskyddsföreningens ändringsförslag i sak, att den i nuvarande avfattningen angivna kostnadsramen för åtgärder till bevarande av icke fridlysta naturminnen något vidgas. För-

slaget har icke mött några invändningar i remissyttrandena, och även jag vill biträda detsamma. I fråga om paragrafens avfattning i övrigt är det såsom vattenöverdomstolen anmärkt klart, att det icke är erforderligt att giva någon bestämmelse om sådana naturminnen som är i laga ordning fridlysta, utan stadgandets syfte är att bereda skydd åt område eller föremål som är av märklig beskaffenhet, ehuru det ej blivit fridlyst. Eftersom — med naturskyddslagens terminologi — något naturminne strängt taget ej föreligger förrän fridlysning skett, torde uttrycket »naturminne» ej böra användas i lagtexten. Givet är, att stadgandet bör äga tillämpning på ett naturföremål som är av märklig beskaffenhet, även om länsstyrelsen skulle ha avslagit ansökan om fridlysning. Avslaget behöver ej ha föranletts av att området ej ansetts skyddsvärt utan kan ha berott exempelvis på att en fridlysning skulle innebära alltför stort intrång i ägarens dispositionsrätt till fastigheten. Över huvud ankommer det på vattendomstolen att pröva i vad mån området är skyddsvärt, oavsett om frågan varit föremål för prövning hos länsstyrelsen eller ej.

14 §.

Denna paragraf torde få kompletteras såsom en följd av den föreslagna ändringen i 2 kap. 9 §.

20 §.

Gällande rätt. Enligt 20 § 1 mom. första stycket må ej i älv, ström, å eller större bäck arbete för uppförande eller förändrande av damm påbörjas, förrän efter ansökan i den ordning som i 11 kap. sägs vattendomstolen meddelat besked, huru och under vilka villkor arbetet må göras. Om genom annat byggande i älv, ström, å eller större bäck märkbar inverkan kan ske på vattenståndet eller vattnets lopp, gäller samma regel, såframt det ej är uppenbart att varken allmän eller enskild rätt genom byggnaden förnärmas. Enligt andra stycket erfordras jämväl — med visst undantag beträffande fiskebyggnad — domstolens prövning, om i andra fall föreligger sannolika skäl, att genom byggande i vatten allmän eller enskild rätt förnärmas.

Naturskyddsföreningens förslag och yttrandena däröver. Såsom redan berörts i anslutning till huvudgrunderna för förslaget föreslår naturskyddsföreningen, att 20 § skall kompletteras med stadgande att ingen anläggning som förutsätter senare dämmningsåtgärd i älv, ström, å eller större bäck må påbörjas utan föregående prövning. Till närmare utveckling av sitt förslag anför föreningen:

Det skall — — — icke vara tillåtet att på mark invid vattendraget — den må tillhöra företagaren eller annan — påbörja något anläggningsarbete som förutsätter att naturförhållandena i vattendraget förr eller senare ändras. Även arbeten för framdragande av väg till damm eller kraftstation är att hänföra hit, likaså utplanering för arbetarbostäder. I tydlighetens intresse har särskilt angivits att förbudet omfattar såväl anläggningar av tillfällig som anläggningar av varaktig natur. Tillstånd till åtgärder av här

avsett slag kan av domstolen meddelas först efter prövning av tillåtligheten av företaget i dess helhet (jfr 11 kap. 66 §). På grund av andra punkten i 20 § första stycket blir det nya förbudet tillämpligt även på anläggning som förutsätter annat byggande i vatten än damm.

Det kan ifrågasättas om av praktiska skäl möjlighet till undantag från förbudet bör finnas. Befogenhet att medge undantag kunde tänkas tillkomma vattenrättsdomaren. Erfarenheten av 1939 års lag om tillfällig vattenreglering synes dock ej uppmuntra till något sådant undantag.

Genom hänvisningarna i 3 kap. 2 och 26 §§ blir det föreslagna förbudet tillämpligt även på vattenreglering, vare sig den sker med eller utan tvångsdelaktighet.

Beträffande remissinstansernas ställningstagande i princip till förevarande förslag hänvisas till redogörelsen för huvudgrunderna i förslaget. Endast i ett par yttranden har upptagits frågor rörande den närmare utformningen av det ifrågasatta tillägget.

Vattenöverdomstolen anmärker, att lagtexten i förslaget icke utformats så som föreningen i motiveringen angivit såsom eftersträvat. Avsikten är att förbudet i 2 kap. 20 § 1 mom. första stycket första punkten på grund av den andra punkten i samma stycke skall bli tillämpligt även på anläggning som förutsätter annat byggande i vatten än damm, och för att detta syfte skall vinnas torde ordalagen böra ändras icke blott i första punkten utan även i styckets andra punkt. *Kammarkollegiet* anför att enligt förslaget varje åtgärd, även den obetydligaste, som förutsätter en senare dämningståtgärd, skulle vara förbjuden. Kollegiet anser det tveksamt om grunderna för stadgandet kan giva anledning till så rigorösa bestämmelser. Det avgörande är att vattendomstolarnas bedömning icke prejudiceras och detta kan knappast ske genom exempelvis förberedande vägarbeten, uppförande av förrådsbyggnader och arbetarbostäder; allt försåvitt arbetena är av förhållandevis ringa omfattning. Bestämmelserna bör antingen inskränkas till att gälla sådana arbeten, vilka kan påverka bedömningen av den blivande anläggningen, eller också bör ett dispensförfarande införas, som ger vattenrättsdomaren befogenhet att lämna tillstånd till arbeten, vilka saknar betydelse för bedömningen av den blivande dammen och uppdamningen. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* framhåller, att uppförandet av arbetarbostäder och framdragandet av vägar till ett planerat kraftstationsbygge ej i och för sig förutsätter en senare dämningståtgärd i vattendraget. Paragrafen torde i sin föreslagna lydelse ej vara tillämplig på sådana arbeten. Mot naturskyddsföreningens uppfattning anser länsstyrelsen en sådan tolkning riktig. *Naturskyddsrådet i Gävleborgs län* anför att det är av stor vikt att stadgandet får en sådan formulering, att det knappast blir möjligt att kringgå. Rådet föreslår att uttrycket »som förutsätter senare dämningståtgärd» ändras till »som kan anses utgöra förarbete till eller eljest förutsätter senare dämningståtgärd».

Norrländska vattenkraftutredningens betänkande och yttrandena däröver har såvitt avser ifrågavarande spörsmål behandlats i samband med förslagets allmänna grunder.

Departementschefen. Såsom framgår av den allmänna motiveringen föreslår jag att förprovning enligt vattenlagen skall äga rum innan någon investering av betydelse äger rum i ett företag. Ett stadgande därom bör införas i 2 kap. 20 §. Den nya bestämmelsens syfte är att motverka åtgärder som skulle kunna binda den tillståndsgivande myndigheten vid dess framtida provning. Den bör därför begränsas till att avse arbete av större omfattning. Den bör vidare gälla endast arbeten på byggnad, som utgör del av en tillämnad anläggning, såsom dammfästen, maskinstation, tilloppstunnel eller avloppskanal. Det synes sålunda ej vara anledning att under bestämmelsen hänföra arbeten på sådant, som ej är lokalt och funktionellt knutet till själva anläggningen, t. ex. arbetarbostäder och förrådsutrymmen för bygget samt upplagsplatser för byggnadsmaterial och vägar.

Då den föreslagna bestämmelsen synes böra bli tillämplig ej blott i fall som avses i första stycket av paragrafens 1 mom. utan även i andra styckets fall, torde den nya regeln böra upptagas i ett särskilt mom. som inskjutes mellan nuvarande 1 och 2 mom. I samband därmed bör nuvarande 2 mom. jämkas i redaktionellt hänseende.

31 §.

Med hänsyn till vad som föreslagits beträffande 9 § torde förevarande paragraf få kompletteras, så att det uttryckligen framgår att kronan, kommun eller hushållningssällskap kan påkalla hushållningsbestämmelser för ändamål som omförmäles i 9 §. Eftersom tillägget anknyter till 9 § är det uppenbart, att hushållningssällskap har initiativrätt allenast i den mån sådan föreligger enligt 9 §.

36 §.

Gällande rätt. I denna paragraf meddelas bestämmelser om rensning, som är erforderlig för bibehållande av vattens djup eller läge. Första stycket innehåller bestämmelser om själva rensningen. I andra stycket stadgas om uppläggande av rensningsmassorna. Om ej avsevärda olägenheter vållas därav, får massorna uppläggas på närmaste strand eller föras till lämpligt ställe i närheten. Lider markens ägare men av upplaget, skall han ha ersättning enligt de bestämmelser som meddelas i 9 kap.

Naturskyddsföreningens förslag och yttrandena däröver. Naturskyddsföreningen framhåller i sin promemoria, att ingen annan begränsning för rätt till upplag av rensningsmassor gäller än att avsevärda olägenheter ej må vållas därav. Såsom förutsättning för dylik rätt bör dock gälla, att det verkligen är påkallat att uppläggning sker på angivet sätt. Dessutom bör den rensande självfallet vara pliktig att vidtaga åtgärder för att motverka intrång i allmänna eller enskilda intressen, vare sig han lägger upplaget på egen eller annans mark. En gräns bör dock här liksom eljest gälla, nämligen att åtgärderna ej må draga oskäligen kostnad. Överensstämmelse ernås härigenom med det grundläggande stadgandet i 2 kap. 2 §. Om likväl olägenhet åsamkas markens ägare eller annan, skall givetvis ersättning utgå.

Österbygdens och Söderbygdens vattendomstolar uttalar, att en skärp-

ning av bestämmelserna i denna paragraf är välmotiverad med hänsyn till förekomna försummelser. *Vattenöverdomstolen* anmärker, att det i förslaget använda uttrycket »annan» kan, såsom framgår av förslaget till ändring av 2 kap. 2 §, giva anledning till missförstånd i riktning mot en alltför vidsträckt tolkning, som icke har stöd i vattenlagens bestämmelser. Om avsikten — såsom måste antagas — icke är att vidga kretsen av ersättningsberättigade, torde i stället efter mönster av stadgandet i 3 § första stycket kunna upptagas föreskrift av innehåll att, om men av upplaget likväl skulle uppstå, ersättning skall utgå efter ty i 9 kap. skils. *Kammarkollegiet* anför, att enligt kollegiets uppfattning massornas uppläggning numera erbjuder många problem särskilt med tanke på landskapsvården. En lagändring, som ger möjlighet för allmänna eller enskilda intressen att påkalla åtgärder till motverkande av intrång genom uppläggning av massor är därför behövlig. Däremot förefaller det tveksamt, om det är lämpligt att begränsa rätten att upplägga massorna på annans mark till det fallet att det »är påkallat». Det kan förhålla sig så, att massuppläggningsen kan ske på företagarens egen mark men att detta skulle förfula landskapsbilden eller fördyra uppläggningsen, under det att en uppläggning på annans mark skulle ställa sig billigare och tillåta att massorna på lämpligt sätt inpassades i landskapsbilden. Kollegiet är därför av den uppfattningen att uttrycket »om det är påkallat» antingen bör utgå eller också närmare bestämmas, exempelvis »om sådan uppläggning är påkallad av allmänna eller enskilda intressen av någon betydelse». *Naturskyddsrådet i Gävleborgs län* anmärker, att förslaget liksom enligt gällande rätt medger uppläggning av jord, om ej avsevärda olägenheter vållas därav. Rådet föreslår en viss skärpning genom att formuleringen ändras till »om ej olägenheter av någon betydelse vållas därav».

Departementschefen. I enlighet med det framlagda förslaget torde förevarande stadgande böra kompletteras så, att såsom särskilt villkor för att rensningsmassor skall få uppläggas föreskrives, att upplaget verkligen är påkallat. Uttrycket »påkallat» — som får anses ha i huvudsak samma innebörd som de i 2 kap. 14 § använda uttrycken »tarvas» och »prövas nödigt» — torde även utan den av kammarkollegiet förordade närmare bestämningen kunna anses ha den betydelsen, att tvångsrätten får tagas i anspråk, om upplag på företagarens egen mark skulle väsentligt förfula landskapsbilden eller fördyra uppläggningsen (jfr prop. 1952: 52 s. 124 ff och 130). *Naturskyddsrådet i Gävleborgs län* har förordat den ytterligare skärpningen, att det i den gällande lydelsen begagnade uttrycket »avsevärda olägenheter» skall ändras till »olägenheter av någon betydelse». Den gällande lydelsen synes dock giva ett riktigare uttryck för den avvägning som bör ske.

Enligt gällande lag kräves ej förprovning för utnyttjande av möjligheten till upplag av rensningsmassor. Det synes emellertid rimligt att markens ägare i förväg underrättas om upplaget. Stadgande härom torde böra införas i paragrafen.

Naturskyddsföreningens förslag till bestämmelse om skyldighet för rensande att vidtaga skadeförebyggande åtgärder kan jag i huvudsak godtaga. Bestämmelsen om ersättning för intrång genom upplag av rensningsmassor kan lämpligen utformas i överensstämmelse med vattenöverdomstolens förslag.

De nya bestämmelserna i förevarande paragraf blir på grund av hänvisningar i 3 kap. 10 § och 5 kap. 9 § tillämpliga även i fråga om rensningar för vattenreglering och allmän farled.

6 KAP.

26 §.

I denna paragraf torde böra vidtagas jämkningar motsvarande dem som föreslagits beträffande 2 kap. 36 §.

7 KAP.

5 §.

Gällande rätt. Denna paragraf innehåller bestämmelser om upplag av jord, som uppkastas ur dike. Jorden må läggas vid sidan av diket eller föras till lämpligt ställe i närheten; dock får jorden ej läggas så att vattnets avrinnande hindras eller fara uppstår för ras. Om markens ägare vill göra sig dikesjorden till godo, äger han rätt därtill. Om han ej vill det, är den dikande berättigad att bortföra jorden. Lider markens ägare men av upplaget, skall ersättning enligt bestämmelserna i 9 kap. utgå.

Naturskyddsföreningens förslag och yttrandena däröver. Naturskyddsföreningen har föreslagit vissa jämkningar i denna paragraf i nära överensstämmelse med dem som föreslagits beträffande 2 kap. 36 §.

Västerbygdens vattendomstol anser att den föreslagna inskränkningen kommer att vålla onödiga svårigheter. Det gäller oftast markägare, som själv får nytta av grävningen och kanske kan tillgodogöra sig det mesta av jorden. Att icke få uppkasta dikesjorden på sidan av diket utan att det särskilt utredes, huruvida denna åtgärd är påkallad, kommer säkerligen icke att vinna förståelse hos därav närmast berörda. Om en dylik bestämmelse vore önskvärd för vattenavledningsföretag, kunde lämpligen hänvisning ske i 7 kap. 41 § till den föreslagna bestämmelsen i 2 kap. 36 §. Emellertid förefaller det tveksamt om ett förhållande, som måste betraktas såsom normalt, nämligen att massor lägges vid sidan av upptagningsplatsen, skulle få förekomma allenast om det prövats vara påkallat i det särskilda fallet. Det synes vara tillräckligt, om därvid fordras att ej avsevärda olägenheter vållas genom uppläggningsen. Däremot skall givetvis krävas, att vid behov sådana rimliga åtgärder vidtages, att upplaget blir så litet störande som möjligt i omgivningen. Även *vattenöverdomstolen* ifrågasätter — i anslutning till vad Västerbygdens vattendomstol anfört — om det är befogat att

på sätt föreslagits inskränka möjligheterna att upplägga dikesjord, speciellt när det är fråga om egen mark. *Kammarkollegiet* anser att uttrycket »om det är påkallat» är obehövt och utan olägenhet kan utgå.

Departementschefen. Med hänsyn till vad som anförts vid remissbehandlingen torde naturskyddsföreningens förslag i fråga om denna paragraf böra något modifieras. Såsom begränsning i rätten till upplag bör stadgas, att jorden ej må läggas så, att vattnets avrinnande hindras eller fara uppstår för ras eller eljest avsevärd olägenhet uppkommer. Därjämte torde emellertid böra införas en bestämmelse om att markens ägare i förväg skall underrättas. Vidare bör ersättningsregeln jämkas i likhet med vad som skett i 2 kap. 36 § och 6 kap. 26 §. Enligt 7 kap. 48 § samt 8 kap. 7 och 31 §§ kommer de nya reglerna att gälla även i fråga om rensning för marks torrläggning och, i tillämpliga delar, beträffande avloppsledningar.

39 §.

Denna paragraf, som innehåller regler om tillåtligheten av vattenavledningsföretag, torde böra kompletteras på samma sätt som föreslagits beträffande 2 kap. 3 §. Enligt 7 kap. 49 § blir ändringen tillämplig även på invallningsföretag.

11 KAP.

106 §.

Gällande rätt. Denna paragraf innehåller en hänvisning till åtskilliga bestämmelser i 11 kap. rörande rättegången vid vattendomstolarna, vilka skall tillämpas även å måls behandling i vattenöverdomstolen. I anslutning därtill finnes i paragrafen intagna bestämmelser om, jämte annat, vissa domstolskostnader i vattenöverdomstolen.

Rörande parts skyldighet att betala motparts kostnader för rättegången i överinstanserna saknas för närvarande bestämmelser i vattenlagen. På grund härav kommer jämlikt hänvisningen i 11 kap. 1 § sista stycket vattenlagen i detta hänseende att gälla samma regler i vattenmålen som i vanliga rättegångsmål.

Departementschefen. Enligt vad jag anført i den allmänna motiveringen bör i fråga om rättegångskostnaderna i vattenöverdomstolen och högsta domstolen — med avsteg från vad som gäller i vanliga rättegångsmål — införas den regeln, att sökanden i princip skall vidkännas sina egna kostnader liksom sådana kostnader som åsamkas motpart genom att sökanden fullföljt talan. Regeln torde emellertid ej böra göras tillämplig på alla typer av ansökningsmål. Sålunda torde det ej vara anledning att i detta sammanhang ändra de grunder som gäller för företag enligt 5, 6, 7 och 8 kap. vattenlagen. Jag vill förorda, att de nya reglerna göres tillämpliga på mål

om bestämmande av ersättning för rätt att jämlikt 1 kap. 14 § vattenlagen taga strömfäll i anspråk ävensom på mål om byggande i vatten, vattenreglering och vattentäkt eller alltså i fråga om de ansökningsmål, som är uppräknade i 11 kap. 17 § 1—11.

Förbehåll för rättegångsmissbruk m. m. torde böra ske genom en hänvisning till 18 kap. 6 och 8 §§ rättegångsbalken.

Den föreslagna nya bestämmelsen kan lämpligen upptagas såsom ett särskilt stycke i 11 kap. 106 § vattenlagen, i vilken paragraf vissa andra frågor rörande rättegången i vattenöverdomstolen behandlas. Det nya stycket bör inskjutas mellan de nuvarande första och andra styckena. På grund av hänvisning i 108 § blir den nya bestämmelsen tillämplig även vid rättegången i högsta domstolen.

13 KAP.

8 och 11 §§.

Dessa båda paragrafer, som avser handräckning och straffansvar, bör kompletteras med anledning av ändringen i 2 kap. 20 §. Samtidigt bör 11 § jämkas i redaktionellt hänseende.

Övergångsbestämmelserna

Den nya lagstiftningen torde få träda i kraft den 1 juli 1961. Äldre lag bör gälla beträffande mål eller ärende, som vid ikraftträdandet redan avgjorts i första instans. Vidare bör arbete enligt 2 kap. 20 § 2 mom. nya lydelsen, som påbörjats före ikraftträdandet, få fortsättas efter särskilt tillstånd, i den mån vattendomstolen icke i vanlig ordning prövat byggnadsfrågan. Frågan om sådant tillstånd torde böra prövas främst med hänsyn till rådande läge på arbetsmarknaden och därmed sammanhängande förhållanden. Såsom prövningsmyndighet bör därför lämpligen länsstyrelsen fungera. Länsstyrelsen bör från vattenrättsdomaren inhämta sådana upplysningar rörande vattenmålet, som kan vara av betydelse för tillståndsfrågans bedömning.

Enligt vad i det föregående anförts föreligger nu förslag till *lag om ändring i vattenlagen*.

Föredraganden hemställer, att lagrådets utlåtande över lagförslaget, av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar (*bilaga A*), måtte för det i 87 § regeringsformen avsedda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemstäl-
lan bifaller Hans Kungl. Höghet Regenten.

Ur protokollet:

Margit Hirén

Förslag
till
Lag
om ändring i vattenlagen

Härigenom förordnas, att 2 kap. 3, 9, 12, 14, 20, 31 och 36 §§, 6 kap. 26 §, 7 kap. 5 och 39 §§, 11 kap. 106 § samt 13 kap. 8 och 11 §§ vattenlagen den 28 juni 1918 (nr 523)¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

2 KAP.

3 §.

Ej må _____ 9 kap. skils.

Skulle byggande i vatten hava till följd, att ett avsevärt antal bofasta personer berövas sina bostäder, eller att större fabrik eller annan anläggning, varav många hava uppehälle, måste nedläggas eller dess drift väsentligt minskas, eller att odlad jord till en efter ortsförhållandena betydande omfattning sättes under vatten eller eljest väsentligt skadas, eller att fiskerinäring av större betydelse lider väsentligt förfång, må byggnaden, ändå att nyttan uppgår till värde, som ovan sagts, icke ske. Lag samma vare, där genom byggande i vatten skulle förorsakas sådan bestående ändring av naturförhållandena, varigenom väsentligt minskad trevnad för närboende eller betydande förlust för landets djur- eller växtvärld är att befara.

Skulle byggande i vatten hava till följd, att ett avsevärt antal bofasta personer berövas sina bostäder, eller att större fabrik eller annan anläggning, varav många hava uppehälle, måste nedläggas eller dess drift väsentligt minskas, eller att odlad jord till en efter ortsförhållandena betydande omfattning sättes under vatten eller eljest väsentligt skadas, eller att sådan fiskerinäring eller annan näring som är av större betydelse lider väsentligt förfång, eller att befolkningen eljest får sina levnadsförhållanden väsentligt försämrade, må byggnaden, ändå att nyttan uppgår till värde, som ovan sagts, icke ske. Lag samma vare, där genom byggande i vatten skulle förorsakas sådan bestående ändring av naturförhållandena, varigenom väsentligt

¹ Senaste lydelse, se beträffande 2 kap. 14 och 20 §§ SFS 1952: 235, beträffande 6 kap. 26 § 1954: 24, beträffande 7 kap. 5 och 39 §§ 1920: 459, beträffande 11 kap. 106 § 1960: 304 samt beträffande 13 kap. 8 och 11 §§ 1956: 581.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

Prövas byggnad i vatten vara av synnerlig betydelse för näringslivet eller för orten eller eljest från allmän synpunkt, må Konungen, ändå att hinder mot byggnaden skulle möta av vad i första och andra styckena sägs, efter hemställan av vattendomstolen på sätt i 20 § 2 mom. stadgas, lämna medgivande till byggnaden.

minskad trevnad för närboende eller betydande förlust ur naturskyddssynpunkt är att befara.

Prövas byggnad i vatten vara av synnerlig betydelse för näringslivet eller för orten eller eljest från allmän synpunkt, må Konungen, ändå att hinder mot byggnaden skulle möta av vad i första och andra styckena sägs, efter hemställan av vattendomstolen på sätt i 20 § 3 mom. stadgas, lämna medgivande till byggnaden.

Om byggande — — — — — finnes stadgat.

9 §.

Kronan, kommun eller hushållningssällskap äge rätt att i eller invid vattendrag, där till följd av naturförhållandena eller uppförd byggnad fiskens upp- och nedgång hindras, för fiskens framkomst anordna särskild fiskväg eller eljest vidtaga anstalter för fiskets befrämjande ävensom taga i anspråk det vatten, som för ändamålet erfordras. *Beträffande företag, som nu nämnts, gälle vad angående byggande i vatten i denna lag finnes föreskrivet; dock utgöra bestämmelserna i 3 § första stycket icke hinder för sådant företag, där ej genom detsamma synnerligt men tillskyndas den, som äger råda över vattnet, eller annan.*

Vad nu stadgats skall äga motsvarande tillämpning i fråga om utvidgande eller förbättrande av befintlig fiskväg eller annan anordning till fiskets befrämjande.

Kronan, kommun eller hushållningssällskap äge rätt att i eller invid vattendrag, där till följd av naturförhållandena eller uppförd byggnad fiskens upp- och nedgång hindras, för fiskens framkomst anordna särskild fiskväg eller eljest vidtaga anstalter för fiskets befrämjande ävensom taga i anspråk det vatten, som för ändamålet erfordras. *Vad nu sagts skall jämväl gälla i fråga om utvidgande eller förbättrande av befintlig fiskväg eller annan anordning till fiskets befrämjande.*

Kronan eller kommun äge ock rätt att i eller invid vattenområde utföra åtgärd som finnes önskvärd ur naturskydds- eller hälsosynpunkt samt taga i anspråk för sådant ändamål erforderligt vatten.

Beträffande företag, som avses i första eller andra stycket, gälle vad i denna lag finnes föreskrivet angående byggande i vatten; dock skall i stället för bestämmelserna i 3 § första stycket gälla, att företaget ej må utföras, om det medför skada eller

(Gällande lydelse)

(Förelagen lydelse)

olägenhet, som står i missförhållande till nyttan.

12 §.

Ej må _____ mån förnärmas.
 Är naturminnesmärke ej i laga ordning fridlyst, böra likväl till bevarande därav vid byggande i vatten vidtagas sådana anordningar, som utan att för företaget medföra kostnader av betydenhet må anses för ändamålet lämpliga.

Har område eller naturföremål, som är av betydelse för kännedomen om landets natur eller eljest på grund av sin skönhet, egenart eller av annan anledning är av märkelig beskaffenhet, ej blivit i laga ordning fridlyst såsom naturminne, böra likväl till bevarande därav vid byggande i vatten vidtagas sådana anordningar, som utan att för företaget medföra oskäligen kostnad må anses för ändamålet lämpliga.

14 §.

Tarvas för ändamålsenligt tillgodogörande av vatten, att å annan tillhörig fastighet lägges damm, vall eller väg eller ledning för vattnet eller ock verkställes grävning, sprängning eller annan åtgärd till strömbäddens reglerande eller till förebyggande eller minskande av skada, vare fastighetens ägare pliktig att tåla sådant intrång mot ersättning, som i 9 kap. skils. Samma lag vare, där det för utförande av byggnad för vattnets tillgodogörande och därmed förenade anläggningar eller eljest av åtgärd, som ovan nämnts, prövas nödigt, att annans mark tillfälligt tages i anspråk för arbetarbostäder eller andra byggnader, väg, upplagsplats, arbetsmaskiner eller dylikt. Om rätt att över annans mark framdraga ledning för vatten till husbehovsbrukning gälle vad särskilt är stadgat.

Tarvas för ändamålsenligt tillgodogörande av vatten eller för åtgärd som avses i 9 §, att å annan tillhörig fastighet lägges damm, vall eller väg eller ledning för vattnet eller ock verkställes grävning, sprängning eller annan åtgärd till strömbäddens reglerande eller till förebyggande eller minskande av skada, vare fastighetens ägare pliktig att tåla sådant intrång mot ersättning, som i 9 kap. skils. Samma lag vare, där det för utförande av byggnad för vattnets tillgodogörande och därmed förenade anläggningar eller eljest av åtgärd, som ovan nämnts, prövas nödigt, att annans mark tillfälligt tages i anspråk för arbetarbostäder eller andra byggnader, väg, upplagsplats, arbetsmaskiner eller dylikt. Om rätt att över annans mark framdraga ledning för vatten till husbehovsbrukning gälle vad särskilt är stadgat.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

Där vid — — — — — motsvarande tillämpning.
 Erfordras till — — — — — finnes föreskrivet.

20 §.

1 mom. Ej må — — — — — byggnaden förnärmas.
 Äro i — — — — — vattnets lopp.
 Tarvas till — — — — — av arbetet.
 Där någon — — — — — sådan prövning.

2 mom. I fall, då enligt 1 mom.
 byggande i vatten ej må ske utan vattendomstolens prövning, må ej heller annat arbete av större omfattning å samma anläggning påbörjas förrän dylik prövning ägt rum.

2 mom. Finner vattendomstolen vid prövning, som i 1 mom. sägs, tillämnad byggnad, mot vilken hinder skulle möta av bestämmelserna i 3 § första och andra styckena, med hänsyn till stadgandet i tredje stycket i samma § ändock böra tillåtas, skall frågan därom av domstolen hemställas Konungens avgörande.

3 mom. Finner vattendomstolen vid prövning, som i denna § sägs, tillämnad byggnad, mot vilken hinder skulle möta av bestämmelserna i 3 § första och andra styckena, med hänsyn till stadgandet i tredje stycket i samma § ändock böra tillåtas, skall frågan därom av domstolen hemställas Konungens avgörande.

31 §.

Ägare av byggnad i vatten må, vare sig särskilda regler för vattenhushållningen vid byggnaden blivit meddelade eller icke, hos vattendomstolen söka fastställande av ändrade eller nya bestämmelser i ämnet. Enahanda rätt tillkomme ock annan än byggnadens ägare för bättre utnyttjande av vattenkraften i honom tillhörigt strömfall. Ärende, som nu nämnts, prövas i enlighet med de för byggande i vatten stadgade grunder, och gälle om verkan av vattendomstolens beslut i tillämpliga delar vad ovan finnes sagt beträffande beslut i byggnadsmål.

Ägare av byggnad i vatten må, vare sig särskilda regler för vattenhushållningen vid byggnaden blivit meddelade eller icke, hos vattendomstolen söka fastställande av ändrade eller nya bestämmelser i ämnet. Enahanda rätt tillkomme ock annan än byggnadens ägare för bättre utnyttjande av vattenkraften i honom tillhörigt strömfall samt kronan, kommun eller hushållningssällskap för ändamål som omförmålas i 9 §. Ärende, som nu nämnts, prövas i enlighet med de för byggande i vatten stadgade grunder, och gälle om verkan av vattendomstolens beslut i tillämpliga delar vad ovan finnes sagt beträffande beslut i byggnadsmål.

Saknas beträffande — — — — — förebygga skadan.

(Gällande lydelse)

(Förelagen lydelse)

7 KAP.

5 §.

Jord, som uppkastas ur dike, må läggas vid sidan av diket eller föras till lämpligt ställe i närheten; dock må jorden ej läggas så, att vattnets avrinnande hindras eller fara uppstår för ras. Vill *markens ägare* göra sig dikesjorden till godo, äge rätt därtill; vill han det ej, vare den dikande berättigad att bortföra jorden. *Lider markens ägare men av upplaget, nju- te ersättning, som i 9 kap. sägs.*

Jord, som uppkastas ur dike, må läggas vid sidan av diket eller föras till lämpligt ställe i närheten; dock må jorden ej läggas så, att vattnets avrinnande hindras eller fara uppstår för ras *eller eljest avsevärd olägenhet uppkommer. Markens ägare skall i förväg underrättas. Vill denne* göra sig dikesjorden till godo, äge rätt därtill; vill han det ej, vare den dikande berättigad att bortföra jorden. *För skada och intrång av upplaget skall ersättning givas efter vad i 9 kap. sägs.*

39 §.

Skulle åtgärd, som i 37 § sägs, hava till följd, att större fabrik eller annan anläggning, varav många hava uppehälle, måste nedläggas eller dess drift väsentligt minskas eller att fiskerinäring av större betydenhet lider väsentligt förfång, må åtgärden, ändå att nyttan uppgår till värde, som i 38 § omförmäles, icke ske. Lag samma vare, där genom dylik åtgärd skulle förorsakas sådan bestående ändring av naturförhållandena, varigenom väsentligt minskad trevnad för närboende eller betydande förlust för *landets djur- eller värtvärld* är att befara.

Skulle åtgärd, som i 37 § sägs, hava till följd, att större fabrik eller annan anläggning, varav många hava uppehälle, måste nedläggas eller dess drift väsentligt minskas eller att *sådan fiskerinäring eller annan näring som är av större betydenhet* lider väsentligt förfång *eller att befolkningen eljest får sina levnadsförhållanden väsentligt försämrade*, må åtgärden, ändå att nyttan uppgår till värde, som i 38 § omförmäles, icke ske. Lag samma vare, där genom dylik åtgärd skulle förorsakas sådan bestående ändring av naturförhållandena, varigenom väsentligt minskad trevnad för närboende eller betydande förlust *ur naturskyddssynpunkt* är att befara.

Prövas företaget — — — — — till företaget.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

11 KAP.

106 §.

Bestämmelserna i ----- behandling därstädes.

I mål som avses i 17 § 1—11 skall sökanden, där ej annat föranledes av 18 kap. 6 och 8 §§ rättegångsbalken, städse själv vidkännas sina kostnader i vattenöverdomstolen, så ock kostnad som åsamkas motpart genom att sökanden fullföljt talan.

Vattenöverdomstolen må ----- motsvarande tillämpning.

Då på ----- fullföljt talan.

Med avseende ----- av statsverket.

13 KAP.

8 §.

Bygger någon i vatten eller anlägger någon vattentäkt utan föregången prövning i laga ordning, varigenom medgivande till arbetet erhållits, och finnas förhållandena uppenbarligen vara sådana, att dylik prövning skolat enligt stadgande i denna lag föregå, äge överexekutor förbjuda arbetets fortsättande, intill dess sådan prövning ägt rum, så ock, när skäl därtill äro, förordna om handräckning till rättelse i vad olagligen skett.

Om någon bygger i vatten eller eljest utför arbete å anläggning, som avser byggande i vatten, eller anlägger vattentäkt utan föregången prövning i laga ordning, varigenom medgivande till arbetet erhållits, och förhållandena finnas uppenbarligen vara sådana, att dylik prövning skolat enligt stadgande i denna lag föregå, äge överexekutor förbjuda arbetets fortsättande, intill dess sådan prövning ägt rum, så ock, när skäl därtill äro, förordna om handräckning till rättelse i vad olagligen skett.

Där byggande ----- rätt kränkes.

Vad ovan ----- därvid meddelats.

I fråga ----- avsedda fall.

11 §.

Den, som mot bestämmelserna i 2 kap. 20 § första eller andra stycket

Den, som mot bestämmelserna i 2 kap. 20 § 1 mom. första eller andra

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

bygger i vatten utan därtill av vattendomstolen lämnat medgivande

stycket bygger i vatten utan därtill av vattendomstolen lämnat medgivande

eller mot _____
eller mot föreskriften i 2 kap. 20 § tredje stycket underlåter att söka vattendomstolens godkännande av verkställd ändring å byggnad i vatten

stadgad ordning
eller mot föreskriften i 2 kap. 20 § 1 mom. tredje stycket underlåter att söka vattendomstolens godkännande av verkställd ändring å byggnad i vatten

eller mot vad i 2 kap. 20 § 2 mom. finnes stadgat utan medgivande utför arbete som där avses

eller mot _____
Till samma _____

sex månader.
38 § fjärde stycket.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1961.

Lagen äger ej tillämpning beträffande mål eller ärende, som av vattendomstol eller synemän avgjorts före ikraftträdandet.

Har arbete, som avses i 2 kap. 20 § 2 mom. nya lagen, påbörjats före ikraftträdandet, må arbetet, ändå att prövning av vattendomstol ej ägt rum, fortsättas i den omfattning som medges av länsstyrelsen.

*Vid Svenska naturskyddsföreningens promemoria fogat utkast till***Lag om ändring i vissa delar av vattenlagen**

Härigenom förordnas, att 1 kap. 6 §, 2 kap. 2, 3, 9, 12, 14, 20, 31 och 36 §§, 4 kap. 13 och 15 §§, 7 kap. 5, 39 och 46 §§ och 13 kap. 8 och 11 §§ vattenlagen skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

1 KAP.**6 §.**

Tages i vattendrag, där kungsådra finnes, vatten i anspråk för inrättande, utvidgande eller förbättrande av allmän farled eller allmän flottled eller för torrläggning eller bevattning av mark eller för fiskets tillgodoseende *eller eljest för naturskyddsändamål eller för allmänna hälsovården*, vare ägare av strömfall eller annat område i vattendraget pliktig att utan gottgörelse underkasta sig därigenom uppkommen förlust i vattenmängd, i den mån förlusten tillsammans med det vatten, som förut utan att ersättning därför utgått må hava tagits i anspråk för ändamål, som nyss nämnts, icke överstiger en tredjedel av den i varje tidsmoment framrinnande vattenmängden. Där viss — — — tredje stycket.

Om för — — — utan ersättning.

Därest genom — — — vunna ökningen.

2 KAP.**2 §.**

Byggnad i vatten skall göras så, att ändamålet må utan oskäligen kostnad vinnas med minsta intrång och olägenhet för *allmänna och enskilda intressen*.

Vid tillämpning av första stycket skall särskild hänsyn tagas till naturskyddssynpunkten.

3 §.

Ej må — — — 9 kap. skils.

Skulle byggande i vatten hava till följd, att ett avsevärt antal bofasta personer berövas sina bostäder, eller att större fabrik eller annan anläggning, varav många hava uppehälle, måste nedläggas eller dess drift väsentligt minskas, eller att odlad jord till en efter ortsförhållandena betydande omfattning sättes under vatten eller eljest väsentligt skadas, eller att fiskerinäring av större betydenhet lider väsentligt förfång, må byggnaden, ändå att nyttan uppgår till värde, som ovan sagts, icke ske. Lag samma vare, där genom byggande i vatten skulle förorsakas sådan bestående ändring av naturförhållandena, varigenom *betydande förlust för landskapsbildning*, väsentligt minskad trevnad för närboende, *annan avsevärd olägenhet för landsdelen eller eljest betydande förlust ur naturskyddssynpunkt*, såsom *för djur- eller växtvärlden*, är att befara. *Vid bedömande av allmänna*

olägenheter skall hänsyn i görlig mån tagas jämväl till vad andra företag inom samma och närliggande nederbördsområden förorsakat eller kunna komma att förorsaka.

Prövas byggnad i vatten vara av synnerlig betydelse för näringslivet eller för orten eller eljest från allmän synpunkt, må Konungen, ändå att hinder mot byggnaden skulle möta av vad i första och andra styckena sägs, efter hemställan av vattendomstolen på sätt i 20 § 2 mom. stadgas, lämna medgivande till byggnaden. *Har Konungen med riksdagen förklarat, att av hänsyn till allmänna intressen byggande i strid mot andra stycket ej må äga rum, må undantag medgivnas allenast efter samtycke av riksdagen.*

Om byggande, — — — finnes stadgat.

9 §.

Kronan, kommun — — — eller annan.

Vad nu — — — fiskets befrämjande.

Kronan eller kommun äge ock rätt att enligt vad i första stycket är stadgat utföra åtgärd, som finnes önskvärd för att befrämja djur- eller växtlivet eller motverka olägenheter ur naturskydds- eller hälsosynpunkt, såframt åtgärden ej medför skada eller olägenhet som står i missförhållande till nyttan.

12 §.

Ej må — — — mån förnärmas.

Såvitt angår särskilda naturminnen skall iakttagas att, även om de ej blivit i laga ordning fridlysta, till bevarande därav vid byggande i vatten böra vidtagas sådana anordningar som utan oskäligen kostnad må anses för ändamålet lämpliga.

14 §.

Tarvas för ändamålsenligt tillgodogörande av vatten *eller i fall som avses i 9 §, att å annan tillhörig fastighet lägges damm — — — är stadgat.*

Där vid — — — motsvarande tillämpning.

Erfordras till — — — finnes föreskrivet.

20 §.

1 mom. Ej må arbete för uppförande eller förändrande av damm i älv, ström, å eller större bäck ej heller för annan anläggning av tillfällig eller varaktig natur, som förutsätter senare dämningståtgärd i dylikt vattendrag, påbörjas, förrän — — — byggnaden förnärmas.

Äro i — — — vattnets lopp.

Tarvas till — — — av arbetet.

Där någon — — — sådan prövning.

2 mom. Finner vattendomstolen — — — Konungens avgörande.

31 §.

Ägare av byggnad i vatten må, vare sig särskilda regler för vattenhushållningen vid byggnaden blivit meddelade eller icke, hos vattendomstolen söka fastställande av ändrade eller nya bestämmelser i ämnet. Enahanda rätt tillkomme ock annan än byggnadens ägare för bättre utnyttjande av vattenkraften i honom tillhörigt strömfall samt kronan, kommun eller hushållningsällskap för ändamål som omförmäles i 9 §. Ärende, som — — — i byggnadsmål.

Saknas beträffande — — — förebygga skadan.

36 §.

Rensning, som — — — motsvarande tillämpning.

Jord eller annat, som vid rensning upptages, må, om det är påkallat och ej avsevärda olägenheter vållas därav, uppläggas på närmaste strand eller föras till lämpligt ställe i närheten. Där så sker, skola till motverkande av intrång i allmänna eller enskilda intressen vidtagas erforderliga åtgärder som ej föranleda oskäligen kostnad. Lider likväl markens ägare eller annan men av upplaget, njute ersättning som i 9 kap. sägs.

4 KAP.

13 §.

Där fråga — — — slutligen avgjorts.

Har Konungen med riksdagen förklarar, att reglering av vattnets avrinning ur vissa vattenområden ej får äga rum till men för allmänna intressen, må undantag medgivnas allenast efter samtycke av riksdagen.

15 §.

Influtna avgifter skola efter de närmare bestämmelser, som härutinnan meddelas av Konungen, användas dels till förebyggande eller minskande av skada eller olägenhet, som vållas genom företaget och för vilken ersättning icke blivit av vattendomstolen bestämd, samt till gottgörelse för sådan skada eller olägenhet, dels ock för tillgodoseende av annat ändamål beträffande den bygd, som beröres av företaget, såsom jordbrukets främjande särskilt genom jords torrläggning eller beredande av tillgång till elektrisk kraft för samfärdsel, jordbruk, hantverk eller småindustri eller eljest för befolkningens behov eller för naturskyddsändamål.

7 KAP.

5 §.

Jord, som uppkastas ur dike, må, om det är påkallat, läggas vid sidan av diket eller föras till lämpligt ställe i närheten. Där så sker, skola till motverkande av intrång i allmänna eller enskilda intressen vidtagas erforderliga åtgärder, som ej föranleda oskäligen kostnad. Ej må jorden läggas så att vattnets avrinnande hindras eller fara uppstår för ras. Vill markens ägare göra sig dikesjorden till godo, äge rätt därtill. Vill han det ej, vare den dikande berättigad att bortföra jorden. Lider markens ägare eller annan men av upplaget, njute ersättning, som i 9 kap. sägs.

39 §.

Skulle åtgärd, som i 37 § sägs, hava till följd, att större fabrik eller annan anläggning, varav många hava uppehälle, måste nedläggas eller dess drift väsentligt minskas eller att fiskerinäring av större betydelse lider väsentligt förfång, må åtgärden, ändå att nytan uppgår till värde, som i 38 § omförmäles, icke ske. Lag samma vare, där genom dylik åtgärd skulle förorsakas sådan bestående ändring av naturförhållandena, varigenom betydande förlust för landskapsbilden, väsentligt minskad trevnad för närboende, annan avsevärd olägenhet för landsdelen eller eljest betydande förlust ur naturskyddssynpunkt, såsom för djur- eller växtvärlden, är att befara. Vid bedömande av allmänna olägenheter skall hänsyn i görlig mån

tagas jämväl till vad andra företag inom samma och närliggande nederbördsområden förorsakat eller kunna komma att förorsaka.

Prövas företaget vara av synnerlig betydelse för jordbruksnäringen eller för orten eller eljest från allmän synpunkt, må Konungen, ändå att hinder mot företaget skulle möta av bestämmelserna i 38 § eller vad i denna § är stadgat, efter hemställan av vattendomstolen på sätt i 46 § sägs lämna medgivande till företaget. *Har Konungen med riksdagen förklarat, att av hänsyn till allmänna intressen åtgärd i strid mot första stycket ej må äga rum, må undantag medgivas allenast efter samtycke av riksdagen.*

46 §.

Är fråga — — — ordning, vattendomstolen.

Finner vattendomstolen — — — Konungens avgörande.

Har Konungen med riksdagen förklarat, att sänkning eller reglering av vattnets avrinning ej må äga rum till men för allmänna intressen, må undantag medgivas allenast efter samtycke av riksdagen.

13 KAP.

8 §.

Bygger någon i vatten eller vidtager anläggningsåtgärd, som förutsätter senare ändring av vattenförhållandena, eller anlägger någon vattentäkt utan föregående prövning i laga ordning, varigenom medgivande till arbetet erhållits, och finnas förhållandena uppenbarligen vara sådana, att dylik prövning skolat enligt stadgande i denna lag föregå, äge överexekutor förbjuda arbetets fortsättande, intill dess sådan prövning ägt rum, så ock, när skäl därtill äro, förordna om handräckning till rättelse i vad olagligen skett.

Där byggande — — — rätt kränkes.

Vad ovan — — — därvid meddelats.

I fråga — — — avsedda fall.

11 §.

Den, som mot bestämmelserna i 2 kap. 20 § första eller andra stycket bygger i vatten eller som vidtager anläggningsåtgärd, varom förmäles i första stycket av nämnda §, utan därtill av vattendomstolen lämnat medgivande eller mot — — — 45 § omförmäles,

skall, där han insett eller skäligen bort inse, att jämlikt åberopade lagrum medgivande eller godkännande, som nu nämnts, varit erforderligt, straffas med dagsböter eller fängelse i högst sex månader.

Till samma — — — 8 kap. 37 §.

Denna lag träder i kraft den

Har medgivande att bebygga strömfall givits enligt äldre lag eller strömfall eljest lagligen bebygts före nya lagens ikraftträdande, vare strömfallens ägare ej på grund av 1 kap. 6 § nya lydelsen skyldig att utan gottgörelse underkasta sig förlust i vattenmängd i vidare mån än tidigare enligt 1 kap. 12 §.

Vad i 2 kap. 20 § nya lydelsen är stadgat skall ej gälla, där arbetet påbörjats före nya lagens ikraftträdande och vattendomstolen finner att skäl ej föreligger att avbryta arbetet.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 18 november 1960.

Närvarande:

justitierådet REGNER,
regeringsrådet JARNERUP,
justitieråden AF TROLLE,
BOMGREN.

Enligt lagrådet den 20 oktober 1960 tillhandakommet utdrag av protokoll över justitiedepartementens ärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Regenten, Hertigen av Halland, i statsrådet den 7 oktober 1960, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till *lag om ändring i vattenlagen*.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn G. Dyrssen. Förslaget föranledde följande yttranden.

Lagrådet:

2 KAP.

9 §.

Genom sin avfattning undantager tredje stycket från regeln, att vad i lagen finnes föreskrivet angående byggande i vatten skall gälla beträffande företag som avses i första och andra styckena, icke blott bestämmelserna i 3 § första stycket om hinder mot byggande i vatten utan även det i samma stycke förekommande stadgandet att för skada och intrång ersättning skall givas efter ty i 9 kap. skils. Som det icke kan vara avsett att från tillämpning utesluta stadgandet om ersättningsskyldighet, bör avfattningen jämkas.

20 §.

Det föreslagna, i 2 mom. upptagna förbudet mot påbörjande av andra arbeten än sådana som äro att hänföra till byggande i vatten är enligt departementschefens uttalande avsett att gälla endast arbeten på byggnad, som utgör del av en tillämnad anläggning, men icke arbeten på sådant som ej är lokalt och funktionellt knutet till själva anläggningen. De arbeten, som enligt nämnda uttalande och de i anslutning därtill anförda exemplen avses skola vara tillåtna, torde kunna karakteriseras så, att de gälla anlägg-

gande av vägar samt vidtagande av förberedande åtgärder, såsom uppförande av arbetarbostäder och anordnande av upplagsplatser. Begränsningen, som i förslaget kommer till uttryck allenast genom att förbudet anges avse arbeten å anläggningen, skulle framgå med större tydlighet därest till förbudsstadgandet fogas en bestämmelse om undantaget jämte en beskrivning av dess innebörd i ordalag som nyss sagts.

I fråga om förbudsstadgandet synes det, bl. a. med hänsyn till lydelsen av 13 kap. 8 och 11 §§ i förslaget i vad de avse ifrågavarande förbud, vara önskvärt att förbudet i lagtexten anges gälla, när enligt 1 mom. byggande i vatten ej må ske utan föregående prövning, varigenom medgivande till företaget erhållits.

Lagrådet hemställer, att 2 mom. omformuleras i enlighet med vad här angivits.

Då enligt 2 mom. undantag från förbudet ej skall kunna medgivas av vattendomstol samt den prövning som avses i 3 mom. således ej kan gälla annat än tillåtligheten enligt 1 mom., synes den föreslagna ändringen av 3 mom. vara onödig och ägnad att föranleda missförstånd. Lagrådet anser därför, att 3 mom. bör lämnas oförändrat.

11 KAP.

106 §.

Det nya stadgandet, för vilket 6 § lagen den 1 december 1950 om ersättning för mistad fiskerätt m. m. tjänat såsom förebild, innebär jämfört med reglerna i 18 kap. 1 och 4 §§ rättegångsbalken, vilket kapitel enligt 11 kap. 1 § vattenlagen gäller för rättegången i vattenöverdomstolen och högsta domstolen, vissa jämkningar till förmån för sakägare. Stadgandets innebörd i förhållande till 18 kap. rättegångsbalken blir klarare om däri inskjutes en erinran att i övrigt detta kapitel skall tillämpas. Lagrådet förordar att så sker, varvid avfattningen i övrigt bör något jämkas. Det nya stycket torde lämpligen böra sättas sist i paragrafen.

13 KAP.

8 §.

På sätt framhållits vid 2 kap. 20 § i förslaget äger vattendomstol icke medgiva undantag från förbud, som där sägs. Den prövning som nämnes i förevarande paragraf kan förty icke gälla annat än tillåtligheten av själva företaget. Med hänsyn härtill synes den föreslagna lydelsen icke vara helt tillfredsställande. Paragrafen torde böra avse de fall att någon, utan föregående prövning i laga ordning varigenom medgivande till företaget erhållits, bygger i vatten eller mot stadgandet i 2 kap. 20 § 2 mom. utför arbete, som där avses, eller anlägger vattentäkt.

11 §.

Enligt den föreslagna kompletterande bestämmelsen skall straffansvar kunna inträda jämväl för den, som mot vad i 2 kap. 20 § 2 mom. finnes stadgat utan medgivande utför arbete, som där avses. Av enahanda skäl som anförts beträffande 13 kap. 8 § torde till förtydligande av den nya straffbestämmelsen en redaktionell jämkning vara önskvärd. Stadgandet kan lämpligen angivas gälla den, som mot bestämmelsen i 2 kap. 20 § 2 mom. utför arbete, som där avses, innan medgivande till företaget lämnats.

Övergångsbestämmelserna

Mål eller ärende, som åsyftas i andra stycket av förslaget, kan ha avgjorts icke blott av vattendomstol eller synemän utan även av allmän domstol eller skiljemän (se 2 kap. 36 § och 6 kap. 26 § vattenlagen, sistnämnda lagrum jämfört med 10—12 §§ lagen om flottning i allmän flottled). Lagrådet förordar därför att andra stycket gives det innehållet, att lagen ej äger tillämpning beträffande mål eller ärende, som av första domstol eller av synemän eller skiljemän avgjorts före ikraftträdandet.

Justitieråden Regner, af Trolle och Bomgren:

Med grunden för det i 2 kap. 20 § 2 mom. stadgade förbudet mot arbetes påbörjande innan företaget medgivits synes det knappast förenligt, att den prövning som enligt tredje stycket ankommer å länsstyrelse skall ske främst med hänsyn till arbetsmarknadens läge och därmed sammanhängande förhållanden. I den mån det är möjligt torde prövningen i första hand böra avse frågan, om med hänsyn till vattendomstolens tillståndsprövning är olämpligt att arbetet utföres. Vidare bör beaktas hur långt arbetet fortskridit; om föga återstår att utföra och ett avbrott skulle medföra avsevärd merkostnad kan det, i betraktande av att igångsättandet varit lovligt, te sig obiligt att framställning om dess fortsättande avslås.

Trots det samband som kan råda mellan prövning av frågan om medgivande till arbetets fortsättande och vattendomstolens tillståndsprövning läres skäl föreligga, att dylikt medgivande icke ankommer på vattendomstolen eller vattenrättsdomaren.

Ändras lydelsen av 2 kap. 20 § 2 mom. på sätt lagrådet hemställt, torde någon jämkning böra ske av ordalagen i tredje stycket.

Regeringsrådet Järnerup:

Såsom skäl för att länsstyrelsen skall vara prövningsmyndighet i fall, som avses i tredje stycket, har i motiveringen till förslaget angivits att frågan om tillstånd till fortsättande av dylikt arbete borde prövas främst med hänsyn till rådande läge på arbetsmarknaden och därmed sammanhängande förhållanden. Då enligt motiveringen länsstyrelsen skall från vattenrättsdomaren inhämta sådana upplysningar rörande vattenmålet, som kunna vara av betydelse för tillståndsfrågans bedömande, synes det vara avsett att

länsstyrelsen även skall beakta huruvida vattendomstolen kan antagas komma att lämna tillstånd till det företag, vari det ifrågavarande arbetet ingår, och, därest så kan antagas bliva fallet, i vad mån arbetet erfordras för att företaget skall komma till stånd.

Då vattendomstol prövar fråga om tillstånd till byggande i vatten, tages hänsyn till den nytta företaget medför i förhållande till den skada eller det intrång, som kan förorsakas därav. Vid prövning av frågan, huruvida påbörjat arbete må fortsättas, bör från vattenrättslig synpunkt beaktas, om det ingår som ett ändamålsenligt led i ett företag vartill vattendomstolen kan antagas komma att lämna medgivande. Prövningen från sådan synpunkt kommer i följd härav att till betydande del ske med hänsyn tagen till samma omständigheter, som skola ligga till grund för vattendomstolens prövning av tillstånd till företaget i dess helhet. Det kan därför icke anses lämpligt att lägga prövningen på länsstyrelsen, som för övrigt icke har att taga befattning med liknande frågor. I stället torde prövningen böra ankomma på vattenrättsdomaren, som redan nu har att i vissa hänseenden meddela interimistiska beslut i avvaktan på vattendomstols avgörande (se 11 kap. 46 § vattenlagen).

Den prövning, som från arbetsmarknadssynpunkt kan komma i fråga, bör verkställas av arbetsmarknadsorganen i därför stadgad ordning.

Därest den vattenrättsliga prövningen får ankomma på vattenrättsdomaren, torde vad som gäller rörande vattenrättsdomares beslut i fråga, som omförmäles i 11 kap. 46 § vattenlagen, böra äga motsvarande tillämpning beträffande vattenrättsdomares beslut, som här avses. Detta innebär bl. a. att, utöver angivna stadgande, 71 § första stycket och 107 § i 11 kap. vattenlagen bliva tillämpliga beträffande sistnämnda beslut.

På grund härav hemställer jag, att tredje stycket ändras i enlighet med vad sålunda anförts.

Ur protokollet:

T. Johansson

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 16 december 1960.

N ä r v a r a n d e:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, NETZÉN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM, HERMANSSON.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Kling, lagrådets den 18 november 1960 avgivna utlåtande över det till lagrådet den 7 oktober 1960 remitterade förslaget till *lag om ändring i vattenlagen*.

Föredraganden redogör för lagrådets utlåtande och anför därvid följande.

Jag kan ansluta mig till vad lagrådet anfört rörande 2 kap. 9 §, 11 kap. 106 § samt 13 kap. 8 och 11 §§.

Vad angår stadgandet i 2 kap. 20 § om förbud mot påbörjande av andra arbeten än sådana, som är att hänföra till byggande i vatten, har lagrådet ansett, att den avsedda begränsningen av förbudsregeln till att gälla endast arbeten på byggnad som utgör del av själva anläggningen bör komma till uttryck genom en särskild undantagsbestämmelse. Då det emellertid icke är uteslutet, att en sådan konstruktion kan innebära en utvidgning av förbudsregeln i jämförelse med det remitterade förslaget, anser jag mig ej böra frångå det remitterade förslaget på denna punkt. Vad lagrådet i övrigt anfört under ifrågavarande paragraf torde böra beaktas.

I fråga om övergångsbestämmelserna har jag icke något att erinra mot den av lagrådet förordade kompletteringen av andra stycket. Vidare torde ordalagen i tredje stycket böra något jämkas. Vad angår den prövning, som enligt detta stycke ankommer på länsstyrelsen, bör givetvis i enlighet med vad lagrådets majoritet har uttalat medgivande icke lämnas, om det med hänsyn till vattendomsstolens tillståndsprövning är olämpligt att arbetet utföres. Eljest bör dock arbetsmarknadssynpunkterna tillmätas betydande vikt. Såsom lagrådsmajoriteten uttalat bör även beaktas hur långt arbetet fortskridit.

Utöver de ändringar i förslaget, som nu berörts, torde förslaget få formellt jämkas i några hänseenden.

Föredraganden hemställer, att lagförslaget efter ändring i enlighet med vad sålunda anförts måtte jämlikt 87 § regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdde hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Ulla Larsson